

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Län

✓ 17

1999

1

ՊԱՐԱՊ ՎԱԽՏԻ

Խ Ա Ղ Ա Լ Ի Ք

Պարսպ մարդու տանու միտք

Ո՛վ յազգենայ, իր պարկի
մերանք փակի, քոզ պապի :

ՆԻՆԵՅ ՈՒ ՍԱԶԱՅՐԵՅՅ

ԽԱԶԱՑՈՒՐ ԱՐՈՎԵԱՆ

ՏՓԽԻՍ

Ի ՅՊԱՐԱՆԻ Հ. ԷՆՓԻԱՃԵԱՆՅ ԵՒ ԸՆԴԵՐԱՑ.

1864

8251

ОДОБРЕНО ЦЕНЗУРОЮ

Томскъ, 25 Февраля, 1863 года.

Цензоръ Кайтмазовъ.

ЗР-17

4 17-60

1863

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ:

Ետտ անգամ պարապ ժամանակս միտք էի ա-
նում, հնպէս մէկ բան գրեմ, որ մեր խալիսի սրտովն
ըլի, բայց չէի գիտում, թէ ի՞նչ լեզուով գրեմ: Մեր
գրաբառ լեզուն անգինն է, նմանը չունի, ինչքան լե-
զու էլ որ գիտեմ, մէկն էլ ա՛ն է՛ն համը, է՛ն քաղցրու-
թիւնը, է՛ն ճոխութիւնը չունի. բայց մեր վատ բախ-
տեցը՝ հազարիցը մէկը չի հասկանում, ի՞նչ պէտք է
արած: Երանի՛ է՛ն սհաթիւն, որ մեր ազգը քիչ քիչ
կարողանայ էս կորած գանձը գտնիլ, ու իր լեզուն
սովորիլ, իմանալ: Բայց ո՞վ չի գիտի, որ սրան շատ
ժամանակ կուզի. ու մինչև էս ժամանակը մնալ, ո՞
գիտի, մարդ սո՞ղ կմնայ, թէ չէ:

Էս մտածելով՝ ուզում էի, որ գրած բանս ամէն
մարդ հասկանայ, ու էնդուր համար աշխարհաբառ
գրեցի: Թո՛ղ գիտուն մարդիքը ինձանից չնեղանան,
նրանք շատ գիրք են կարգում, իրանց սիրտը մխի-
թարում, ամա հասարակ մարդը մէկն էլ ա չունի,
որ նա էլ նրանով իր պարապ վախտը՝ ժամանակն անց
կացնի:

Ետտ մարդ է գանգատ անում, թէ մեր խալիսը
գիրք կարդալ, ուսումն չի սիրում. ակար ի՞նչպէս սի-
րի մարդ, որ զօրութիւնը չի հասկանում: Արեւի է,
ես սխալում եմ, բայց բնական է, մարդ միշտ էն
բանը կսիրի, որ իր սրտովն ըլի: Եւրոպացաց մուգի-
կէն շատ հիանալի է, խօսք չունիմ, ամա մեր սագն

ու գուռնէն մեր անկաջին աւելի ա զիր գալիս, չուն-
քի երեխութիւնից կնգււր ենք սովոր :

Շատ բաներ հասէս գրել, հազիր էի արել աշ-
խարհարատ, բայց էլն սիրա չէի անում, որ լիս քցեմ:
Վախէնում էի, թէ ժամանակս, փողս կորչի, գիրքս
էլ մէկ տեղ թողուամբ վէր ընկած մնայ, փթի: Բարե-
կամ մարդիք որ վախտ վախտ տեսան, խորհուրդ տուին
ինձ, թէ շատ լաւ կըլի, որ տպիլ տամ: Իրաւ՝ թէ
որ մուրազս տեղ հասնի ու գրածս ազգին զիր գայ,
սրբան բախտաւար կըլիմ: Կն ժամանակը ջանք կա-
նեմ, որ զհայ լաւ բան գլեմ, թող էս առաջինն
հասէս ըլի :

Կարգացողը ինքն էլ լաւ կիմանայ, որ էս գրած
բաները աւելի ուրախութեան համար են, էն պատճա-
ռաւ բոլորը մեր խալխի խօսացած բաներն եմ հա-
ւաքիլ. Թարգմանածներս էլ՝ կնպէս եմ գուս բե-
րել, որ մեր խալխի սրտովն ըլի: Բայեաթիքը էն
մտքով եմ գրել, որ չունքի մէջլուում, հայի վրայ
թուրքեվար են հասէս բաներ տաու՛մ. լաւ հայը հայե-
վար ասի, որ քիչ քիչ լեզուն քաղցրանայ, չունքի ո-
չինչ բան լեզուն կնքան չի քաղցրայնիլ, որքան խաղ
ու տաղը: Յոյս ունիմ, որ ուրիշ մարդիք զհայ լա-
ւը շինեն :

Աղասու մէկ քանի խաղը, որ էստեղ մէջ եմ
բերել, կարելի է թէ շատ մարդ չիմանայ, թէ նա ո՞վ
էր: Աղասին մէկ ջահէլ, ուաշիդ Քանաքոցի հայ էր:
Ղզըբաշի ժամանակին սովորութիւն կար, որ աղչիկ
էին քաշում: Մէկ օր հասէս աղչիկ քաշելիս՝ կտրիճ՝
Աղասին գուս էկաւ, մէկ երկու թուրքի սպանեց ու
փախաւ Փամբակ: Խղճի հօրնրմօրը Երևանու բեր-

զուճը չորացրին. ինքն էլ՝ Ռուսը որ Երևան առաւ,
զնաց, որ հօրն ազատի, իրան էլ հօր վրայ առին,
սպանեցին: Էս խաղերը էն փախած ժամանակն է ա-
սել: Սրա պատմութիւնը շատ երկար ա, մէկ մեծ
գիրք ա, որ գրած՝ մօտիս հազիր ունիմ ու նրա-
նով կարելի է իմանալ էն ժամանակվայ մեր աշխար-
քի հայը: Գրքի անունն ա. ՎԷՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ, ՈՂԲ
ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԻ: Էնպէս էլ շատ զուարճալի պատմու-
թիւններ աշխարհաբառ գրած՝ մօտիս հազիր ունիմ:
Ո՞վ գիտի՝ բալքի թէ մէկ աստուածասէր մարդ իր
հոգու խաթեր տպիլ տայ: Ես չկարացի բոլորը ՚ի
միասին գրել, չունքի խարջը շատ կըլէր:

Թէ գիտուն, խէլօք մարդիք ինձ պախարակեն,
չու էլ ա ինձ պահիր՝ սիրելի ազգ, չունքի իմ ու-
ղածս էն ա, որ քեզ ծառայեմ, քեզ իմ կեանքս
տամ, քանի շունչս բերնումս ա:

Յ Ա Ն Կ Պ Բ Ո Յ Ս:

1. Էս գրքի ճամբի խորատը	1
2. Լօրըցիք ֆորս սնելիս, փէղի գնալիս	2
3. Մօլլայ Մասրագնի իշի քուսակը	7
4. » » սղլինճը:	9
5. Չարմանալի մարդիքը	11
6. Մօլլայ Մասրագնի ճաշը	13
7. Երկաթակեր մուկն ու աղքատս հարուստը	19
8. Հացակեր փէշը	23
9. Ծառերն ու կացինը	25
10. Ջըղընիսը	25
11. Բաքմազ (բադազ) ծախողն ու սալղաթը	27
12. Ճրագոյ ման գալը	28
13. Չու գողացողը	29

ԱՌԱՍՊԵԼՔ:

14. Ժանդ փուշը	32
15. Ծորթն ու խողը	33
16. Էշն ու շունը	34
17. Սոխն ու սխտորը	34
18. Աղուէսն ու դէլը	36
19. Աղի գնացող աչառը	38
20. Բարդին (չինարին) ու վազը	39
21. Էշն ու ձին	41
22. Խողն ու եզը	45
23. Մշեցի Հայն ու սկոռի փէշքաշը	49
24. Էշն ու բլբլուլը	51

ԱՍԱՅՈՒ ԱԾԻ:

25	Խոնր	54
26	Բաղդատի ճամփորթ էջը	57
27	Քօսերը	72
28	Արարէքը	74
29	Ճղնաւորն ու Արջը	76
30	Անքաղաքաւարի էջը	79
31	Անցվորականքն ու շունը	80
32	Ալսպատրակը ֆորս անէլիս	80
33	Կատուն ու մօկը	81
34	Եզն ու շանը	82
35	Զղարի շունը ու ֆիւլը	83
36	Ծառն	84
37	Գէշն ու զառը	86
38	Առիւծն ու մոծակը	88
39	Աբառան ու երկրագործը	90
40	Բայեաթիք	93
41	Ազգասէր մարդը իր մեռնելու վախտը	98
42	Իմ բարեկամ Ազաջան Վարդանեանի պատկերի առաջին	100
43	Տխուր դանդառ բարեկամի մօտ	102
44	Ազատու սրտի փափազը	103
45	« » Տխրութիւնը	104
46	« » Խաղը	104
47	« » Վերջի սուքը	106
48	ՖԷՕԳՕՐԱՅ ԿԱՄ ՈՐԴԻԱԿԱՆ ՍԵՐԸ : ԵՐԳԱԽԱՂ ՄԵԿ ԱՅԵ ԳԱՄ ՏԱԼՈՒ:	109

15		11
16		12
17		13
18		14
19		15
20		16
21		17
22		18
23		19
24		20
25		21
26		22
27		23
28		24
29		25
30		26
31		27
32		28
33		29
34		30
35		31
36		32
37		33
38		34
39		35
40		36
41		37
42		38
43		39
44		40
45		41
46		42
47		43
48		44

Էս գլխի ճամփի խրատը:

Գնա՛, իմ խեղճ գիրք՝ գնա՛ մարդամեջ:
Գլուխդ քաշ քցի՛ր, մի՛ նեղանար հէջ:
Անկաջդ փակի՛ր, սիրտդ լէն բռնի՛ր,
Ինչ ասեն, խօսին, տա՛ր ու համբերի՛ր:

Ճամփորթի գլխին շատ փորձանք կգայ:
Անձրև, ձին, կարկուտ հագի՛ր համէշայ:
Դու՛ման ու կայծակ, շոք, բուք ու կրակ
Ամէն տեղ կը լին, ամէն ժամանակ:

Էսպէս բանիցը ով շուտ վախէնայ,
Ու ճամփի կիտիցն վեր կէնայ, եդ գայ,
Ոչինչ չի շահվել, դարդակ կմնայ:
Փորձանքից մարդը՝ լաւ չի՛ նեղանայ:

Ի՞նչ ես դարդ անում, որ վրէժ խօսին,
Ես քեզ ծաղը անեն, ես աչքից քցեն:

Ամէնի սրտին դուր դալ չի՛ բլիլ:
Ամէնի խաթրը ո՞վ կարայ առնիլ:

Աշխարքի բերանն ջվալի բերան:
Առակ է ասած՝ ո՞ւմ ասես քո բանն:

Հալբաթ մէկ օր էլ արև դուս կգայ,
Էն վախտն կիմանան, թէ ուզածդ ի՞նչ ա:

Գնա՛, Աստուած քեզ բարի ճամփայ տայ,
Ում տուն էլ մտնիս, բարով տո՛ւր, գնա՛:

Մտքումդ պահի՛ր էն վաղի առակն,
Որ չանես քեզ էլ, ինձ էլ խայտառակ:

Որ մէկ ծեր մարդ իր ջահէլ որդու հետ

Դուս էկաւ, զնաց, աշխարք տեսնի, եդ
Էլ իր տունը զայ: Ինքն իշի նստեց,
Մեզանդալով՝ նա որդին առաջ քցեց:
Ճամփորթի մէկը էս տեսաւ, ասեց:
Ի՞նչպէս հէր ա նա, որ որդուն թողել
Ոտով, լիտր ու կէս՝ ինքն իշին բազմել:
Ասածը ծերը լսեց, վէր էկաւ,
Որդուն նստացրեց, ինքն առաջ ընկաւ:
Մէկն էլ էն կողմիցն իր զուռնէն փչեց:
Երկուսդ էլ նստիք, ի՞նչ բան ա էդ մեծ»:

Սրան էլ լսեց լօղլօղ հալեորն.
Ոտներն ճօլօլակ էն մեծ միրքաւորն:
Հէր ու որդի որ իշի վրայ բազմած՝
Զմտան քաղաքն, էլ մարդ չի մնաց,
Որ մատով նրանց ցոյց չի տայ՝ յանկարծ:
Բեղ միրուք՝ բոլորն լաւ սղայելով,
Փափ տվին քամակիցն, վրէն ծիծաղելով:
Խղճի որ ճարը կտրվեց, վէր էկաւ,
Իշի ոտները կապեց, մէկ փեղ լաւ
Միջովն անց կացրեց, մէկ տուտն իր ուսին,
Մէկն իր որդու դրեց քամակին:

Քար ու ձոր բերան ու աչք բաց արին:
Ճարն որ կտրվեց, ի՞նչ պէտք է անէր,
Սիրտը չտարաւ աշխարքի բաներ:
Հազար ուշունց ու անէծք կարթալով,
Էշը վեր առաւ, քցեց ջուրն լալով:
Գետի զրաղին կանգնած սուք արեց,
Վիս դառնայ հողիդ՝ այ իմ է՛ջ ասեց:
Եի՞նչ կըլէր, տանից չէինք դուս եկել,
Ո՛չ ուրշի լսել, ոչ մեր տունն քանդել:

Ինձ տեսնողը թող իր գլուխը լայ,
Ուրըշի դնչին հէչ մտիկ չտայ:—

Ամէնի խօսքին անկաջ գնողը
Գլուխը կկորցնի, եւ էլաճ ղուղը:
Ով լայեաղ չանի քեզ վերցնի, կարթայ,
Թող իր շնորքը պահի, մօտ չգայ:
Քար ու չօլ ընկնիլ ի՞նչ մէկ մեծ բան ա,
Խոր խոր խօսալուցն ո՞վ ինչ կիմանայ.
Խօսողին էլ միշտ հասկացող պտի,
Թէ չէ փուչ քամին կտունի, կտանի:

ԱՍԱՅՈՒԱԾՔ ԲՆԱՅԱՅՏՔ:

ԻՆԲՆԱՅԱՐՄԱՐ ՅՕՐԻՇՈՒԱԾ:

Լօւրցիք:

1

Երկու լօւրցի՝ հալալ ախպօր նման՝
Թուր ու թվանք կապած սար ու ձոր ընկան,
Որ իրանց համար ֆորս անեն բերեն,
Իրանց օղուշաղն էնդով կերակրեն:
Հէնց մտան մէշէն, մէկ ծառի վրայ
Տեսան, որ մէկ չաղ չալ աղաւնի կայ:

Ընկերի մէկը միւսին ասեց:

«Տյեղս կայ, քըլնամ, տյանիցն յալ պիլրեմ,

Հէ՛ յէս սհյաթին, յես քըլմյատաղ յեմ,

Ատյայ՝ մե՛ր տղայ՝ մեր պյախտը պյանեց,

Շուտով յես քըլքըլամ, յէս թըվաւորյին

Լյաւ հյաչքը պյոնի՛, մնյայ յէս ծյառին:

Մէկ քյեաբյաբ յանենք, հյուտենք, Լյաւ պյապյաթ:

Մըհյիկ քըլնուամ յեմ, տյու քյիտես Լյաւ վյատա:

Նա ուշացաւ. միւսն էլ չհամբերեց,
 Տրեխը հանեց, մտքումը դրեց.
 Որ ծառն վեր ըլի ու ձեռով բռնի:
 Ախմախ ֆորսկանը դեռ կիսաճամբիի,
 Աղաւնին թռաւ, գնաց իր քէֆին:
 Լօռըցու աչքը բաց մնաց, հողին
 Ել չէ համբերեց, ասեց բարկացած:

«Տյօ չառլամիշ Ղյուշ, տյու յոր քյու հյունյարն
 Պյանյացնիլ քյիտես, յէս եմ հէ նաչյարն:
 Յոր տյու յէտ պստյիկ տեղյովն կյթռչիս,
 Ձեռս յով է պյունիլ, յոր ղօլէս փախչյիս» —

Ասեց ու զըրձկ ծառի ծէրիցը
 Էնպէս դրմփաց, ու իր ջանիցը
 Ձեռք վերցնիլն, հողին տալը մէկ էլաւ,
 Ու գուռնայ մէիդն էստեղ ձգվեցաւ:
 Ինչպէս պատահեց: Աղաւնու թևիցն
 Մէկ բմբուլ էկաւ ընկաւ վերևիցն
 Լօռըցու բերանն, որ ընկերն էկաւ,
 Իշտահը գլած՝ մօտին կանգնեցաւ:

«Հյա՞ քյընըծահէր, տյու յիշի քիւռյակ:

Ասեց ախմախը ու գնաց աղաք:

«Ա՛տյայ՝ քյիւ փյորը իյողի թյափյան յէր,

Հինչ յէիը ճյաքիւմ, ու յէս խեղճ, յանտեր

Ղչին պաղ, պաղ ես տյու փյորդ քյաշիլ,

Կըլխէդ խոյով յինի յիշտյահդ, փյորդ յէլ:

Մի քյիչ պաբր յէիը յարել, ի՞նչ քյընէր»:

Ասեց, ընկերին տեղն ու տեղ թողաց,

Քամի կուլ տալով իր բանը գնաց:

Ա՛տուած ողորմի լօռըցու հոբուն,

Էն ֆորսն, ընկերն ո՛չ ես տեսնիմ, ո՛չ դուն:

2.

Երկուսն էլ մէկ օր էլի Փորս գնացին,
Շատ որ ման էկան, բան չճարեցին.
Էկան, մէկ ծառի շվաքի տակին
Քրտինք սրբելով՝ ծանր նստեցին :

Շատ ու քիչն Աստուած գիտէ՝ ի՞նչ ասեմ:
Քօռալաղինայ՝ մէկ ճանճ, չգիտեմ,
Ի՞նչ կողմից էկաւ, մէկի ճակատին
Նստեց ու արինն ծծեց իր քէֆին :
Ղօչաղ ընկերը էս որ հէնց տեսաւ,
Մտոր բերնին դրեց, շվացրեց, ասաւ :

« Հէ՛ չանի՛ քյըմտաղ՝ մէկ ժուկ սաբր արա՛,
Աստուած մեր նյասիրն հյասցրէց յէս ա՛ :
Ասեց ու թվանքն դօշին դէմ արեց,
Նա ոտը քաշեց, միւսն գլուխը թեքեց :
Ընկերի մահը հանաք իմացաւ,
Մեռած մէյիդը կապեց, վեր կալաւ :
Գօմշի քամակին դրած՝ մէկ ջրի
Որ մէջը մտան, շոքն առաւ գօմշի
Ջանն. աղաւարի կուզէր, որ պարկէր,
Ախմախ ընկերը էն կողմիցն ուսեր
Քաշէլով՝ դոռաց, մեռչին վեր հատեց,

« Ատյայ քյու նանի միսը շօն ծյամի.
Հէնց մեռել յես, յոր բերանդ զօրում չի՛.
Մէկ հա՛ տպիռիւ էլ ա անես էդ կեօմշին,
Զթողաս նստինք, յոր քյնանք մեր պյանին » :

3.

Մէկ քանիսն էլ մէկ օր կացին ուսին
 Գնացին, փէղ անն ու ճամփի կիսին
 Մէկ ձիաւորի որ ուստ չէկան,
 Կտրեցին աղաքն, խնդրեցին նրան,
 Որ տեսնին՝ թէ ո՞ւմ կացինն է լաւ սուրբ
 Ղօյմաղօչում դ՞ու, խելօք ձիաւոր,
 Բոլորի կացինն, որ մօտ չի արեց,
 Ղամշեց ձիուն ու դարնը վէր քաշվեց :

Փալան ու նօխտայ կորցրած իշի պէս
 Կանգնած՝ ճմբուեցին նրանք աչք ու երես :
 Սատանին նալա՛թ: ձիու քուռակը
 Մնացել էր եր: Բռնեցին աղաքը:
 Ինչ շոր ունէին, բոլորն հանեցին,
 Նրան բարձեցին, որ սատկի տակին,
 Որ նրանց սիրտը մի քիչ հովանայ :
 Բայց զօչաղ քուռակն՝ բարգ ու բարխանայ
 Հեան առաւ, վազեց՝ տրտինգ անելով:
 Լօռըցոնց աչքը սառած մնալով,
 Հէնց իմացան, էս տեսածն հրաշք էր:
 Քորելով անսաս՝ զլուխ ու բեղեր,
 Ընչանք տուն հասան, անձրևի տակին
 Իրանց վրի կեխան էլ մէկ լաւ լուացին :

4.

Էլի էս օրհնած խալխը հազրված՝
 Գնացին մէկ օր մէշէն՝ հաւաքված :
 Տեսան՝ մէկ լաւ ծառ քարափի ծէրին,
 Թէ կտրենք սրան, էսպէս միտք արին,

Մեզ խէր չի անիլ խոր ձորը կընկնի:

Մեր աշխատանքն էլ հէտը փուչ կըլի:

Շատ որ միտք արին, խօսքը մին էլան.

Որ կախ ընկնին, ձեռ ձեռի նրանք տան,

Եւ էնպէս քաշեն, քօքըհան անեն,

Իրանց միջումը յետոյ փայ անեն:

Աստուած կանչեցին, ճօլօլակ էլան:

Ծառը պոկ չէկաւ. իրանց գլուխն ի՛նչ լան:

«Ասոյն մեր տղանք՝ տյուք ղայիմ կյայէք.

Մի ծեռիս թքեմ, յետոյ քեաշեցէք յ:»

Ձեռը բաց ընկաւ՝ նրանք իրար գլխով՝

Խաչ, աւետարանի անուն տալով:

Էնպէս գլորվեցան, քարափն վէր ընկան,

Էն գընալն էր, որ գնացին, եղ չէկան:

Մօլլա մասրադնի իշի քուռակը:

Իշի քուռակը վերջն էշ կը դառնայ,

Ամարաթում, թէ գոմում մեծանայ:

Մօլլայ Մասրադինն շատ բան է արել,

Ինքն ախմախացել, ուրը շին խարել,

Բայց նրա հունարքն իշի քուռակին

Իր իշութիւնից էլի չի դարձրին:

Մայիս ամիսն էր, օրերն քաղցրացել,

Իսան ու հայվան սար ու ձոր բռնել,

Ամէնի արինն նոր էր եռ ընկել,

Ամէնի սիրտը էլ եղ նոր բացվել:

Մէկ քաձ էշ էլ իր քուռակն քամակին

Քցած՝ հանդումը նայում իր քէֆին:

Ինքն թաւալ տալիս ախպուճն ու զոռմ,
Քուռակն էլ պոչը յցած՝ մօտն խաղում:

Մօլէն որ իր սուրբ դուռանիցն աւել՝

Ուղտը ուլիցը չէր կարող ջոկել:

Նրա չափ ընկնիլն որ աչքովն ընկաւ,

Էլած ուշք ու միտքն էլ նրա հետ թռաւ:

«Ջահէլ վախան էսպէս որ հունար ունի

Էս օրհնած գառը, ու փախչել գիտի,

Որ մեծանայ հօ՛ աշխարք կարմացնի,

Երբ տակիս՝ նստած էսպէս չափ քըցիս:—

Գողացաւ քուռակն, տարաւ գոմն, կապեց:

Էշն լեզու չունէր, խելքը ո՞վ տվեց,

Որ տիրոնչն ասի քուռակի տեղը,

Մօլէն էլ գիժ չէր, ասէր, դառնար գողը:

Էսպէս տանը կապեց, ո՛չ թէ խոտ, խոռակ,

Չամիչ ու խուրմայ ուտէր մեր քուռակն:

Արև ու անձրև աչքը չը տեսաւ,

Թօղ ու ախպ, փալան, ո՛չ բեռը տարաւ:

Էսպէս պահելուցն էլած ղըվաթն էլ

Պակսեց: Մեր թամբալ քուռակն մեծացել

Իր իշի բօյը, իր իշի հասակն

Առած: Վախան էր որ տեսնին Մօլի փառքն:

Մէկ ազիզ օր էլ որ էկաւ, հասաւ,

Մօլէն էլ լաւ իր թաղարէքն տեսաւ:

Ու անկանկալով, քամի կուլ տալով,

Իշի լքամակին բազմած խիստ քէ՛ծով:

Նօխտի փոխ՝ չաթու, թամբի տեղ փալան

Իշի դունչն ու վըէն դրած՝ էկաւ մէյդան,

Որ ջիբիդ խաղայ, քանի ինքն սող ա.

Բայց էշ ու ջիբի՞դ — սոյ Մօլայ Աղայ:

Ձիանքն էլ մնացին հուշտ էլած, սառած,
 Չէ թէ ձիաւորքն՝ բերանները բաց:
 Մօլէն ամէնի սիրան առաւ, ասեց,
 Որ իրան նայեն, ու էշը քշեց:

Քօռաղաղինայ՝ էն օրը շոք էր,
 Ձիւրիղի տեղն էլ ախպսին մօտ էր:
 Թօ՛շ, թօ՛շ կանչելով՝ խեղճ՝ Մօլէն բերանն
 Պատուեց, բայց իշի զուղը չի մտան:
 Բերնով օրհնում էր, ոտով վեր հատում,
 Գլուխը սղաղում, եղևիցն բզում,
 Բիզն էլ բէզարեց, քարն էլ, քայլին էլ,
 Բայց կահող ախպուսն իշէ խելք՝, առել:
 Փռվեց չորս ոտովն էն անդ իր քէֆին,
 Ո՛չ ծեծին նայեց, ոչ Մօլի միրքին:
 Տեսնողք փոր, բերան բռնած՝ քաշվեցին,
 Մօլէն զօ՛ւ ամեց ուշուցի պարկին:
 Բայց խելօքի մէկն զրաղ քաշեց նըրան,
 Ու կարթաց գլխին սաղ սրհաթ զուռան,
 «Ով իշին կուզի նոր մարիֆաթ տալ,
 Աստուած գիտէնայ. ինքն ա է՛ն հալալ:» —

Մօլայ Մասրաղնի պղինձը

Մօլայ Մասրաղինն իր հարևանիցն
 Մէկ օր մէկ պղինձ սկսեց փոխ ուզել:
 Իր կարիքն հոքաց, եղ բերեց պղինձն,
 Բայց հետն էլ մէկ փոքր թաւայ էր զրել:
 Խեղճ հարևանը մնաց զարմացած,
 Խորամանկ Մօլի միտքը չիմացած,
 «Պատուելի՛ ասեց, էս ի՞նչ ընկեր ա,
 Որ պղինձիս հետ իմ՝ տունս կկեղ ա:

Ես քեզ անցած օրն մինը փոխ տվի,

Հիմիկ ջխտվել են. ի՞նչ պէտք է ըլի:—

Սուրբ Մօլէն նրան փառաւոր դիմով
Իմամ, Հուսէնի, Ղուանի անունով
Գլխումն նստացրեց, թէ նրա պղինձն
Ծնաւ իր տանը: Թէ չէ իրանից
Գիժ չէր, որ իր տան հաջաթն վերցնէր
Ու նրհախ տեղը ուրիշին բախշէր:—
Հարեանն թէ և շատ էլ միտք արեց,
Ուսերը քաշեց, գլուխը շարժեց.
Բայց աւելի շահն ո՞ւմ փորն ա ծակել.
Ով շատ ագահ է, վայ էն մարդին էլ:
Հարեանն սկսեց շնորհակալ լինիլ
Ու ուրախութեամբ թաւէն տուն տանիլ:

Մէկ քանի օրից եղը միւսանգամ

Մօլէն էլ էկաւ առ իր բարեկամն,

Դեռ չէր բերանը բաց արել, խկոյն

Դրացին խնդութեամբ՝ շուտով վազեց տուն,

Պղինձը դուս բերեց, մեր Մօլին տվեց,

«էլի կրծընի», իր մտքումն կարծեց:

Բայց Մօլի հէսաբն դեռ չէր մտածել:

Օրն շաբաթ դառաւ, շաբաթը ամիս.

Չարէն կտրեցաւ, պղինձը պահանջել

Սկսեց դրացին, բայց դու ո՞չ մեռնիս:

Մօլէն էլ ո՞չ սուրբ, ո՞չ խմամ թողեց,

Քեար ու Ղուանով չարաչար երդվեց:

«Թէ նրա խեղճ պղինձն՝ մէկ ամսից առաջ

Վայ տէր կանչելով, մեղայ գոչելով

Հողին աւանդեց, երկինքը գնաց»:—

Դրրացին մնաց քար կտրած, օտաւած.

Հէնց բռնես, մէկ ձի գլխին քացի տվեց.
Մօլլի ոտն ու գլուխն չափելով ասեց:
«Հանաքն ուրիշ վախտ արա՛ դու ինձ հետ.
Էդպէս մասալէքն պառաւքը կասեն.
Կամ պղինձս տո՛ւր, կամ նրա ջառըմէն.
Թէ չէ ո՞վ է լսել՝ թէ պղինձը կըմեռնի»:—
—«Էսպէս հաստադլուխ մարդ էլ կըլինի՞».

Տօ քօպակ.

Մնանօղն մէկ օր պէտք է մեռանի.
Ով որ ծնելուն հաւատ կրնձոցի,
Ու ծնած որդին իր տունն կտանի,
Բաս մահուան սուքն չպէտք է կատարի:—
Գիւանն էլ Մօլլին իրաւունք տվեց:
Դրացին թէև գլուխն քարէքար տվեց.
Ձեռն ո՛չինչ չընկաւ. ում էլ հարցրեց,
Հէնց է՛ն շահվեցաւ, որ վրէն ծիծաղեց:
Խորամանկ մարդիցն Աստուած ազատի,
Խելացին նըրա ո՛չ խէրն, ո՛չ շառը
Իր օրումն երբէք չի պէտք է ուզի:

Չարմանալի Մարդերը:

Շատ տեղ ման էկած, շատ երկիր տեսած՝
Մէկ մարդ՝ էլ կրկին իր աշխարն էկաւ.
Ծանօթ, բարեկամ գլխին հաւաքված՝
Կուզէին գիտել, թէ նա ի՞նչ տեսաւ:
Ղեկուս չի՛ բռնում, որ ձեզ եդ պատմեմ,
Ինչ որ լսել եմ ու աչքով տեսել.
Թողէ՛ք, բարեկամք, փոքր շունչ առնեմ,
Ապա լսեցէք, ինչ կուզեմ ասել:

Վայ էն մարդին, որ իր տանը միշտ մնայ.
 Ու աշխարքիցս ո՛չինչ խաբար չիմանայ:
 Դուք լաւ գիտէք, թէ ի՞նչքան մեծ ա երկիր,
 Ու ո՞րքան ծով, ազգ և քաղաք ու բաներ
 Կան ամէն տեղ հազար տեսակ զանազան,
 Ո՛չ թիւ ունին, ու ո՛չ սահման:
 Շատ տեղ կայ, մարդիք իրար միս ուտեն,
 Շատն էլ հացի տեղ խոտը ճաշակեն.
 Ոսկի ու արծաթն՝ էնպէս երկիր կայ,
 Խոտի հետ դուս գայ, ջրի հետ գնայ:
 Բայց էս ինձ էնքան չի զարմացրուց,
 Ինչպէս մէկ երկրի մարդքերանց գործն:
 Յառաւօտէ մինչև ՚ի մութն անխափան
 Նստին նրանք ՚ի միասին լուռ, անձայն:
 Ո՛չ դժոխքն են մտածում, ո՛չ արքայութիւնը,
 Հաց ու կերակուր խապառ մոռացած,
 Ու Աստծու աչքիցն՝ հէնց բռնի՛ր՝ ընկած,
 Իրար երեսի նայիլ չեն ուզում:
 Ամպն էլ որ գոռայ, կայծակն էլ թափի,
 Թօփ ու թնդանօթ նրանց գլխովն անցնի,
 Թէկուզ սաղ երկինքն նրանց գլխին փուլ գայ,
 Մէկն էլ ա տեղիցն չի՛ ուզիլ, ժաժ գայ:
 Թէ դժողքն էի գնացել, հաւատացէ՛ք ինձ,
 Է՛ն զարհուրելի կերպարանքն ինձ
 Չէին պատահիլ: Քան ի միտքըս գայ,
 Հոգիս ու մարմինս սարսի ու դողայ:—
 «Ախր ի՞նչ է նրանց միտքն ու կամքը,
 Որ էսքան մտածեն, հարցրին բարեկամքը:
 Կարելի է՛ թէ իրանց աշխարքի հոգն են միշտ քաշում.»
 «Ախ՛ ի՞նչ էք ասում:»

«Ուրեմն իրանց հին մեղքն են ըսց ըլում»:
 «Ո՛հ. բարեկամք, ո՛չ »: «Ուրեմն անդին քարն են նրանք
 պարտում»:-
 «Չէ՛, չէ՛. ի՞նչասեմ»: «Ուրեմն խելացնոր են, որ չեն զգում,
 խօսում, կամ լսում, բաս ի՞նչ են անում»:-
 — «Թ՛ո՛ղ թ—թ՛ո՛ղ թ են խաղում»:

Մօլլայ Մասրաղնի ճաշը:

Ճամփէդ բռնի, գնա, ամէն ծափ ավօղի
 Առջին մի պար դալ. ոտդ կրիպչի քարին:

Մօլլայ Մասրաղինն բէհէսար չարեց,
 Մէկ քօռ կնիկ առաւ, հետը պսակիկեց:

Մօլլէն ու կնիկ - վայ քօ տղես տղայ.

Լսողն չի՞ ասիլ, թէ Մօլլէն գիծ ա:—

Մօլլի փորն սկսեց շուտով ցաւ ընկնիլ,

Կերած, խմածը քթիցն վէր թափիլ:

Օրն հազար անգամ եա դուս էր դնում,

Եա տեղը քցում, միջումը պարկում:

Բայց հիւանդի սիրան էլ շորվայ կուզի,

Ի՞նչ անի խեղճը, որ ջուրը ընկնի:

Կերածն համ չունէր, մէկ օր ալանի,

էր կնկայ էփածն, եա խապառ աղի:

Չարէն որ կարեց, կնկայ խօսքովը

Վեր կացաւ, գնաց իր զանքաչի քովը.

Որ մէկ ճար անի, ալչկանն դարձ բերի,

Աղին, ալանին նրան սովորցնի:

Չանքաչն որ տեսաւ նրան տուն մանկիս,

Կարծեց փէշքաշով ա փեսէն գալիս:

Հէնց բարով տիկն ու միտքն իմացաւ,

Գլխին բամբաչեց, դուռը հետ արաւ:

Կրե՛մ էդ գլուխըդ, ի՞նչ կարթացող ես,
Բաս էդքան բանն էլ դու խնայել չես:
«Շատին շատ քցի՛, քչին քիչ՝ ասա՛
Իմ աղչկանը. ու ջհանգամը գնա՛»:

«Շատին շատ, քչին քիչ՝» ասելով էկաւ,
Անճար Մօլէն մէկ կալի կշտով անցաւ:

Հէնց էս հաղաղին երկու ախպէր էլ
Կալը կուզէին ձոթ անիլ, տանել:

Մեծն ասում էր՝ թէ ինձ շատ կհասնի,
Իմ օղուշաղըս շատ շատ է չունքի:

Փոքրն էլ ասում էր, պէտք է պասկիմ.

Հարսանիք անեմ, շատն ինձ տուր, տանիմ:

«Շատին շատ, քչին քիչ՝» Մօլէն որ չասեց,
Մեծ ախպօր սիրտը երկու թիղ եղվեց:

«Տէս. սուրբ Մօլէն էլ ի՞նձ ա դրստում,

էլ ի՞նչ խօսք ունիս, նըհախ տեղն կուլում»:

Ղօյմաղօջում տղայ՝ եղանրդ քաշի՛,

Մօլի ոտն ու գլուխն ձուի պէս ջարդի՛:

«Ա՛խպէր՝ ի՞նչ ասեմ. գլուխըս քարը,

էլ տեղն ասածս. քո խէրն ու շա՛ւր»:

Տօ քօփակ՝ տեսար, կալ նիք ձոթ անում,

Դու ո՞ւր ես գալիս, մեր մէջն խառնըլում:

Ղրաղովն անց կաց, մէկ բերան ասա՛,

«Աստուած բարաքեաթ ու միշտ ձեզ խէր տայ»:

«Աստուած բարաքեաթ ու միշտ ձեզ խէր տայ»:

Ասելով գնաց մէկ խէլիմ ճամփայ:

Տեսաւ. մէկ աժդհայ մարդ մէկ տեղ նստած,

Շորերը հանած, արեկող արած,

Իր չար թշնամու միսը պոկում ա,

Բերանը տալիս, որ քիչ գինջանայ:

Քութութ անելով, քուցին անելով
Ջանը քօս ընկել, զնգներն գուլացել:
Գլուխն վեր քաշեց, որ տեսնի, ո՞վ ա.
«Աստուած բարաքեաթ, խէր տայ համէշայ»:

Որ չի լսեց անձարն, Ջանը դող ընկաւ,
Հէնց հնպէս տկոր տեղեցն վեր կացաւ,
Մեր ախմախ Մօլլին էն քօթակն տվեց,
Որ նախրի իշին կհամարէր էծ:

«Բաս ի՞նչ ասեմ, ի՞նչ, ինձ մի՛ սպանիլ,
Թէ ասածդ չանեմ, ինձ մարդ մի՛ ասիլ»:

— «Ա՛խմախ, զուռումսաղ՝ տօ Մօլլի կտոր.
Չե՞ս կարող ասիլ ինչպէս մէկ ուղւոր».

«Աստուած բողորին ջնջի, փչացնի»,
Հախ միայն տէրը դրանց քօքը կտրի:

«Աստուած բողորին ջնջի, փչացնի»:

Բերան անելով Մօլլէն խելացի

Հէնց էն տեղն էկաւ, որ մէկ մեռելի

Նաշն ուսի դրած, որդի, ընտանի

Բոլոր խալխի հետ զլիններին տալով,

Տանում էին՝ որ թաղեն՝ սքալով:

«Աստուած բողորին ջնջի, փրչացնի»:

Որ չի լսեցին խալխն ու գեղըցի,

Հէնց բռնես՝ մէկ թօփ բիրդան տրաքեց.

Դադաղն վէր դրին, Մօլլէն էլ կանգնեց,

Հէնց խմացաւ՝ թէ ուզում են խնդրել,

Որ աղօթք անի, փող տան իրան էլ:

Մօլլի ոտն ու գլուխն նրանք աղցան արին:

«Տօ բէմուրվաթներ, լսեցէք իմ բանին.

Ախրը ի՞նչ ասեմ, սիրաներդ հովանայ.

Մէկ խօսք ասեցէք, էս ի՞նչ մուրվաթ ա:

Թէ որ էն չասեմ, աչքքս հանեցէք»:-

«Այ իշագլուխ՝ տօ մէկ միտք արէք,

Մեռլին ո՞վ կասի. ջնջվի՛, փրչանայ՛:

Կասն՛ «տէր Աստուած հոգուն ուսմ արա՛ն»:

«Տէր Աստուած սրա հոգուն ուսմ արա՛ն»:

Սերտելով ընկաւ էլ էդ ճամփէն նա:

Տեսաւ, մէկ սատկած շուն դուս են քաշում,

Որ տանին, հօրեն մէկ զըրազ տեղում:

Տանողք աչք ու քիթ բռնել են զայիմ,

Որ մոռտառ հօտիցն զահլակուշտ չըլին:

Աչքն առաւ թէ չէ մեր գիտուն Մօլլի,

Լեզուն բան ընկաւ. անտո ջաղացի

Պէս պտուտ էկաւ, իր աղօթքն ասեց,

«Աստուած ուսմ անի՛ հոգուն».
ձէն տվեց:

Շունն էլ չէր տանիլ նրանք ի՞նչպէս տանին:

Մօլլի խոր հոգին կատիկն հայցրին:

Խեղք ու միտքն թռաւ, ճամփէն կորցրեց.

«Ի՞նչ ասեմ՝ ջանքմ՝» գէջգան գէջ ասեց:—

«Տօ դուգուկ քօփակ, աչքքդ քօռանայ՛,

Տեսնում ես ախրը՝ մեր տարածն շուն ա:

Մէկ թըքի՛ր գետնին, հուփ տնւր աչքերիդ.

Ու յետոյ ասա՛. մտիկ տնւր առաջիդ:

«Փիւֆ, փիւֆ, փիւֆ. էս ի՞նչ անիծած հոտ ա».

«Ձհանդամը գնա՛, սրա սպանողն եդ չգայ՛»:

Հիմիկ էս դասն էր սերտում ջրատարն.

Որ մտաը խառնեց մէջն սատանէն չար:

Հէնց մտաւ կուչ գալով՝ մէկ հարնքատուն,

Տեսաւ թամաչէն, պարն ուրախութիւն:

Քիթը պինդ բռնեց ու տվեց հարայ՛.

«Փիւֆ, փիւֆ, փիւֆ, էս ի՞նչ անիծած հոտ ա»:

Չուռնաչին զուռնէն, զափը դափաչին,
 Քափկիրն ու թաւէն՝ մքրուէն ու աչչին,
 Կարած տիկն ու թասն պարոն շիրաչին,
 Էնպէս խըփեցին Մօլլի ճակատին.

Որ աչքն բուռն ընկաւ, սկսեց ձէն տալ,
 «Ա՛խպէր՝ ի՞նչ ասեմ, էս ի՞նչ ա իմ հալն:—

— «Բանը գլխիցդ կտրվե՞լ ա՛, քօ՛վակ՛»
 Որ մէկ աչքդ էլ ա քցես քո աղաք:

Ձեռդ էլ ա ժած տուր, թէ պար չես գխուամ՝,
 Ի՞նչ ես էդ հոտած ըռնխըդ ցրվում:

Մէկ իծի պէս էլ չե՞ս կարող մկկալ,
 Ե՛ս իշի թահրը կանգնել ու դռնալ:

Էսպէս կռները տափէթափ տալով,
 Հետը մկկալով, վախտ վախտ պռալով,
 Հէնց ընկաւ ճամփայ, որոն հասնի բարակ:—
 Քռաղաղինայ Ֆորսկանի մէկը Դ Ա Ր Ա Ն
 Հինդ սհաթ խտտել թվանքի ուքը,
 Աչքը ջուր կտրել ու բուսու մտել:
 Հէնց էն էր ուզում, մէկ զուշ սպանիլ:
 Մօլլի մարաքէն զուշը որ տեսաւ,
 Բարով մնա՛ ասեց Ֆորսկանին՝ թռաւ:
 Ֆորսկանի աչքը կայծակին տվեց,
 Մօլլին պար գալիս որ տեսաւ, վազեց.
 Թվանքի լուլէն միջիցն ճոր էլաւ,
 Էնպէս նրա գլխին սաստիկ վրայ էկաւ:
 Խեղճ Մօլլէն էլ եղ՝ զլուխը լաց էլաւ,
 Էլ եղ իր զուռնէն փրչեց, ու ասաւ:
 Որ էն օրհնածը գլխին խելք դնի,
 Ի՞նչ անի, որ էլ բալի տակ չընկնի:

«Տօ տակար՝ չօլումն ակար ո՞վ պար կըզայ,
 Ի՞նչ ծուխ ա մտել թիթե՛ք՝ քեզ զաղում ա :
 Տեսար զուշն նստած՝ գըդակըդ վեր առ,
 Կուզէկուզ ընկի՛ր դաշտ, ու ձոր ու սար :
 Ո՛չ զուշ կիտխչի, ո՛չ դու կթագվիս,
 Էս ի՞նչ բերի՛ր դու էս օր իմ գլխիս» :—

Մօլլի գլուխը հաստ, ու ծուծը բարակ,
 ձամփին էլ կերած էնքան տուր, քօթակ,
 Սաղ զուռանն փորումն, կարթացող տեղեակ,
 Փէշերն վեր քաշեց, դրեց կռնատակն
 Զարգված զայլանը ու գլած գզակն.
 Փիր ու փեղամբար կանչելով՝ ընկաւ
 ձամփէն կուզէկուզ, մէջքը կոտրելով,
 Կնկանն, զանքաշին օրհնութիւն տալով,
 Իր հարամ փորն էլ հետն անիծելով,
 Հէնց մէկ բաղի մօտ հասաւ, տնքալով :
 Բաղմանչին հինգ օր աչքը չէր կպցրել,
 Գիշեր ու ցերեկ զարթուն մնացել :
 Որ գողը բռնի, հախիցը վեր գայ :
 Կուզ Մօլլին տեսաւ հէնց բիրաղի նա,
 «Էս ա իմ գողըս, որ օրը ճաշին
 Էսպէս վախում ա, գընամ, նրա հողին
 Հանեմ, վեր ածեմ, որ էլ միւսանգամ
 Զըգայ՝ թէ ինքս էլ որ նըրան ձէն տամ» :»

Աստուած իմանայ, թէ որքան թագեց,
 Տունն էլ հեռու չէր, նրա բախտը բանեց :
 Գնացին դատաստան, որ գանգատ անեն,
 Մօլլի վերջի կարգն էս օր կատարեն :
 Բաղմանչին սկսեց իր գուռնէն փշել,
 Ախուռդն Մօլլի կճուճն լաւ ձեռնահարել :

Տեսաւ մէջը փուշ, էլ հասիկ չկայ,
Արձակեց Մօլլին՝ որ իր տունն գնայ :
Էնքան ծեծվել էր անձարն ու ջարդվել,
Որ ջանումն էլ սաղ տեղ չէր մնացել :
Քանի առնում էր դեղն ու մհլամը,
Ու միտքը բերում կերածի համը,
Վայ էր կանչում ու դօշին վեր հատում,
«Ով էս աշխարքումն, անիծած տեղումն
Ամէնի խօսքին միշտ անկաջ կանի,
Մէկ գլուխ ու թող՝ երկու ձեռք անի» :—

Երկաթակեր մուկն ու աղքատ հարուստը :

Փողն ա բան տեսնում էս մեր աշխարքումն,
Գեղըցու խօսք ա, հօ ես չեմ ասում,
Բայց խիտ հէտաբի,
Ով բանը չափի,

Մահն էկաւ դուռը մէկ հարուստ մարդի,
Խեղճն ունէր հէնց մէկ բեղովլաթ որդի :
Կանչեց նրան մօտն, խելք դրեց գլխին,
«Գիտեմ, որ ասեց՝ իմ դատած մալին
Ղաղրը չե՛ս անիլ, կուտես, կմարսես,
Վերջն դռնէդուռ՝ հաց պէտք է ուզես :
Արի՛, խրատըս գետինն մի՛ քցիր,
Երբ էս օրին դու հասնիս, գօմն մտիր,
Պարանը քցիր էն մեծ սնի արանքն,
Կսխվեր, ու խեղդվեր, թէ՛ ատես քո կեանքն» :—

Շարաթ չըքաշեց, որ հէրը թաղեց,
Մէկ մարդ աշխարհումս էլ նա չըթողեց:
Սազանդար ասես, դմբակ ու դայրայ,
էլ դափ ու զուռնայ, չմընայ, մօյղայ,
Բարեկամներին գլխին հաւաքած,
Փորի հեան ընկաւ, քէֆ արեց, ցնծաց:
Էս անիրաւներն էլ հնպէս էին
Նրա զուղը քամել ու նըստել ուսին,
Օրը հազար անգամ գլխովը երգում,
Ու անոշ խօսքով հեան էլ լաւ եղում,
Որ հէնց էր կարծում էն ողորմելին,
Թէ ի՛ր ձեռին ա նրանց սուրբ հոգին:—

Բայց ո՞ւմ չի հսպէս փորի բարեկամ
Ռաստ էկել՝ որ նոր ես բանը շուռ տամ:
Հէնց դանը հատաւ, ջաղացն էլ կանգնեց,
Ո՛վ էլ հաց ունէր, իր դարդը քաշեց:
Փորի տակն ընկաւ հէնց ջուլ ու փալանն,
էլ ո՞վ էր գիժ՝ որ մօտիկ դայ նրան:
Բարեկամները տաշտաքերանքն էլ
Որ լաւ մարտեցին, պարկը թափ տվին,
Տիկը մզեցին, ջանը հանեցին,
Բերան ու միրուք թամուզ սրբեցին,
Խաչակնքելով զըրաղ քաշվեցին,

Ձեռը լուացին:

Ո՛չ թէ բարով տալ, կամ կշտոյն անցնիլ
Նրանք լայեաղ չէին անում, կամ խօսիլ:
Մէկ բան ասելիս էլ հրհռում էին,
Ծափ տալիս, խնդում, ծաղը անում խղճին:
Մէկ օր էլ տեսան, մաշիքը ծակ էր:
Միւս շորերն հօ ձեռից ընկել էր:

Որ չասեց՝ թէ մուկն ա մաշէքն ծակել,
Գէլը կատապեց, էնպէս ծաղը անիլ՝
Քա՛րը կը պատուէր, ի՞նչ թէ նրբա սիրտը,
Որ էլ տեղ չունէր, ծածկի իր դարդը :

Գանակն օսկոռին էկել էր, հասել
Մէկ անուէն ունէր, էն էլ նա կոտրել :
Հօր տըված խրատն իսկոյն միտքն ընկաւ,
Սիրտն արնով լիքը հէնց որ տուն էկաւ .
Մէկ թօզ վեր առաւ ու զօմը վապեց,
Հօր հոգին յիշեց, իր օրն անիծեց,
Էլ հոգի, հաւատ ի՞նչ միտքը կը գար,
Որ մեղայ ասէր, եա իր մեղքը լար :
Թօկի ծէրը որ նա չի բարձրացրեց,
Գերանի արանքն ուժով որ խրեց,
Յանկարծ մէկ տօբրակ էնպէս շըրխկաց
Առաջին, որ աչքն վրէն մնաց սառած :
Ոսկի էր մէջը լիքն ու պինդ կապած .
Ո՛ւմ էն հաղաղին պատահի յանկարծ
Էսպէս բան, որ խելքն էլ վըրէն մնայ,
Նոր հոգի չառնի, նոր սիրտ չըստանայ :
Բարի հօր միտքը նա նոր իմացաւ,
Վեր առաւ փողը, հետը տուն տարաւ :
Օրէց օր էլ եղ ոտն ու գլուխն զրզեց,
Բարեկամների տուտն էլ եղ բացվեց :
Բայց էն շատ վաղ էր, որ էշը կաղ էր,
Էս մահվան գին էր, իշտահի բան չէր :
Նոր շէնացածը մկան յիշատակը
Մըտքումն պահելով, ու իր առակը .
Մէկ օր էլ նրանց եղ զօնաղ արեց,
Հագար բաբաթ բան պատրաստիլ տվեց :

Որ կերան, խմեցին, քեֆներն չաղացաւ,
 «Պատուելի իշխանք՝ բերանն բաց արաւ,
 Աշխարբուն մն հրաշք շատ է պատահել,
 Բայց Աստու խաթեր՝ ինձ խնդրեմ ասել,
 Ո՞վ է լըսել՝ թէ անիրաւ մուկը
 Թողած հաւի միան, շաքարն ու ձուկը,
 Երկաթի խօփի կէսը էնպէս կրծի,

Որ տեսնողի աչքն բաց մընայ, սառչի»։—

— «Կըլի, շատ կըլի, Ա՛ղայ»՝ ձէն տվին
 Նրանք հազար տեղից, խօսքը ղորգեցին :—

— «Երկաթ ու մուկը՞»։— Տղէբք՝ դուս էկէք,
 Մուկը որ մաշիք կարող չի ծակիլ,
 Նա ի՞նչպէս կարաց էրկաթը ծամիլ :—
 Դուռը փակած էր, տղէբքը կանգնած,
 Կէտի, դագանակ ձեռներին բըռնած :
 Ղորդ ա, կերած հացն նա հարամ արեց,
 Որ հալալ տեղ չէր, խիստ շատ լաւ արեց :

Հիմիկ մարդիք որ իրանց խէրն ուզեն,
 Էսպէս բարեկամ չուզեն, ռադ անեն,
 Քանի՞ էսպէս ճաշ պէտքէ պատրաստած,
 Քանրսի՞ մաշեքն առաջը դրած :
 Քանի փող ունիս, մուկդ երկաթ կուտի,
 Ձեռըդ պակսելիս՝ մաշկի չի՞ դիպչի :—

Հացակեր փէշը :

Անիրաւ աշխարքն ակոր ո՞վ չգիտի,
 Որ լաւ շորին միշտ զըլուխ վերբերի

Մէկ սարուամ, չօլում մեծացած օմքին,
 Որ դեռ չէր խաբար աշխարքի բանին,

Եկաւ մէկ քաղաք. շունքի հարուստ էր,
Տեսաւ՝ ամէն մարդ որ զարդարված էր,
Ինքն էլ սկսեց խոսից, ղուժմաշից
Մէկ ձեռք շոր կտրիլ, ու ոսկու թելից
Եախէն էլ կարիլ: Տեսնողի աչքը
Հետը գնում էր, ու նրա փառքը
Է՛նպէս մեծացաւ, որ մեծ ու պատիկ
Ո՛չ ցերեկն էին տալիս նրան մարդիք
Ո՛չ գիշերն հանգիստ. ու տանը թողում:
Հացի կանչում նրան, իրար ձեռից խլում:
«Չունքի փալանը նոր էր ու թաղայ.»
«Ո՛վ չէր տալ պատիւ նրան համէշայ:»

Նա լսել էր, որ քաղաքի մարդը
Հացի քօռ կրլի, ու էս մահբաթը
Որ տեսաւ, մտքումն խիստ շատ զարմացաւ:
Հրեշտակ են նրանք, էնպէս իմացաւ:
Քիչ էր մնացել, իր էլած խելքն էլ
Տանիլ տայ. ջէրն հօ՛ վաղուց դարդակվել:
Շուտով զգաստացաւ, խելքը ժողովեց,
Մէկ փորձեմ սրբանց, մտքումն ասեց,

Ու շորը փոխեց:

Քիչ քիչ գրակի փօստն դուս էկաւ ծէրիցը,
Մաշկի տակն էլ կախ մնացել կրքնկիցը:
Զուխի հօ՛ ամէն մէկ թեն ու եախէն
Էնպէս գզգզվել, քրձրձվել ամէն,
Որ ուսերն ու լաշն բաց էին մնացել:
Հազար կարկատան քամակին կրպել:
Էլ ո՛վ էր գիժը, որ հաց տար, նրբան
Բարի լիս տալն էլ ամօթ էր իրան:

Էս փորձն որ տեսաւ, խիւքը տեղն էկաւ,
Քիչքիչ ոտ ու գլուխ նորեց, զուգվեցաւ,
Տեսնողն անկաջի տակը քորելով,
Ուսերն քաշելով, քուցին անելով,
Տեսաւ նրա աչքը որ լիս ա էկել,
Սկսեց սուփրէն նորէն բաց անել:

Ինչ տուն որ նրան սըֆթայ կանչեցին,
Հեռն էլ շատ ղոնաղ, մեծ մարդիք կային:
Սուփրէն որ նրանք բաց արին, նստեցին,
Հաց ու կերակուր առաջներն դրին:
Ամէնն էլ իր ձեռն ամանին տվեց,
Փորը հօ վաղ էր նրանց անուժ վեց վեց:
Աման ու բերան ճամփիէն բաց արին.
Մեր նոր ղոնաղին հըլայ մտիկ չարին:
Քանի շիլափլաւն տաք տաք էր դրած,
Տօլմէն, խաշամէն որ դեռ չէր էկած,
Յանկարծ մէկի աչքն ընկաւ նըրա վրայ.
Տեսաւ որ փէշն է ձեռին բռնել նա,
Ամանի պռնկին դընուժ ու ասուժ,
«Փէշ՝ հաց կեր, քէֆով, ի՞նչ ես վախենում»,
Քեզ են էս պատիւն տալիս էս մարդիք,
Ինձ հօ չեն սիրում էս շատ պատուելիք:
Կէր ու գլուխըդ ա՛ռ, փախչինք սրանցից:
Թէ չէ՝ տրված հացն կառնին մեզանից.
Դու որ կտրատվիս, ոչինչ դարդ չունիմ,
Ես կմնամ ցխումն, էստուց ես փախչիմ.
Մարդին մարդ շինողն որ շորն է էլած,
Գնանք մեր սարը, անիծվի էս հացն:—

Ծառերն ու Կացինը :

Ծառերն որ մէշուքն խիստ շատ զվիրն էկան
 Կացնի ձեռիցը, ու էլ չիմացան,
 Ի՞նչ անեն, իրանց գլուխը պահեն,
 Խորհուրդ արին, մէկ ճար իրանց անեն :
 «Կացինն ի՞նչ զատ ա, որ մեզ քեար անի»,
 Զէն տլեց նրանց, մէկը ծառերի :
 «Մենք որ կոթ չտանք, կացինը կարայ՝
 Մեզ վնաս տայ, կամ հէջ մեզ մօտանայ»:
 Թող իմացողը ինքը իմանայ,
 Ու նհախ տեղը կացնի կոթ չտայ :
 Թէ չէ սկիզբը իրան կկտրի,
 Յետոյ փոշմանին բանի պէտքը չի :

Զրդրեխը: (Բամբակի հունդը հանելու հաջաթ.)

Մէկ Քրդըստանցի անմեղ Հայ մշակ
 Տուն ու տեղ թողած՝ էկաւ մէկ քաղաք,
 Որ չըղբէս քաշի, մի քիչ փող դատի,
 Գնայ, որ իր խեղճ օղլուշաղն պահի :
 Զըղբեխի անունն էր մէնակ լըսել,
 Աչքով չէր տեսել, հունարն իմացել :
 Զըղբեխ ու տըրեխ հէնց գիտէր մէկ ա,
 Միտքը մոլորված՝ նա քուչայ քուչայ
 Որ ման էր գալիս, մէկ մարդ ուստ էկաւ,
 Աչքիցն ու ունքից նա չափեց, տեսաւ,
 Որ էս օրհնածն իր ատամի խարջ ա :
 «Ախպար՝ քո խօսքուն զուրբան եղնիմ՝ խայ՛»,
 Զըղբեխն՝ օր կըսեն, էս իմալ զատ ա :

«Չօջուղ ու լաջերս տունն եմ վաճառել»
 «Զբմէն Ֆուխարայ մեր օլքէն թորգել»
 «Քալել էս վախաթն», օր չըղընիս քաշեմ
 «Տանիմ զիմ քուլվաթն պախեմ, կերակրեմ» :—

Սատանայ մարդին գազ, կշեռք պէտք չի,
 Աչքով նա մարդի խելքը կը չափի :
 Գըլխին խելք դըրեց, որ գնայ, մոմ առնի,
 Տանի չըղընի չորս կողմը վառի,
 Առաջին չօքի, դէմը համբուրի,
 Դէմը չըղընի կաթը պտըտի :—

Շուտով վազըվազ գնաց, մմերն առաւ,
 Ու արդար սրտով նա իր ուխտն էկաւ :
 Ինչպէս ասել էր, մմերը վառեց,
 Չօքեց առաջին ու խաչակնքեց :
 Բայց վայ նրա օրին. կոթն էլ որ չքաշեց,
 Էն դաստայ միրուքն էլ հետը ծալվեց :
 Ի՞նչ վնաս ունի, միրուքն ո՞վ կուտի,
 Չըղընին կատու չէր, որ երեսն չանգուի :—

Խեղճ Քրդստանցին էնպէս իմացաւ,
 Թէ դեռ չըղընի վախտը չի հասաւ,
 Որ մուրազը տայ, իրան ուղ անի,
 Չօքելով էլ՝ ջուրն էկաւ ծնկների :
 Առաջ հլայ կամաց սկսեց ասիլ,

«Եաման սուրբ չըղընիս՝ քզի եմ խանչել,
 «Զիմ մօրուս սագաղ՝ քեզ ապաւինել :»
 «Թորգ զիմ մօրուս, թորգ՝ քեզ զուրբան եղնիմ»,
 «Թորգ, — թորգ — հայ եաման՝ արեուդ մեռնիմ»,
 «Քզի մէկ ուլ մը ես մատաղ կէնեմ»,
 «Զիմ մօրուսը թորգ, որ խազանջ էնեմ» :—

Զըղընէս ի՞նչ տեղ էր Քրդէվար սովընէ,
 Որ կարենար նրա աղօթքը լըսել :
 Ղօյմաղօչում գու մեր Քրդասանցի,
 Գիժ կովի նման կաթրդ շուռ անձի,
 Թորգ, թորգ ասելով՝ որ զարբ չի անեց :
 «Զք» շինօղի խէրը անիճեմ,
 Զք բունիաթի փիւրը նզովեմ,
 Խուլ մի, գէշ խաջաթ խմայ մէջ ձգել,
 Ուխտ կըսեն. էրէ. գլխուն խռովել.
 Զմայ դմբլակի պտուղն խաւարի.
 Մեր սաքվի քեթթուկն էստուց աղէկ կըլի :—
 Ասեց ու հետը միրուքը քաշեց,
 Թափէթափ տալով պռօջը կծեց :
 Զըղընսը մընայ միրքիցն ճօլօլակ,
 Անէճք ու օրհնանք խառնեց մեր մշակն :
 Զըղընին անէճքին ի՞նչ մափկ տար,
 Թէ գլուխն էլ հետը մեր Քրդի պոկ զար :
 Ընչանք անիճածն թողեց խէրն ուշառը
 Միրքի կէսն ու բեղն հէնց էնպէս ձար, ձար
 Պոկեց. պլօկեց, տարաւ Քրդի չարը :—
 Աստուած ո՛չ տայ մարդ էնպէս տեղ ընկնի,
 Որ խըրատ տվօղն էլ սատանայ ըլի :
 Թէ չէ էն չըղընն կըկապեն միրքիդ,
 Որ չես պրծընիլ, թէ տաս էլ հոգիդ :

Բաքմազ (բաղազ) ծախօղն ու Սաղատը :

Սաղատի մէկը մէկ դուքան մտաւ,
 Բաքմազ կուղէր նա առնի, ու տեսաւ,
 Ծախողի մէկ աչքն վաղուց քօռացել,
 Ի՞նչ անէր սաղատն, շատ քիչ էր փողն էլ :

Ընչանք բախկալը՝ իր քօռ աչքովը
 Գրվանքայ, կշեռք բաքմազն գղալով
 Մէյդան կրբերէր, չափ ու ձև կանէր,
 Պակասն, աւելին գլխիցն վեր կառնէր՝
 Սալդաթի ձեռը փլաւ չէր ուտում,
 Ուրիշ մարդ էլ խօմ՝ չկար դուքանումն :
 Մէկ շէրէփ լէքը բաքմազ վերցրեց,
 Էնպէս բախկալի սաղ աչքին խրվեց,
 Որ ընչանք նա իր գլուխը լաց կրէր,
 Ռուսվայ երեսն ու աչքը կըսրբէր,
 Սալդաթն սաղ կճուճն բաքմազն վեր առաւ,
 Էն գրնալն էր, որ գրնաց, եղ չէկաւ :
 Բանն ընչանք բանի վերջը կհասնի,
 Գողը՝ քարվանը կըտայ, կըտանի.
 Թէ աչքդ էլ քօռ է, սարհէսար բանիդ
 Կայց, թէ չէ էլաճ ջուր կդառնայ ձեռիդ :

Ճրագով ման գալը:

Աշխարքիս բանը էսպէս էկել ա,
 Էսպէս գնացել՝ մարդ ի՞նչ իր գլուխը լայ :
 Առաջնի զադրը մենք չենք խմանալ,
 Ընչանք եղինը իրան չի՞ ցոյց տալ :
 Մէկ գեղում մէկ Հայ սարքար կարգեցին,
 Գեղըցիք իրանց բարեբար մարդին
 Պատիւ չըտալով, օր չէր անց կէնում,
 Որ թանի դռանն, կամ դիւանխանումն
 Գանգատ չի՞ անեն, որ նրան փոխի,
 Իրանց վրայ մէկ նոր՝ Թուրք սարքար կարգի :
 Թանը խրատեց, նըրանք չիմացան,
 Սարքարին փոխեց, ապա դինջացան :

Հաւատի դուշմանն զամշին քամակին,
Նօքարն եղևին, Քառաշն առաջին
Փէդ ու միս արեց, նրանց հոգին առաւ,
Էլ սևմ ասէին, մէկն էլ չիմացաւ :
Մէկ ծեր մարդ նըրանց գլխին խելք դրեց,
Գիշերն որ էկաւ, մոմ վառել տվեց,
Բոլոր գեղըցոնցն ու բուչայ քուչայ՝
Սաղ գիշերն էսպէս մեծ ու երեխայ
Ման էկան, մինչև օրը լուսացաւ,
Խանն իր քօշկիցը բոլորը տեսաւ,
Որ կանչել տվեց, պատճառն իմանայ,
Խէյօք հայլորն, բան տեսած՝ ուստայ :
«Քո գլխին զուրբան՝ Խանին արդ արեց,
«Ասած խրատըդ որ մեզ քեար չարեց,
Ճրագով ընկանք բոլորս տնէտուն,
Որ գտնենք մեր հին սարքարի բուսուն
Սևերես մարդին ի՞նչ խօսք կը կըհասնի,
Նորն ընչանք չըզայ, հինն խնացվել չի՝—
Խանն նրանց գլուխն մէկ լաւ էլ լուաց,
Ու էլ եդ կարգեց հին սարքարն փոխած :

Չու գողացողը

Չու գողացողը ձի կը գողանայ.

Թող լսողն գլխին լաւ մուղաթ կէնայ :

Անմեղ երեխի մինն դեռ աշխարի
Ո՛չ ցաւը գիտէր, ո՛չ չարն, ո՛չ բարի,
Ընկած իր քէֆին, իր քաղցը արևի
Ձէնն ածելով միշտ շըջէր տուն, այգի.

Ծառերի տակին զշերի ձէնին
Մայիլ մնացած՝ աչքի տեսածին :
Ով մէկ քաղցր աչքով նայում էր նրբան,
Ով մէկ անոշ խօսք հէնց դընում բերանն,
Էնպէս էր կարծում, թէ իր ախպէրն ա,
Ուզում էր հողին հանի նրբան տայ :
Ո՛չ պատժի համը, ո՛չ մեղքի ձէնը
Դեռ չէր իմացել, որ պահի ջանը :
Ինչ մէրն ասում էր, էն էր կատարում,
Նրբա բերնի խօսքն ու ասածն անում :
Յանկարծ մէկ օր էլ հարեանի տանն
Խաղալիս՝ գտաւ մէկ ձու նա բիրդան :
Չու ու երեխայ — ի՞նչպէս չէր խարվել :
Մէրն ուրախ ուրախ ձուն ձեռիցն առաւ,
Ճակատը պաշեց ու խրրատ տուաւ :
«Քո ջանին մեռնիմ, խէլօք տղէն էն ա,
Որ գըրսիցը՝ հէչ ձեռը դարդակ չգայ :
Էղպէս զայրաթով կանց, չարրդ տանիմ,
Որ ես էլ մի քիչ ան՝ լաւ օր տեսնիմ :» —
Բայց վայ էն մօրը, որ իր երեխին
Էսպէս խրատի, ծախի իր հողին :
Երեխի բերանն էն լազաթն ընկաւ,
Որ գազան դառաւ, քանի մեծացաւ :
Հանդ ու հարեան, բաղեր ու բօստան
Նրբա գող ձեռիցն ամանը էկան :
Դուքան, տուն կտրիլ, ապրանք փախցընիլ,
Քարվան թալանիլ, ճամփորթ սպանիլ,
Փէշակ դառաւ նրան : Ու ազիզ մէրը
Քանի բերում էր, էնքան իր սէրը

Աւելցրնում էր, որդուն խրրատում,
Տեղն էկած վախտը ինքն էլ էր անում:
Բայց ով ուզէնայ, Ֆորի մէջ ընկնի,
Գրուխը կջարդի, կամ ոսն կրկտարի:
Էսպէս էլ էլաւ մեր գողի բանը
Մէկ օր էլ ուզեց, որ Խանի տանը
Քեա՛հան ձին կապած՝ դուս քաշի, տանի,
Ձին տանելու տեղ ինքն հասաւ բալի:—
Թող յիմարք ասեն՝ թէ «մեր ճակատին»
«Ինչ գրոված որ ա, էն կգայ մեր գլխին»:
Ով էսպէս գրրեց, ձեռը չորանայ,
Ճակատն ի՞նչ իր գլուխն ու արեւը լայ,
Որ մարդ ինքն իրան զաղարի կրայ:
Փիս խրատներով ճամփից դուս կրգայ:—
Խանին էլ խնդիր անող ո՞վ կրէր:
Մեր Ասիայիք չեն էնպէս կեռմեռ,
Ու դատաստանը շուտով վերջացնում,
Կամ գլուխ կարում, կամ աչքերն հանում:
Երկար պարանը որ չըձգեցին,
Մեր զօշաղ գողին տակին կանգնացրին,
Որ խեղդեն նրան, նա չքեց բիրդան
Որ կէս սհաթ էլ ա դաստուր տան նրբան,
Իր մօրը տեսնի ու մուրազն առնի,
Մէրն էլ իր կաթը նրան հալալ անի:

Հէնց մերն մօտացաւ՝ լալով, սքալով,
Որդին ճտովն ընկաւ՝ դօշը ծեծելով,
Բայց ա՛խ՝ տեսնողի գլխին կրակ վառվեց,
Որ անսիրտ որդին մօրն երբ փաթութվեց,
Ծիծ:՝ առաւ բերանն էնպէս սաստիկ կծեց:

Որ տեղից պոկ դաշն ու մօր հոգին տալն
Երկար ժամանակ էլ հէջ չքաշեց :—
Թ՛ուր էր, քաշեցին, քար էր, վերցրին.
Գողի՛ տեղն ու տեղն որ հանեն հոգին :
Նա անահ, անվախ՝ իր կիսահոգի
Մօր լաշին քցեց աչքն ու բիրազի
Ձէն տվեց խալխին : Տեսէ՛ք՝ ջամբհա՛լթ՝
Լացէ՛ք իմ՝ գըլուխն ու բարի խրատ
Տըվէ՛ք ձեր որդոցն, որ էս զազաբին
Ձի հանդիպին ու ձեր անբախտ գըլ խին
Անէ՛ծք չըթափեն, իրանց պահպանեն :
Գեօռբէդեօռ ըլխ՝ անիրաւ իմ՝ մէր,
Էս է՛ն մէկ ձվի լազաթն ու խրատն էր,
Որ դու ինձ տվիր, էս տեղն քըցեցիր,
Երկուսիս հոգին դժոխքի փայ արիր :—
Ասեց ու թուրը մէկիցը խըլեց,
Ընչա՛ք որ հասան, նա իր սիրան ցցեց :
Ու մեռնէլիս էլ շունչն էստով կտրեց :
«Վայ էն հօրնը մօրն, որ որդի պահի,
Ու ո՛չ խրատ տայ, ո՛չ էլ լաւ կրթի»—

ԱՌԱՊՊԵԼՔ :

Ժանդ փուշը :

Փըշին հարցրին՝ թէ ի՞նչ խէր ունիս,
Որ քարվանի բեռն մօտովդ անցնէլիս,
Էլ բուրդ ու բամբակ դու չես հարցնում,
Միշտ քաշում, պոկում, բեռն խարաբ անում :
«Խէրն ի՞նչ եմ՝ անում, պատասխան տվեց
Անիծած փուշը ու գլուխը ցցեց :

«Խէր ուզեցողը՝ խէր էլ պէտքէ տայ,
Իմ սրբոսի ուզածն էս չի՛ մէկն էլ ա :
Էնդով ա հէնց իմ սիրտըս հովանում ,
Որ ուրչի՛ տունն եմ ես էսպէս քանդում» : —

Էսպէս տուն քանդող փշեր խխա շատ կան,
Երանի՛ նըրանց մէկ օր կրակին տան :

Ֆորթն ու խողը :

Կով ու խող մէկ մարդ իր թաւէն արած՝

Կովին դարման էլ՝ չէր ածում առաջն :

Խողին թեփ, գարի տալիս, չաղացնում :

Ֆորթն էս անիրաւ գործքը որ տեսաւ ,

Մօրը գանգատվեց ու մէկ օր ասաւ ,

«Ախրը կաթն ու եղ, մածունն էլ հետը

Հօ մեղանից ա ստանում մարդը .

Էս ի՞նչպէս բան ա, մեր միսն էլ ուտում ,

Էլ է էս խողին ընդունում, սիրում» : —

«Համբերի՛ր՝ որդի՛ վերջը կրտսնիս» ,

Մէրն ասեց նըրան» , ու լսիւր խօսքիս ,

Մարդն էն բարեսիրտ կենդանուցը չի՛ ,

Որ նըհախ տեղը լաւութիւն անի :

Դըրայ հէտաբը մէկ օր կպահանջեն ,

Թո՛ղ մեզ խոտ տան ու մեզ մըտիկ չանեն» : —

Մէկ օր էլ Ֆորթի ջանը դող ընկաւ ,

Որ լսեց դռանն՝ ինչ ճղղոց էկաւ :

«Էս ի՞նչ խաբար է» , մօրը հարցրեց : —

— «Գարու հէտաբն է» : — նա պատասխանեց :

Թո՛ղ անոշ թիբին մարդ հէջ չի խաբվի ,

Քրթից կըհաննն ինչ օր որ ըլի : —

Իշն ու շունը :

Ամառվայ էն շատ շոք ժամանակին
Խեղճ իշի մէկը իր բռնի տակին
Կանգնել էր անսաս մէկ մեծ մէյրանում,
Քիթ ու պռուենկը քաշ՝ խոր միտք էր անում :
Չար ճանճերն էլ հէնց վախտ էին ճարել,
էլ պոչ ու անկաջ նրանք չէին թողել,
Ուր հասնում էին, կրծում, ցաւացնում,
Իշի դարդերը դրհայ շատացնում :
Մէկ շուն էն կողմիցն՝ շուք տեղն ընկած,
Իշի չարչարանքն տեսաւ ու ասաց,
Ա՛յ ողորմելի՛ քեզ ո՞վ էր ասում,
Որ ետեղ ձեռ տաս ու մընաս բայում :
էն դուխն ու անկաջն, էն ձէնն ու գոռալն,
Որ դուք ունէք, ու էն սիրուն ման գալն,
Քաղաւորի դուք լայեաղ կըլէիք,
էդ չուն ու ցաւը դուք տանիլ չէիք,
Թէ մէկ դանգի չափ խելք ունէնայիք,
Չեր գըլուխն ձեռի տակ չըբըցէիք :
Մարդի առաջին քանի որ կուչ գաս,
Գըլխիդ կընստի, թէ լաւ իմանաս :

Սոխն ու Սխտորը :

«Ա՛յ թէ քօռուղուփ, դու հոտած դատ ես,
Ժանգի պարկի պէս լըցվել, տըզել ես» :—

Մէկ օր սըխտորը էսպէս խօսք քրցեց,

Խեղճ սոխի գըլխին թուք ու մուր ածեց :

«Կոխքըդ հաստացել գըլխըդ գիրացել,

Ի՞նչ ես դու էդպէս շատ ուռել, փըքվել :

Ինչ պտուղ որ ես քեզ ո՞վ չի գիտի,

Որ ուզում ես թէ հէնց քեզ տեղ ըլի :

Մարդ քեզ ուտէլիս, բերանն ես կըծում,

Դանակ դիպչելիս՝ աչքը քօււացնում :

Չեմ գիտում՝ մարդը ախր ի՞նչ լազաթ ա

Քեզանից տեսնում, որ քեզ ցանում ա :

Էլ մարդ ու բօստան հէչ չի մընացել,

Բոլոր գէշ հոտովդ բռնել, հոտացրել :

Ընչանք չեն էփում, քո աչքըդ հանում,

Դու քո փիս հոտը չնս պահսացնում» :—

«Տօ դու քո Աստուածն՝ ով էլ ինչ ասի,

Խօսքը սազ կը գայ, իրաւունք ունի» :—

Սոխը ջուղարը եդ դարցրեց, ասաց :

«Է՞դ էր մընացել փանք քեզ՝ Տէր Աստուած.

Որ դ՞ու էլ ըռելսդ ցրվես ինձ վրայ :

Տօ այ անզգամ, հոտած. բէհայեայ,

Էփէլիս էլ ա ես հոտս քաշում եմ,

Մարդի բերանը ապականում չեմ :

Քո՞ գըլխը լաս՝ որ խաշի միջումն

Է՞ն հոտն ես թողում, ուտողի բերնումն,

Որ մօտի կանգնողն իրանից գնում,

Սիրտը խառնըվում, ու քեալէն ծակվում :—

Գիտե՞ս՝ խնամի՛ իմ միտքըս ի՞նչ ա,

Ես չեմ ուրանում, իմ հոտըս փիս ա :

Արի՛, դու էլ քո չափը ճանաչիր,

Խօսքիս լսի՛ր ու լեզուդ քեզ պահիր :

Երկուսս էլ ունինք էդ պահասութիւնն
 Մենք մերը ծածկենք, ու պահենք թաքուն :
 Մենք իրար վասն որ ասենք մեր լեզվով :
 Խայտառակ կրէինք, կմնանք ամօթով : —

Էսպէս սոխ, սխտոր հոտած մարդըքերքն
 Լաւ կանեն, իրանց այիբն որ ծածկեն :
 Բայց շատ անգամ որ էսպէս սխտոր մարդ
 Բերանը բանում չի ու վախտ բէվախտ
 Ուրչին փուզ գնում, էս ա մեզ էրում,
 է՛ս մեզ խորովում :

Աղուէսն ու գէլը :

Վնայ էն մարդին, որ էսպէս տեղ ընկնի,
 Որ գրի, արդի մտիկ ավոզ չըլի :
 Մարդի սաղ սաղ էլ որ ուտեն, սպանեն,
 Մէկ սիրտ չի ցաւիլ, կաշին էլ հաննն :

Աղուէսն խորամանկ մէկ ձմեռվան օր
 Սոված ման գալիս՝ նա որգիանց որ
 Մէկ թուղթ գտաւ ճամփին, բերնին որ բռնած՝
 Նա ուստ չէկաւ գիլին կատաղած :
 Զանը դող ընկաւ, փախչել չկարաց :
 Գլուխ տալով էկաւ մեր գիլի առաջն :

— Եդ էկած ու կապը կտրած մարդին
 Ինչ պէտք է չօքիլ ուստի առաջին :
 Հազար պարզամիտ ու անմեղ ուստի
 Հախիցն վեր կը գայ, ով իր բանն գիտի : —
 Դեռ գէլն իր իշտահն ատամի տակին
 Հազրում էր, որ կնքի աղուէսին :

Ստատանի ոտը բարով տալուց եղ,
Թուղթը բաց արեց, կարթաց նրա հետ,
Որ ինչ տեղ գնայ, տասը ճուտ ու հաւ
Տան իրան, էնպէս Խանն հրաման արաւ :
Գլխի փոր, աղեք էն կատուն ընկաւ,
Որ էս լսեց : Տէր աղուէսին ասաւ,
«Տառաշ չի՞ պէտքը, որ հարկն հաւաքի,
էդ գործն էլ թող գու՛ իմ վզիս ըլի :
Բանը թամամեց : Երկունսն էլ հասան
Իրանց մուրազին ու ընկեր դառան :

Գալով, զրից տալով, խորհուրդ անելով,
Հէնց էկան, հասան մէկ մեծ գեղի քով,
Աղուէսն մէկ սարի ծէրի վրայ կանգնեց,
Իր գէլ Ֆառաշին տանդրոջ մօտ զսկեց :
Գէլը գիշերն էլ գեղից կփախչի,
Ո՞ւր մնայ ցերեկն ու օրը ճաշի :
Ամա հրամանն տեսաւ որ ունի,
Դունչն էլ մէկ կէս գազ նա բարձր ցցած,
Մըտաւ գեղի մէջն անահ, անկասկած :

Գեղ ու գէլ ու շուն—էն էլ էն սհաթին.
Էլ ի՞նչ կհարցնէր շների ուղբաշին :
Հէնց որ բուրդ ու մազ լաւ գզգզեցին,
Ու շատն առափն էլ հասցրեց մսին,
Մեր Աղուէս Խանը սկսեց ձէն տալ,
Տանդրոջը թուղթը տալ ու տուն գնալ :
Խեղճ գիլի հոգին բերանն էր հասել,
Հէնց էն կարաց նա Աղուէսին ասել :
«Աստուած քո տունը քանդի քո գլխին,
Ինչպէս ինձ հասցրիր դու էս սհաթին.
Գլխիդ քար ընկնի՛.

Ի՞նչ թուղթ, ի՞նչ հրաման, կամ ի՞նչ ասնուտէր:
Անիծվի՛ քո սոյն, էս ի՞նչ իմ բան էր՞:
Հազար շուն կան, որ ո՛չ գրիլ գիտեն.
Ո՛չ գրի գօրութիւն, որ ասածս լսեն:
Դուշմանիս չգայ, ինչ իմ գլուխն էկաւ.
Ով որ իմանայ էս իմ դաւն ու ցաւ,
Խորամանկ մարդիցն գլուխը պահի,
Տեսնէլիս՝ աչքը եղևը քցի:—

Աղի գնացող աչառը:

Մարդ օր մէկ բան արած չի ըլում,
Ամէն բան աչքին խաղ է երևում,
Ջահել մարդը հօ ինչ սր ասում էս,
Անկաջվեր անում, շուռ տալի երես:

Մէկ թարաքեամայ մէկ քանի աչառ
Առաջն էր արել, գնում աղի սար:
Խոտ կերած աչառ՝ էնպէս դուզ մէյրան,
Քամին էլ որ քիթն չի, մտաւ բիրդան:
Էլ տիրոնչ ուխին չի՛ մտիկ արին,
Պոչ ու գլուխ ցցած՝ նրանք զու քաշեցին:
Տիրոնչ հոգին հօ՛ բօղաղն հասցրին,
Էնքան դէս ու դէն՝ խաղ տրտինգ արին:
Բիրդան մէկ չօլում մէկ քանի եզը
Նրանց ուստ էկան, կտրեցին հազը:
Ի՞նչ տեղ էք գնում՝ անպէր՝ խէր ըլիս,
Տնքալով հարցրին: Մեր աչառ, մոզի

Ելի իրանց խաղն նորէն սկսեցին,
 Ելի փռնչալով՝ գլիններն քամակին
 Դրած՝ քէֆը չաղ՝ պատասխան տվին :
 «Աղի՛ ենք գնում, աղի» — ասեցին: —

— « Գնացէ՛ք՝ Աստուած ձեր բանն յաջողի,
 Հըլայ համն առէ՛ք ձեր ասած աղի,
 Յետոյ ձեզ կասենք, հիմիկ վախտը չի»: —
 Եզերն ասեցին ու ընկան խոտի :

Աղը որ բարձած՝ էլի եզ էկան,
 Քամակ ու ուսեր ուռած, նրանց տեսան :

Ելի որ հարցրին ինչ տեղից գալը,
 Ել ի՞նչ էր նրանց ահվալն ու հալը,
 Շնքները ծուռ, ձէն ու շունչ կտրած
 Մէկը խոր նափասն քաշելով ասաց,
 «Աղե՛ց ենք գալիս, աղից հէ՛ր օրհնած :
 Ել ի՞նչ ես մեր ցաւն՝ ա՛խ՝ դու անում բաց»: —

Բարդին (չինարին) ու վաղը :

Բարդին մեր վազին ղնամիշ արեց :

Եի՞նչ ես կուչ էկելը: — նա նրան ասեց :
 «Ես էլ որ չըլիմ, ի՞նչ կըլի քո բանն,
 Քեզ որ իմ տակիս շվաք տեղ չտամ :
 Ինձանով որ դու չգաս, փաթուժվիս,
 Ի՞նչ կըլի քո հալն, էլ ի՞նչպէս կապրիս :
 Բարակ քամին էլ հողիդ կհանի,
 Էդպէս սև օրը՝ Աստուած տայ՝ չըլի :
 Ինձ մտիկ արա՛, տես, ո՞ւր եմ հասել,
 Ինձ պէս բոյ արա՛, որ ամէն մարդ էլ

Մտիկ անելիս քեզ՝ խելքը դնայ,
Շինք ծռելով՝ ո՞վ պատիւ կտայ :
Ոչ ցից ա ինձ պէտք, ո՞չ գերան, ձողի,
Մէկ տուտս գետնումն, մէկը երկնքի
Ամպի, անձրևի, քամու առաջին :
Ճխկներս վեր քաշած, որ սուր ու կացին
Զի հասնի, դիպչի իմ միջքին, ծէրին :
Բայց ձեր խեղճ սօյը հէնց դուս է գալիս,
Շուտով շինքը կախ անում, թէքվում,
Ոտի տակ ընկնում, մէկ հով դիպչելիս,
Գետնին չօքըչօք դէս ու դէն ընկնում :
Ափսոս էդ պտղին, որ դուք էք տալիս,
Մեզ է՞դ սազ կգար, էս բարձր ծէրիս :—
— Եր՞նչ եմ անում ես՝ հաստ քօքն ու բօյը,
Շատ բարձրանանք էլ՝ էլի մեր սօյը
Էն սիրտը չունի, գլուխ բա ձրայնիս,
Պատասխան տվեց վազը սիրելի :
«Ո՞ւր թողա՞ք մեր քաղցր պտուղն ու ճուխկը,
Ել ո՞վ կբանայ մարդի տխուր միտքը :
Ել ո՞վ էն աղնիւ, էն սուրբ բաժակը
Կտայ, որ յիշեն մեռլի յիշատակը :
Որ մենք էլ ուզենք՝ մեր պատուի խաթեր
Քեզ պէս բարձրայնել տերև ու ճխկներ :
Ղորդ ա՛ քեզանով մենք փաթաթվում ենք
Բազի անգամ ու շվաքդ տեսնում ենք :
Բաս է՞ն էլ ասես՝ որ մեր բարի տէրը
Զունէնայ էքբան մեր տված խէրը,
Քեզ մէկ օր էլ ա՛ բաղում չի պահել :
Լաւ չի բարեկամ՝ էսպէս զրից անիլ :

Ինձ որ պահում եմ, փորում տակս, ջրում,
 Ի՞նչքան ա քեզ խէր սրանից հասնում:
 Ինչքան սիրտդ ուզի, էնքան բարձրացիր.

Մի հպարտանար, մեր զաղրն իմացիր:

Մենք էլ որ պտուղ չտանք՝ քեզ նման,

Մեր նիւթն ու զվաթը չկորցնենք էսքան,

Ո՛չ կրկուանանք, ո՛չ կրցածանանք,

Ո՛չ կբարակինք, ու կհաստանանք:

Բանից վախեցողն ու փորի գերին

էդպէս կգիրանան, երկիրքն կհասնին:—

Երկար բոյիցը, ու հաստ միջքիցը

Ի՞նչ խէր դուս կգայ, կամ մեծ գլխիցը:

Պողտու մարդը ազնիւ վազի նման

Պէտք է խոնարհի, որ լինի պիտան:

Բայց ա՛խ՝ բարդի մարդն մէկ շվաք տալիս՝

Ես բազի վախտ էլ քիչ մօտանալիս,

էնպէս ա կարծում, թէ իր պահածն ա

Երկիր ու աշխարք, ու գոռոզանայ:

Է՛ն ու Չին

Է՛ն մէկ օր պարսպ արըշտոտալով,

Երկար անկաջներն թափէթափ տալով,

Թաւալ որ տվեց, մոխրիցն վեր կացաւ,

Թէ ի՞նչ տեղ գնայ, ինքն էլ չիմացաւ:

Շատ էր էն օրը չունքի զուացել,

Փորի հարսանիքն արեւ կշտացել,

Մէկ սաղ շարաթ էր, փալանի երես.

Կամ դադանակի, բեռնի համ ու տես

Չէր ընկել աչքովն, քամակը զգլել,
Դառն օրի Ֆիքրը ի՞նչ կքաշէր էլ:
Էսպէս քունն առած, գլուխը ուռած,
Մէկ դռնով ուզեց, անց կէնայ, յանկարծ
Ձիու խրխնջոցն ընկաւ անկաջը,
Լէնացրեց շէքը, խըշաց առաջը.
Թափ տվեց քշոցն, մէկ թունդ փռշտաց,
Չունքի գործ չունէր, մէկ կուշա էլ զուաց:—
Ու ծանրագոգոթ՝ նա թաւէն մտաւ,
Բարով տվեց ձիուն ու բարովն առաւ:

Տէրը տանը չէր իշի բախտիցը,
Մունջ մունջ բաց արեց նա իր զըիցը:
Թէ ի՞նչպէս է ձին էս զարուլ անում,
Որ իրան հանում են, մէյգան բերում:
Շատ անգամ միսը պոկում ու զամշում,
Որ ոտն ու գլուխը նա միշտ ման գալիս՝
Դուզ բռնի, տէրը վրէն նստելիս:
«Քեզ պէս քեահլան ձին ի՞նչ կանի խրատ.
Ո՞ւմ համար ես դու սովըում մարիֆատ:
Պարկի՛ր քո քէֆին, երբ սիրադ ուզի,
Ջարթի՛ր դու ճաշին, էդ սիրուն փորի
ձարը տես, շնորքն ի՞նչ մատտահ բան ա,
Որ քեզ էլ էդպէս զլխից հանել ա:
Տեսնի՛նք՝ աշխարքումն ո՞ւմին են պատվում,
Նրա՞ն, որ զինին թունդով է լագում.
Փորը հաստացրել, մէկ բան միտք չանում,
Լաւ ուտում, խմում, նայում իր քէֆին.
Գիշեր ու ցերեկ բարձին, զօշակին
Տասը լղրանի ու հինգ զազանի
Գլուխն ու փորը տալիս, սր շնթուի:

Տեղից վեր կէնում, սիրտը քայցախած,
ընկնում դուս ու տուն, որ մէկ բէզարած
Պարկ ուստ բերի, հետը զըից անի:—
Թէ նրան՝ որ իր արևն ու օրը
Մաշում, սևացնում, հանում հոգին, որ
Մէկ կտոր հացի բալքի տիրանայ:
Էն էլ քըթիցը հանողն հանում ա:
Շնորք, մարիֆաթն որ խէր ունենան,
Մկները պէտքէ, վիլխտի դառնան:
Մենք որ չնք սովում, օսալ ենք ապրում,
Ա՛նբախտ՝ մեր գըլուխն շառից աղատում:
Ղորդ ա, մենք էլ մեր չարչարանքն ունինք,
Շնորքի համար չնի, պէտքէ որ տանինք:
Բեռքս քամակիցս որ չեն վերցնում,
Ու բրախ տալիս ախպսում, չօլում,
Հաւատացիր ինձ՝ հէնց իմանում եմ,
Աշխարքն իմ փայն ա, էլ Ֆիքր ե՞րբ կանեմ:
Ղօլան ու փալան, ոռտէն ու նոխտայ
Էնքան եմ պատին քսում, որ էն ա
Բարդանի շալը, ծղնոտ ու կաշի,
Վա՛յ տէր կանչելով քէրվում, որ մաշվի:
Հէրը անիծած՝ ի՞նչ եմ դարդ անում,
Թող ջանը դուս գայ տիրոնն՝ եմ ասում:—

«Ձեր սօյն էն սօյր չի, որ բան հասկանայ,
Ի՞նչ ասեմ, զղումդ որ լաւ ներս գնայ:—
Ձին անսաս նրան պատասխան տվեց.

Ու իշի բերանն էս խօսքովն ցխեց:—

«Ղորդ ա, երբ քանի ես քուռակ էի,
Էնպէս քօթագըր ինձ չէր դուր գալի.
Ամա որ հիմիկ խելքս էկել, հասել.

Աշխարքի բանը սկսել. ճանաչել :
Տեսնում եմ, որ իմ էս կերած հացն էլ
էս պատիւն, ղուլուղն, որ ինձ տալիս են,
իմ մարիֆաթի հունարն ա, ու էն
ֆոթակ ուտիլը : Որ ինչ սհատի
Դուս եմ գալիս ես, նայում իմ աղի
Ծառէքը կանգնած, ինձ են սպասում,
Մէջքս թիմարում ու լաւ զարդարում :
Թագաւոր, իշխան ինձ են մտիկ անում,
Որ նատին վըէս, իրանց փառքն ցոյց տան :
Առանց ինձ նրանք ի՞նչ օր կունենան :
Քանի՞ ինձպէս ձի, իշի չեմ ասում,
Որ խաթրդ մնայ, մեր բանն եմ պատմում,
Քանի՞ բող եաբու՝ առբիս ու մաշված,
էս օր չոր խոտի կարօտ են մնում,
Տաք գօմի հասրաթ՝ ցրտում ու սովում
Տանջվում, չարչարվում, ես սոված սափկում,

Եա բեռը կրում :—

«Շնորքն, մարիֆաթն ով ասի, վատ ա,
Գլուխը հաստ ու ծուծը բարակ ա :
Չէս լսել, ով որ բանից գլուխ ունի,
Ամէն լաւ տեղի նա միշտ հասանի :
Էնպէս հաստագլուխն՝ որ ղու ասում ես,
Փողն ու շորն էս օր թէ ձեռիցն առնես,
Պէտք է ջուր կրի, կամ համալ դառնայ,
կամ թէ չէ սովու դռնէդուռ մուրայ :
Շատ դովաթի տէրն թէ շնորք չունի,
Քօշք, սարայումն էլ շատ վախտ չի գիտի,
Ընչով իր վախտը որ անց կացնի :

Գուռն է դուս գալիս, ոտն է բեզարում,
Քնում, թէ խմում, գլուխը շշմում :
Մէյրանում կանգնում, նա թող կուշ տալիս,
Բամբասանք անում, մէկին տէսնելիս :
Գրքի հոս չառել, որ նստի կարթայ,
Սիրան մխիթարվի, միտքը զօրանայ :
Փէշակ էլ չունի, որ հետը բնկնի,
Էսպէս ժամանակ, կեանք չկորցնի :
Էսպէս ճարակաուր, կամ քնի ձեռին,
Կամ ուրիշ բանի նա ընկած ջանին
Օրը կորցնում, քիսէն դարդակում,
Իր կեանքն էլ հետը նադդում, սազացնում :
Ո՛չ կերածն ունի համ, ո՛չ խմածը,
Գլուխը թշած, սիրտը խառնրված,
Իր ազնղ արեն քիչ քիչ վերջացնում,
Անպէտք աշխարքս գալիս, էլ եղ գնում : —
Չէ՞ քանի տէրս առաջիս ունիմ,
Որ չի միտք անեմ, քար պէտք է ըլիմ :
Թէ նա իմ խէրն ա ուզել, կամեցել,
Մարիֆաթ, շնորք տվել, մեծացրել :
Անշնորք, անկիրթ, բռի կենդանին
Համ այլոց է վնաս, համ իր խեղճ ջանին —

Խողն ու Եզը :

Խողն ի՞նչ գլուխ ունի, որ ինչ զբից տայ,
Բայց մէկ օր եզին սկսեց խրատ տալ նա :

Խող ու խրատ՝

Տօ անհաւատ :

Լսիր՝ սիրելի՛ սատանի: նալաթ.

Խող փիլիսոսիայ քի՞չ կան՝ բէ՛մուրվաթ :

«Իրաւ որ եզն ես՝ հօ սուտ չեն ասում

Մարդիք ու կապում, լծում՝ քեզ, տանջում :

Արաբայ ու սէլն՝ քո բեռն ու բաժին.

Վար ու ցանք, քութան միշտ քո շըլնքին :

Ախրը խէրդ ի՞նչ ա, կուզեմ մեր կան :

Շատ օր սոված ես դու կասում իմանալ :

Տուն որ գալիս ես՝ մէկ բուռը խոտ էլ

Ձեն ուզում քեզ տան: Քո բերած ման էլ

Ձեռիցըդ խլում, քեզ մաղբուն անում,

Իրանք վայելում, քեզ սոված թողում»: —

«Մարդի հասիցը էդպէս չեն վեր գալ:

Քանի ձեռիցդ կգայ, քե՛զ հալալ :

Քանդի՛ր գեօսբէգեօս մարդի տունն ու տեղը,

Ծծի՛ր նրա արինն, քամի՛ր նրա եղը:

Ոտնատակ արա՛, քանդի՛ր հանդն ու բաղը

Կե՛ր նրա մասին, հանի՛ր աչքի պտուղը,

Ո՛չ հաւին խնայիր, ո՛չ նրա ճվին :

Ի՞նչ ես հարցնում, մարդ միշտ իր գլխին

Պէտք է հանապազ մուղայիթ կէնայ,

Աշխարքը դմակ, ձեռըդ դանակ ա,

Որդիանց հասնի, կե՛ր, ու փորդ արա՛ :

Ո՞վ ըլի, ըլի, ի՞նչ ես Ֆիքր անում,

Էսպէս էկել ա աշխարն՝ էսպէս գնում :

Թէ տեսնող ըլի, գլուխդ էլ կախ քցի՛ր,

Ինձպէս խոնչալով գնա՛, հեռացիր :

Կատով ձագ գտնիս, թէ հաւի ճուտը,

Կե՛ր ու քէ՛՛՛ արա՛, թող էրվի սիրտը :

Տանն էլ մի՛, մնար, որ մէկ խօսք ասեն,
Դուս արի՛, զնա՛, որ խիալ չանեն :

Օրն հազար մարդի տուն էլ որ քանդես,
Էլ զեռ քիչ ա, որ լաւ մտածես :—

« Էսպէս եմ արել, էսպէս չազացիլ
Որ ճրաքուս էկել, աչքերս լցվել :
Դու էզպէս փէզի նման չորացել,
Շունչդ դուս կգայ, թէ մէկ փշին էլ :

— Տեսնինք, ո՞վ ա քեզ ասում՝ ա՛՛ջարիմ՝
Կամ ինձ բազու խաստ անում, որ պատժվիմ,
Ասած է : Հաստ ու բարակն է մէկ զին .

Վայ ու հազար վայ բարակ մանողին :—

« Խոզն իր խողու թիւնն ձեռից չի թողալ,
Մեր եզն սկսեց բերանը բանալ :

« Յեկն ա քո ջանը, զնաս, տաս թաւալ .
Հալբաթ որ էզպէս կուզես դու խօսալ :

Ի՞նչ օգուտ ունի էն քաղցր արեգակն,
Կամ էն՝ երկնքի պայծառ լուսնիակն,
Որ լիս են տալիս, իրանք մէր մոնում,

Մեզանից մէկ քաղցր խօսք էլ չեն լսում :
Կամ անբան երկիրն ո՞ւրմնից խէր ունի .

Որ հազար բարի տայ ամէն տարի :
Անձրևը գալիս, արևը բացվում,

Սար ու ձոր էնպէս ցնծում, ու ծաղկում :
Էն խեղճ մեղրածանձն էլ որ չի քնում,

Աղքատ, հարստի բերան քաղցրանում :
Վարդն՝ որ իր հոտը չի պակասցնում,

Ծառն՝ որ իր ստուղն ինքը չի ուտում :
Հողը ծառին է նիւթ տալիս, պահում,

Ծառը հողին միշտ շվաք անում, սիրում,

Երկիրքն անձրևն ա փայ տալիս երկրին,
Երկիրն ծովերիցն բարձրացնում ամպին :
Սրանք որ չեն ուզում, իրանց մենք պաշտենք,
Ընչի՞ չի պէտք է մէկ խէր էլ տանք մենք :
Ի՞նչ փնաս ունիմ, որ ես աշխատում,
Հազար որբ, խլճի կարիքն լցնում :
Էս առողջ ջանը էլ ո՞ւր ա տվել
Աստուած՝ որ չուզեմ բանի պէտք ածել :
Էն երկրի խոտը ի՞նչ սրտով ուտեմ,
Էն աղբրի ջուրը ի՞նչչպէս ես խմեմ,
Որ աշխարքումն բանի պէտք չգամ,
Իմ գլխիս նայիմ, իմ ցաւս հոքամ :
Ես հօ իմ փորի հմար չեմ աշխատում,
Որ կերն պահսելիս՝ լամ ու արտնջամ :
Որբերին էլ ի՞նձ են մատաղ անում,
Ով մէկ մեծ մուրազ ունի իր սրտումն :

Ամա քեզ՝ անբան,

Թուրքն էլ չի սիրում, ջհուղն հօ ատում :
Ո՛չ գառն ա հետդ ման գալը ուզում,
Ո՛չ կով ու ոչխար իրանց մէջ թողում :
Ով մէկին մէկ վատ անուն է դնում,
Խոզ է ասում նրան, կամ գոջի կանչում :
Քրիստոնէն էլ որ քեզ տունէ թողում,
Թուրքի, ջհուղի ջգրու է անում :
Մէյդան դուս գալիս, շունն էլ վրէժ հաչում :
Մեր հացն որ չուտես՝ կա՞րող ես ապրիլ,
Որ էդպէս ռեխդ սկսում ես ցրվիլ :
Խոզինը ցեխն է, կամ մուռտառ տեղը,
Լաւ միտքն երբ կրնկնի նրա խելքն, ղուղը :
Գու լագողներիդ՝ էդ խրատը տուր :

Որ անքանդութիւն անեն, հասնին ուր :
 Ես իմ աշխատանքն ձեռից չեմ թողալ,
 Քանի շունչ ունիմ ու խէր կտրեմ տալ :
 Իմացողի հմար ես չեմ աշխատում,
 Խէր տալն եմ ուզում, տեսնում, մխիթարում : —

Մշեցի Հայն ու օսկոռի փէշքաշը :

Մէկ Մշեցի Հայ մէկ քաղաք մտաւ,
 Աբէն ուսին քցած՝ որ լիս չի ընկաւ,
 Զեռի դագանակն, գլխի Ֆասն, չարուխն
 Հէնց տեսան թէ չէ էն քաղաքի խաչին,
 Կռօ՞ ձէն տվին, մխօ՞ կանչեցին,
 Ել Ֆոտած եմիշ, խնձոր, սերգւկիլ
 Զմնաց, նրա գլխին քցեցին :
 Շորումն, հաքին հօ օաղ տեղ չթողին,
 Որը բեղն ձգեց, որն արէն քաշեց,
 Որն վզաքօքին, որն Ֆասի ծէրին
 Մուշտի ու քացի լաւ տրաքացրին :
 Մեր մարդիքն էլ նրան, որ մատով տայիր,
 Հազար տեղ կունդկի կտային, որ վիչէր,
 Իրանց հունարը ցոյց էին տալիս,
 Բողազ ճոթուելով, նրա վրայ գալիս :

Մեր խելօք Հայը անհաւատ երկրում
 Մեծացած՝ հազար թօզում, շվանում
 Գլուխ, ոտը դրել է, եղ դուս պրծել
 Սուսը, փուսը քաշեց, դեռ տեղ չէր ճարել,
 Գնաց միւս օրը, քունջ, պուճախ ընկաւ,
 Մէկ եքայ ջվալ օսկոռ մօտ արաւ :

Էս նոր փայլանն էլ՝ որ ուսին դրած, •
Զմտաւ քաղաքն նա ուռած, ուռած,
Քարերն էլ ալին ծափ ու ոտն առան,
Բայց ինչ նրանք տեսան, չտեսնի քո դուշմանն:
Ոլ ծպտաց թէ չէ, կամ շփայրեց,
Կռօն սկողը առաջը քցեց:
Մէկ, երկու, իրեք՝ էլ իշխան չմնաց,
Որ շտանի փէշ քաշն, մնայ աչքը բաց:
Ղալմաղալն ընկաւ սաղ քաղաքի մէջ,
Թագաւորն լսեց ու նրան ուզեց:
Ծօ իմալ էնեմ, քո խօքուդ զուրբան
Գլուխս քո օդաց խողն, ես քո ծառան:
Վալլախայ, մեր սուրբ Կարսէ գինայ,
Զմայ խենթ ճժեր չօլում էլ չկայ:
Ծօ ծովի ձեր վիզն, մէկ շէն օր մանխա,
Շներ կխաչեն՝ մարդի տեսնելիս:
Մարդիք կխանչեն, խեղը լաց կուգեն.
Մգայ էս օլքումն շներ խաչիլ չեն,
Մարդիք զեմ վրայ զմլայ ձէն կխանեն.
Իմալ էնեմ, շատ օր էլ միտք էրի,
Էս աղէկ բանը Ֆիքրս բերեցի:
Մգայ ըխտիարն էլ իմ առին չի,
Ինչ ամր կէնես, վըր իմ էս աչքի՞: —
Թագաւորն բերան ու փորն հինգ սհաթ
Բռնած՝ մնացել էր ձեռաց գնացած:
Խելքը որ մի քիչ զլուխն հէնց էկաւ,
Տօնլուդ ճամփի խարջն էլ ինքը արաւ:
Ծաղը անիլն մէկ մեծ հունար, լաւ բան չի,
Շատ վախտ էլ՝ անողն իր օսկոռն կառնի:

Իս ներքևի գրած տառնաւորը հնապէս մարդի վրայ է գրած, որ ո՛չ գիր գիտի, ո՛չ գրի զօրութիւն, ու գրորդի վրայ էլ բերանը կցրվի : Ի՞մ աշխարհաբառ գրած ների զլուսը շատ անգամ է հսպէս բան տեսիլ, մարդի միտք չեն հասկանում, հէնց իրանց իրանց խօսում են : Մէկ օր էլ մէկիցը հսպէս բան իմացայ, ու ի՞նչ պէտք է արած, լաւ կրլի, որ դերձիկն իր գազը, մաշէկարն իր բիզը, փինասին իր ճոնդը, փո՛նչին իր դու՛նդը՝ լաւ ճանաչեն, տեղըները ծանր նստին, ամա չի ըլում : Ինչ ձանից խրատ չի հասնիլ, ամա մարդի սրտին դարդ է դառնում, երբ հնապէս օմքին էլ ա խօսում՝ մարդի վրայ, որ իր անունը դրուստ գրվլ չի գիտի : Ղորդ են ասիլ թէ տանու տէրտէրին օրհնեա՛ տէր չի ըլիլ : Ինչ և իցե՛ թուր ու թվանք չունիմ, արգայ գրիլ պէտքը չի, թո՛ղ բլբիւլը խօսի :

Է՛ն ի՞նչ գիտի վարդն ի՞նչ զատ ա,
 Նրանը փալանն ու թաւալ տայն ա :

Է՛ն ու Բլբիւլը

Բացվիլ էր գարունքն, սար ու ձոր ծաղկիլ
 Անուշ հոտն ու հոփն ամէն տեղ բռնել :
 Ամէն աշխարհից, հեռաւոր տեղեց
 Փախած, կորած զշերն իրանց բներից,
 Էկան, որ գարնան դայն շնորհաւորեն :
 Մէր ու ձագ նստած ծառերի վրէն,
 Թփերի տակին, սարերի զլխին,
 Իրանց սրտի քէֆն յայտնել կուզէին :
 Բայց պարկեշտ բլբիւլն իր էրված սրտի,

իր սիրուն վարդի սէրն ու իր մտքի
Հասրաթն ու էշխը բերան բերելով,
Խոր ձորում նստած, դարդերն լալով,
Նայում էր ջրին, իր վարդի թփին,
Ուզում էր բացվի՛ն՝ անձ, իր սիրելին:
Բայց վարդն անիրաւ մնացել էր փակ,
Խեղճ բլբուլի սիրան դառել էր կրակ:
Մէկ չոր քարի վրայ մնաց կուչ էկած,
Աչքը իր վարդի երեսին քցած,
Լալիս էր, էրվում, ընկն վարդ իմ կարմիր,
Բացվիր՝ երեսիդ մեռնիմ, ան՝ բացվիր:
Կամ իմ հոգիս էլ ան, քո հետդ տար:
Կամ էրված սրտիս արա՛ դու մէկ ճարս:
Սար ու ձոր նրա սուքն էին անում,
Ծառ, ու թուփ, ծաղիկ նրա հետ ցաւում,
Բայց ձէն չունէին՝ որ մէկ անցվորի
Եք պատմեն, որ նրան մէկ չարայ անի:
Էս դառն հաղաղին սատանի քամին
Ո՛րդիանց հանեց մեր կորած իշին:
Քունն էր հատել թէ փալանը ծռվել,
Խոռակը պակսել, քիթն քամի մտել,
Գէլն էր հետ ածել, թէ տէրը զնքսել,
Նօխտէն կտրվել, թէ բռնից փակսել:
Անկաջները խլշայրած,
Պոչը ցցած, գուննէն բօքած,
Սարնըվեր բնկած, որ չէկաւ առաջ,
Էն հաստ գլուխը թափ տվեց, գռաց:
Էն մուռտառ գունչն էլ՝ որ վրայ բերեց,
Անմեղ վարդի թուփն, կօկոմն որ բռնեց,
Մշրեց ու գռաց մեր էշ խնամին.

Սար ու ձոր իրանց աչքը փակեցին.
 Ղշերը թռան՝ ան, ո՛ր քաշելով:
 Ծաղկներն երեսներն ծածկեցին լայով:
 Իմ անմեղ բիւլբիւլն զլուսն թւի տակին,
 Դեռ չէր հեռացել՝ որ իր թշնամին
 Հենց ոտը փոխեց, ընկաւ ցխի մէջ.
 Էլ ճանճ ու աղաւ չմտոց վազեց
 Ղօթուր մէջքն, ուսերն ետրալու արեց:
 Արինն քամակիցն շռուալով փախաւ:
 Թրքահոտ գոմումն կանգնած միտք արաւ:
 «Հարամ ըլի ինձ էս հաստ զլուսն էլ,
 Էս գէշ անկաջներն, էս կոպիտ բոյն էլ.
 Որ ո՛չ զուալով, ո՛չ քացի տալով
 Ճանճին էլ ա չեմ վախացնում, ան ո՛վ
 Իմ հայիս կըլի, վայ նրա օրին.
 Վարդն էլ համ չի տալ իր դարդակ փորին:
 Էլի բլբիւլի էրված հոգին էր

Որ միտք անելով իր դարդը ցաւեր,
 Էկաւ, վարդի վրէն կանգնեց, սուգն սկսեց:
 «Աննման իմ վարդ» ողբալով ասեց,
 Թագուհի իմ վարդ՝ հոգուս սիրելի.
 Անունդ յիշելով, սիրտս խորովի,
 Ընչի՞ դառն աշխարս քեզ բերեց բհամ,
 Որ մէկն էլ ա չի՛ իմանում քո համ:
 Երկինքն ա տեղգ, ընչի՞ ես մնում,
 Իշի կերակուր, էս փշի միջում.
 Քանի փուշ ու էշ դեռ կան աշխարքում,
 Կմնաս անտէր: Է՛ս եմ միտք անում,
 Ու զլխիս տալիս, էրվում, խորովվում:
 Քո սէրն հանապաղ կպահեմ իմ սրտու մն,

Բայց ո՞ւմ ասեմ, ո՞ւմ իմ դարդերս՝ ա՛խ ո՞ւմ
 էշն ի՞նչ զխօի ղաղրդ՝ սրտումս էլ պահեմ,
 Քեզ, ամէն խաթից միշտ էլ ազատեմ,
 Ելի դեռ քանի իշի հոտը կայ,
 Մեզ էս աշխարքումս մէկ շարայ չկայ ։
 Ես՝ դու ինձ էրի, մէկ օր պրծնիմ,

Ես թե առ թռչինք, երեսիդ մեռնիմ ։
 Իմ սիրուն բլբլէ՛լ՝ մի՛ էղբան ցաւիր,
 Կայ մեր միջումը՝ քո վարդը գովեր,
 Ելը թըքումս ա իր ծնունդն առել
 Ելի թըքի հոտն նա կուզի սունել,
 Քեզ վարդ, մանիշակ, քեզ ծառ ու ծաղիկ
 Աստուած վայ տվել, բլբլէ՛լ զեղեցիկ ։

Ասացուածք ։

Խանը ։

Ժամանակաւ մէկ նաքեազ հարուտ կար,
 Մէկ որդի ունէր, էն էլ անհունար ։
 Մեռաւ, մէկ միլիօն նա փող եղ քցեց,
 Որդին խան դառնայն մտքումը ղրեց ։
 Նալաթ սև սիդին, մարդ ի՞նչ կամէնայ,
 Որ փողով չճարի, ջանը ղինջանայ ։
 Խանութիւնը որ գտաւ, ու պրծաւ,
 Բէկլարբէկու տեղ ճարել կամեցաւ ։
 Էն էլ ձեռք բերեց, սիրտը ղինջացաւ ։
 Հիմիկ էլ վազեր լինիլ ուզեցաւ ։
 Կամ թագաւորի դռանն ու քովը
 Մէկ մեծ գործք ճարել անցաւ մտքովը ։

Ղօնշունի գլուխ ընել խաչ, նշան

Դօշին քաշ անիլ: Էս էր նրա բանն:

Բայց մեր խեղճ Խանի ծուծն ու գլուխը
Հէնց դարդակ էին, որ քամէիր, ծուխը
Քթոփն դուս կգար, այբի կտոր չկար:
Շտորք, մարիֆատ փողով ո՞վ կտար:

— Ա՛յ իմ անխելք խան՝ թող էդ քո Փիքըը:—

Բայց չէ, մեր խանի էս էր հէնց միաքը,
Որ վազիր դառնայ, կամ ղօնշունի գլուխ.
Նստի զիւանումն, սրտի սոխն ու ոխն
Հանի, ամէնին հրաման անի:
Որին կպչի նա, իրան չէր յայտնի:
Բայց նրա շնորքն հէնց իր միլիօնն էր,
Էնդով էր ուզում բոլորը ճարէր:

Քօշք ու ամարաթ՝ լաւ բաբաթ սարքեց,
Խազինի դուռը, քիսէն բաց արեց:

Աշխարք մնացել էր վրէն վարմացած,
Ո՞վ ասես՝ որ նրա հացին չէր նստած:
Զուռնայ, նաղարայ միշտ դմբում էին,
Նրա ամարաթումն, ու նա իր քէֆին
Նշքար ու Ֆառաշ ոսկով զարդարած,
Ամէն կողմիցը նրա կուշտը բռնած:
Կառէթումն էլ որ չէր նստում փքված,
Հէնց իմանում էր, սար ու ձոր չօքած՝
Իրան էին միշտ գլուխ վեր բերում,

Զունքի սաղ քաղաքն նրա հացն էր ուտում:
Ում լեզուն սուր էր, փորը մեծ ու հաստ,
Փորը սող նրան գովում ամէն վախտ:
Մկան պոչի պէս կուչ ու ձիք անում,
Գլուխը փչում, աչքը թող ածում:

Լիրբ լեզվով նրան երկինքը հանում.
Իմաստութիւնը, շնորքն մեծացնում.
Հողին հանում ու քիսէն դարգակում:
Խանի սիրտն էսպէս կատվի ձեռի էր,
Էսպէսի վրայ նա քաղցր աչք ունէր:
Ինչ սհաթի էլ հացն ուտում էին,
Ծիծաղում վրէն, լափ ածում գլխին:

Բայց ո՞վ չի գիտի, փողը՝ ձեռի
Կեխտ ա, ու մէկ օր կհատնի կպակսի:
Միլիօնը գնաց վայ տէր կանչելով՝
Խանն էլի փորի Ֆիքրը քաշելով.
Ելածն էլ տվեց քամուն ու կէրաւ.
Ինչ սրտումն ունէր, սատանէն տարաւ:
Վազիրութիւնը ու մեծութիւնը
Ղօնշուն ունէնալն, իշխանութիւնը
Վաղուց էր խեղճը արլորին բարձել:
Փորը կարաս, ուքն էլ ծակ, գլուխն էլ:
Ինչքան էլ ածես, հէրիք երբ կասի,
Վայ նրան, որ փորին կդառնայ գերի:
Խեղճ Խանի բանը քիչ քիչ շուր դառաւ:
Ձեռը պակսեց ու փողի տուան հատաւ:
Միլիօնն էլ գնաց, զուռնէն էլ, սաղն էլ:
Ազիզ բարեկամք՝ հօ վաղ հեռացիլ:
Սառած ջաղացի պէս մնաց կանգնած:
Էլ ո՞վ նրա դուռը կգար, կանէր բաց:
Վիզն էլ բաղահից, երկուտակ փոշն էլ
Միս, մորթ, կաշի երեսին կպել:
Էսպէս նա իրան կանոն էր շինել,
Երբ մարդ ուզում էր պատճառն հարցնել,
Էն ախն էր քաշում, որ հետը հոգին

Ուզում էր դուս գայ, ասում հարցնողին :
 «Ո՛վ էս աշխարհումն որդու լաւութիւնն
 Կուզի, թող տայ նրան շնորք, կրթութիւն :
 Խաղին, դժվաթ կէրթան, կիշանան,
 Մարդիս ի՞ր ուսումն կմնայ միայն :—

Բազդատի ճամփայդ էջը :

Եփրատ գետի կանաչ զրաղին
 Կ'նում էր մէկ խեղճ ըռաչպար :
 Անունն Հասան. իր հաւատին
 Արի բարի, արդար, անշառ :
 Մէկ էշ ունէր մեր Մուսուրմանն,
 Սիրում, պաշտում ախպօր նման :

Էսպէս էր նրան թխնարում, պահում.
 Խէրն ու լաւութիւնն ասէն տեղ գոյում.
 Ասը բացվում էր, թէ օրը մթնում.
 Քամակին բազմած՝ Հասան տուն մանում :
 Մտքի հետ ընկած վախան նախտէն թողում,
 Էշ ախպօրն Էսպէս էր նա հաւատում.
 Որ նա իր բեռը միշտ տուն կտանի.
 Էշն իմաստուն էր, խօսիլ պէտքը չի :

Գլուխն էլ շատ հաստ, կոխքն ու անկաջն էլ :
 Բշր սուրահի, տեսնողն աչքն էլ
 Հետը գնում էր) հէնց զգաստ, հպարտ էր :
 Հասանի դարդերն ցրվում զուլով,
 Մեծ մեծ անկաջներն թափէթափ տալով :
 Սիրուն բոյն դորդ ա՛ք քաշում, մաշում ա

Մեր տիրաւր, բայց մէջն ոչինչ խէր չկայ,
 Երբ գողրէն դարդակ ու ծուծը բարակ
 Մարդ չի ճանաչում ո՛չ էշ, ո՛չ քուռակ :
 Խելք է հարկաւոր : Պարոն էշն քիչ, շատ
 Կստուց էլ ունէր, էլ ի՞նչն էր կիսատ :
 Բեռի տակին չէր բուդուրմիշ ըլում .
 Աչքը առաջին, դուզ ճամփին գնում :
 Դքի դէմ գալիս նա շարժում կամաց,
 Ինչպէս մեծ մարդը իր բաղումն կանաչ :

Անուանի Սաղին Էնպէս է գրում,
 Թէ ճշմարիտ խելքն էնշում ա մալում .
 Որ իմաստունի խրատը լսնք,
 Ու բեռի տակին բնաւ անքալ չենք :
 Կտանենք անսաս : Տեղն ընկած վախտն էլ
 Կհամբերենք, գլուխ չենք ցաւայցել :

Մէկ անգամ Հասան իշի վրայ բազմած,
 Գնում էր քաղաքն նա երիշ քաշած :
 Մէկ դարվիշ էկաւ փէտով նրա առաջն :
 Միրուք, մալն սխալակ : Մէկ պոպոզ գլխին .
 Հասան տեսաւ՝ ձեռն դրեց ճակատին :
 « Բարի օր՝ աչքի լիս՝ ասեց Գարվիշն .
 « Փեղամբարն օրհնի քո ալիշ . վէրիշն :
 Եշ քո տակին ի՞նչ էլ ունիս սիրուն : —
 — Դարվիշ բարայ՝ իմ մխիթաշու թիւնն,
 Ընկելն էս էշն ա . իր գեղեցկու թիւնն
 Խելքովն աւելցրել, իմ սիրտս առել
 Խոնար, հնազանդ, ճամփին վէլադ էլ :
 Նօխտէն թողում եմ, իր գլխու գնում
 Ամէն ժամանակ, ու ճամփին գտնում :
 Զէ՛ թէ ես սրան, սա՛ է ինձ պահում :

Հոգիս էլ ուզեն, կամ սրա գնում:

Քսան թուման էլ տան, չեմ ծախիլ սրան: —

— Եթէ կուզես, հարիր ես կտամ դրան: —

Եստ ուրախութեամբ Սուրբ Դարվիչն ասեց:

Որ կակղի Հասանն, ու ուխին նայեց:

Հասան իր իշին՝ իր աչքի լի

չետ չէր փոխիլ հէչ, ամա թումանի

Ձէնն որ խմացաւ, ջանը դող ընկաւ:

Փողն ո՛ւմ չի խաբել: Հասան բոշացաւ.

ինչ պէտք է արած: Ձեռը բարձրացրեց,

էն ա բարըշիլն էր ուզում նա հէնց:

Դարվիչն մտք արեց ու խօսքը փոխեց.

Ուրիշ թահր նրա գլուխը փռեց:

«Նհախ ասեց, որ իշիչ ծախես,

Գլտեմ, որ դրան դու շատ սիրում ես:

Խեղճը գալիս ա, աչքիցդ եմ տեսնում:

Լսիր, ի՞մ որդի՛ տես, ի՞նչ եմ ասում:

Եստ կարելի ա էնպէս բան արած,

Երկուսիդ բիրդան հացի հասցրած:

Ասա ինձ՝ էշդ հէչ գիտի՞ խօսիլ: —

— Էէչ մէկ բառ էլ ա, ի՞նչ պէտք է ծածկիլ: —

— Կամ գրել, կարդալ, խելքը բան կտրել:

Աշխաշքի խէրն ու շառը ծանախել: —

— Ե՛նչ ես հարցնում: — Եստ որ էդպէս ա,

Եշ էլք ուրիշ քեամալի տէր ա:

Պէտք է պատհալթիւն, աշխարհագրութիւն,

Լաւ գիտէնայ, ու փիլիսոփութիւն: —

• Ա՛խ ի՞նչ ես դարդակ խօսքեր դու խարջում:

Ա՛յ Դարվիչ բարայ՝ ու գլուխս տանում:

Եշ որ գիտենար, դու ի՞նչ ես կարծում,

Եւ մտի՞կ կտար զնչիս, կմտար :
 Ինձանից ել հօ՛ դա անյ կրկենար :
 Եշն էլ որ ախբբ փիլիսոսփ դառնայ,

Եւ ո՞ւր կորչին բաս Իարվիշ ու Մօլլայ : —

«Գեղ տեղ մեծացածն քեզ պէս միտք կանի,
 Բերանդ էլ որ քեզ քաշես, լաւ կրէի :

Եշ փիլիսոսփայ : — Ի՞նչ զարմանք բան ա,
 Ե՛ղպէս հրաշք մկամ աշխարհումս կո՞յ :

Սուտ սանխաթ չունիմ, քեզ խորհուրդ տալես,
 Կամ ա՛ռ էս քիտէն, կամ լսիր խօսքես :

Թո՛ղ սիրելի էշդ մէկ Մէքքայ ասնիմ,
 Աչքը բաց ըլի, ես զլիսին կանգնիմ :

Մէկ քանի վախտ դու հո՛ւփ տուր քիշ սրտիդ,
 Թէ որ բարով գանք, ու տեսնես իշիդ :

Ի՛նչքան լեզվներէ դա տեղեակ կրէի,
 Որ քեաքը գնայ, ուլտս անի, տեսնի :

Մէնա՛կ սրա ազօթքն ու արած նամազն
 Իրան էլ կտայ, քեզ էլ քօ մուրազն :

Թէ ջրի պէս դա զուռան չխարթայ,
 Իրանից նոր բան չըշինի, դուս տայ :

Աշխարքի շնորքն դա մարսած չըլի,
 Երեսիս թքի, ինձանից ուզի

Դրա ջառքմէն, ի՛մ վզիս ըլի :
 Տարի չքաշի, մեզ էդ կտեսնես :

Փողն էն ժամանակն դու կիտուց կանես :
 Կամ բանը կտրի՛, հարիր թումանն ա՛ռ,

Կամ թո՛ղ մենք զնանք Մէքքայ բարաբար : —

«Թողի՛»՝ ասեց մեր հապտաղլուխ Հասանն :

«Ի՞նչ եմ անում փողն, որ ունիմ դրան :

Ափսոս եմ գալիս, վարխտը չկորչի :

Էն ի՞նչ փառք, պատիւ, էն ի՞նչ աչք կրլի,
 Ոչ տեսնի՛ տակիս էշք դառանի
 Համն առած՝ եղ գայ, ինձ տանի, բերի:
 Աստուած ձեզ բարի ճամփայ տայ, գնաք,
 Ու սաղ սալամաթ բարով եղ գառնաք:—
 Ասեց ու Հասն իշխչն վեր էկաւ.
 Աչքերին պաշտց, բարով տվեց, առաւ:
 Դռնչ, ականջ ու պոչ մեկ էլ լաւ տնդեց,
 Ղօլան ու փալանն, ոռտէնն գրսեց,
 Նօխտէն ու բիզք քրցած նրա վիզք,
 Հոքոց հանելով, Ռարվչին տրվեց:
 Եթասխրս բաշխեպ՝ իմ էշ հոգի ջանա.
 Լալով կսկծալով ասեց մեր Հասան:
 Ենչ էի թողալ քեզ եզպէս միայն:
 Հալալ ձեռի եմ քեզ էսօր յանձնում:
 Աստծուն ամանաթ՝ մեր հանդումն, շօրանն
 Ի՞նչ պէտք է սովոյա, որ ասնոր մնաս,
 Երկիր շտեմնիս, աշխար ման չդաս:
 Ծանձի, ու բռնի, բղէղի ձեռին
 Դու ետիր գառնաս, կորցնես քո գին:
 Գնա՛, սրա աղօթքն քեզ միշտ կարհի,
 Սիրտդ ու բախ բռնի, իմ անունս յիշի:
 Մէկ քանի ծունր էլ ինձ համար դա գիբ,
 Ուսումդ սող ու էլ շուտ վերադարձիր:
 Մահմադի աչքը վրէկ քաղցր ըլի,
 Փշիլի փօւշ ու քալն, որ քեզ կղխպիւս:—
 Ինչպէս որ էլաւ՝ սուքք Դարվիշ բաբէն
 Կուզ կուզ անելով բազմեց իշի վրէն:
 Լէն շորերն չորս կողմն փռված՝ ճողրակ,
 Ոտներն աջ ու ձախ ընկած քաշ ու կախ:

Եւ զնուամէր, տէրը ձէն սալիս :
« Խօսքը խօսք ա հա՛, տարին անցնելիս,
Ես ձեզ կապատեմ » : — Ասեց ու ոտով
Ընկաւ նա ճամփայ՝ Գարվշի փէղով :
Հողին բերնին կպած՝ նա զեղը հասաւ,
Ու տանը նստած՝ մունջ մունջ միտք արաւ :
Աստուծով էշս շատ քեամալի տէր
Դառած եղ կգայ : Էն վախան տեսնողներ
Թո՛ղ զարմանան ու աչկրներն դուս գայ,
Հիմիկ ի՞նչ խօսիմ, թո՛ղ նա եղ դառնայ :
Մէկ տարուց եղև իրար մի տեսնինք,
Իրարից փափազ ու հասրաթ առնինք :
Մէկ տարի էսպէս թող ոտով ման գամ,
Եշոյ իմ վառքը աշխարբին ցոյց տամ :
Շուշայ չի ոսներս՝ որ թէզ փշը լի,
Մոմ չի իմ մարմինս՝ որ հալվի, էրվի : —
Եսպէս էր ցաւում Հասան, միտք անում,
Օրերն համարում : Տարին լրանում : —

Դարվշն իշի վրայ շատ տեղ անց կացաւ,
Բողոր Օսմանլվի հողը ման էկաւ :
Պտղեմն լիքն ու էն մեծ Դիարբէքիր,
Աբրշմի մաքեան էն Պարսից երկիր,
Մարգարտով լիքը Մուր, Ղայսարի,
Հալէք, ու Թոխադ, ու հին Եղեաթի,
Շրջեց ու հասաւ մեծ քաղաքն Հարամ
Ուր՝ ինչպէս պատմեն, ծնվեց Արրահամ : —
« Հրէս էս տեղ ա՛, ուխտաւորն ասեց,
Մեր իշի նօխտիցն բռնեց, կանգնացրեց :
« Որ Աղէքսանդր Մակէդոնացին
Ջարդեց, հետ ածեց Պարսից զօնշունին :

Էն տեղ էլ՝ Կեսար քաջ Հռովմայեցին
Եկաւ ու տեսաւ, յաղթեց Միհրդատին :

Աչքդ բաց արս, որ գլուխդ մտնի:—

Բայց պատմութիւնը իշին քեանր կանի :

Ո՛չ ջուղար տվեց, ո՛չ մէկ բան խօսեց :

Շատ բեղարեւոյն անկաջներն ցցեց,

Նրա հօր խէրին թափէթափ տվեց,

Պոչ ու գլուխ զլեց, ու մէկ կուշտ զուց

Սուրբ Դարվիշն էլ հօ՛ միտքը մալորած,

Չէր կարծում, թէ ինչ կայ իր առաջին,

Բեղա՛ծիլ՝ ա՛խ, վա՛յ նալաթ սատանին.

Իշի ոտն առաւ մէկ ախմախ քարի,

Բուդուրմիշ էլաւ էնպէս բիրադի

Ինքը մէկ զըսող քեալի վրայ ձգվեց,

Դարվիշն միւս կողմն՝ ջարդվեց ու փռվեց :

Պատմութիւնն էլ զնաց, անիծած ու խտն էլ.

Դարվիշն իշին էր անքալով օրհնում,

Էշն իր ոտների ցաւն ու դաւն քաշում :

Օրհնութիւն, անէծք ի՛նչ խէր ունին՝ որ

Եսպէս հադադին լինին զօրաւոր :

Դարվիշն քիչ քիչ իր փալաս փուլուսը

Իր պոպոզ գդակն, իր ջուլն ու պոզը

Հաւաքեց, մինչև էշն էլ խոր քնեց.

Դարվիշի կէտին, որ կոխքը չքօքեց,

Բիրգան վեր թռաւ, պոչ ու դունչ դգեց,

Հողն էլ թափ տվեց, առաջին կանգնեց :

Սուրբ Դարվիշն էլ հօ՛ բիզը հազրած,

Վիզը կրակեց ու վռկեց առաջ :

Շատ ու քիչն Աստուած գիտէ՝ թէ ինչքան
Ճամփայ գնացին, ու էկան բիրդան

Մէկ մեծ քարվանի նրանք աաստ կհան :
Ուղտ ու էշ բարձած, ջորի ու հայլան
Ուխտ էին գնում քեաբն՝ զնդզնդալով :
Մահմէդի զեսօը ուզում կարօտով :
Դարվիշն զարվշին ու էշը իշին՝
Բարով առան շուս՝ ու սալամ տվին :
Ո՞րը շոքիցն էր տրտնջում, էրվում :
Ո՞րը վալանը բեռը ճռմնում :
Քացի ու զնոց, չօշ ու զըզնոց
Ո՞վ կարայ պատմիլ ու հարայ հրոց :
Ի՞նչ զարմանք : Մէքքի անունն ու սէրը
Վառել էր նրանց սիրան, հողին, փորը :
Բայց էս ի՞նչ էր զեռ, մարդ որ միտք անի,
Թէ ո՞վք էին նրանց վրէն բողմած՝ աղի :
Թիւ չկար, համար նրանց ո՞վ կտար,
Իմաստուն ասես, հէքիմ, ուստաքեար,
Աստղաբաշխ ու լաւ պատմութիւն գրող,
Փիլիսոփայ ու խազ, տաղի հանող :
Զադուբաղ ու էլ զուռումնաղ ասես,
Լեզու գիտացողն թէ հէսաք քցես,
Բանը կհասնի հօ Տրապիզօն,
Եւ ո՞վ եդ կգայ մեր քարվանի քովն :
Դարվիշն էլ լաւ օր սրանից աւելի
Երբ ձեռ կքէր, աշկերախն կրթի :
Մէկը ունքերը ամպի պէս կիտած՝
Աշխարքի բհամ զայն էր եդ պատմում :
Մէկը քիթ ու նւթ քացախացրած՝
Լեզվի զուս զայն էր մեկնում, բաց անում
Թողանք դերձկի ու ջուհլակի զըիցն
Խառագի բրդի, ու աշպազի բրինձն :

Մաշէկարի բիւն, չարվարարի վիզն :
 Էն ձէնն էր ընկել, Էն խօսքն, ասու ու շինն,
 Որ մարդ իր գլխին թէ տէր չկէնար,
 Բէխնն էլ հետը կ'ճաքէր, դուս կգար :
 Բայց ամէնի ունին, բերանն ու լեզուն
 Մէկ թարաքեամայ կուզէր ճղի իսկոյն :
 Սարում մեծացած՝ բռի, աղւամազ :
 Հէնց իր գուննէն էր վիշում, ու իր սազ :
 Թէ Ադամ պատր Եւի հետ դրախտունն,
 Թարաքեամէլար էր խօսք, զընց անո մ :

Աջակողմն էլ մէկ հաստափոր ակամախ
 Մէջ էր բերել իր շինած տաղ ու խաղ :
 Իր հաստ գլուխը երկինքն էր հանում,
 Որ ըշի գրածը ցեխն ու սեխն կոխում :
 Չախակողմն էլ մէկ ուռած եզի գլուխ՝
 Հով տալով ձգվել՝ մզում իր չոր զուղն,
 Թէ աշխարքիս վերջն ի՞նչ պէտք է բլի :
 Ել չէր հարցնում՝ թէ ներկայ վախի
 Բանն ի՞նչպէս կրլի, ու չէր էլ գիտում :

Եշ փիլիսոսիէն բողբոլի միջումն,
 Գլուխը քաշ արել՝ անկաջ էր դնում,
 Ինքն իրան անասս միաքն լուսաւորում :
 Տէր ու առն, թաւլայ մտքից էր հանել,
 Ինքան էս Ֆքրումն թաղվել էր, խրվել :
 Ճանձերին նալաթ՝ որ չէին թողում,
 Պոչ ու գլուխ դաղում, ու սիրտը խառնում :—

Ուղտը ուխան արեց,

Եջը էշին առաւ .

Դարվել, քեալբայի, թաջիր ու ասնաֆ
 Մուրազի հասած, ամէնն եզ էկան :

Վերջը վախտն էկաւ, տարին լրացաւ,
Հասան իր իշին հասրաթ մնաց, մեռաւ:
Մէկ իրիկուն էլ խիտ զարդավարամ
Նստած իր տան զռանն նա քնահարամ.
Ա՛խ ո՛խ քաշելով՝ ասում էր, լալիս:
«Անիրան Դարվիշ՝ ատրը իմ իշիս
Ի՞նչ արիր, այ դու անիծած, անսիրտ:
Փուշ դառնար ճամփէդ, շլինքդ փորումդ
Յցվէր, որ իմ տունն էսպէս քանդեցիր,
Իմ աչքիս լիսը հանեցիր, փչացրիր:
Բողոր սաղ օրը մէնակ եմ բանում,
Դու իշիս վրայ փաշի պէս նստում:
Քէֆիդ ման գալիս, աշխարքը շրջում:
Հարամ ըն քո տված մարիֆաթն,
Քունս հատել ա, դարդ ու զսափաթ
Ջանս առել, սպանում ինձ՝ ա՛ բէմուրվաթ:
Ի՛մ ջափիս կէսը էշս էր վերջացնում,
Էսպէս մնացել եմ ես ցաւի միջումն:
Ախր ե՞րբ կըլի, որ մուրադս առնիմ,
Էշ ախպօրս տեսնիմ, ու հողը մտնիմ»:—

Էս ասեց՝ թէ չէ աչքդ բարին տեսնի,
Գլուխն որ վեր քաշեց, մէկ ձորի մէջի
Դարվիշն շէք արած՝ իշի վրայ՝ անսաս
Գալիս էր կամաց ու դէմը տմբում,
Դէմն իշի գլուխը քաշում, ու բզում:
Քամակի վրայ շուռ գալիս, ննջում,
Գլուխն իշի գլխին տալիս, վեր թռչում:
«Տօ հրէն գալիս են՝ վա՛յ քո տղիս տղայ.
Մարդի միտքը կարձ ու սիրտը նեղ ա»:—
Ասեց, տեղիցը կնպէս թռաւ Հասան,

Որ սա ու գլուխ իրարով դիպան:

Գարվիշն մօտ էկաւ՝ նրան ողջոյն տալով.

Հասան զնաց առաջ՝ լալով, խնդալով:

— «Ո՛ւր է իմ ազիզ էշն»: — Նա ձէն տվեց:

— «Քօ՛ւ ես, չե՛ս տեսնում»: — Գարվիշն եղ կրկնեց:

— «Բարեկամիդ էլ որ չես ճանաչում,

Ծախել ես գլուխդ, էլ ի՞նչ ասեմ, ո՛ւմ:

Է՛ս չի քո էշը»: — «Վայ օրիս, քմերիս,

ես ո՞ր ջուրն ընկնիմ, ի՞նչ վայ տամ գլխիս:

Աչքս դուս էկել, էշս չօլխացել:

Սաղ ոտի տեղը կաղ ոտն ա ճարել:

Ալլա՛հ, իլլալլա՛հ՝ փեղամբարի գլուխն,

Մահմադի արևն գիտէնայ, իմ ծուխն

Հատել, տունս քանդվել: Ես էլ ի՞նչ անեմ»: —

«Էդուր խօսք չունիմ, կհաւատացնեմ,

Որ հողին կաղ չի ու միտքը շատ սուր»:

Գարվիշն ասեց նրան ու աչքն ածեց մուր:

«Վայ իմ սև օրին՝ ա՛չքն ուր է մնացել:

Որ էսպէս քոքիցն քօռացել, փչվել: —

— «Շատ զորդ ես ասում, մկամ իմաստունն

Ձի՛ կարող ըլիլ քօռ ու շատ զիտուն:

Դուռանումն էլ ա էս բանը գրած.

Մէկ աչքով պէտք է սիրտը քննած:

Կա՛ւ է, աչքով քօռ ըլիլ քանց մտքով: —

«Էն հաստ վիզն ո՛ւր է», ասեց տէրն լալով.

«Էն լիքը փորը, էն դձն ու թուշը,

Էսպէս քօստ, լլար ե՞րբ էր իմ էշը:

Գեամու պէս էկել լցվել, հաստացել

Գառան անկաջներն մտումը թաղվել.

Էսպէս էր զղղղում նա ման գալիս էլ.

Որ ուղտ ու գոմէջ կուզէին ճաբել:

Հիմիկ հէնց բռնեա՝ ուլ ըւի դառած:

Ոսկոռն մնացել կաշվիցը կպած:

Փշես, վեր կրնիսի, ի՞նչ իմ գլուխս լամ: —

«Հօ ոսպարի խելքն՝ իմ բարեկամ,

Հօ էս քո իշի. ո՞ր ջհանգամ գնամ:

Տօ խելք ասա՝ խելք. ի՞նչ անտաշ մարդես,

Մարիֆաթ ուզիր, հասա փորն ի՞նչ կանես:

Լեզու հարցրո՞ւ, տե՛ս՝ ի՞նչ ա սորվել:

Ապս սկսիր դու ինձ քարկոծել: —

— «Մարիֆաթ ունի՞, ուրեմն իմ էշք: —

— «Ել ասիլ կուզի՞»: Ասեց, Դարվիշը: —

«Ել Սողամոնի գիրք չի մնացելը

Բողոք Ասիոյ լեզվներն հօ էլ

Ձրի պէս գիտի: Խանի ու բէգի

Ձուղաբը կտայ: Ասածուն է յայտնի:

Տա՛ր, մէկ քանի օր թաւլումդ կապիր:

Թո՛ղ, քիչ զինջանայ, յետոյ իմացիր:

Ժամանակ չունիմ, էդ դու, էդ քո տված

Ամանաթդ: Աստուած ձեր բանն յաջողի:

Ձեր ցուն ու չօռը՝ թո՛ղ քամին տանի:

Մնաս բարով իշիդ հետը մուղաբար:

Ես պարտքիցս պրծայ, դու արա՛ դբան ճար: —

Թողութիւն արա՛՝ սուրբ Դարվիշ բարայ,

Ուր գնաս, քեզ քոմակ վեղամբարն դառնայ:

Աւել պակասը ներիք, ինձ բաշխիր:

Գնաս բարով, ինչպէս դու բարի եկիր:

Ու դո՛ւ աչքի լես՝ իմ էշ չտրհալի՛

Մտիր առաջվան տեղդ ու զինջացի՛: —

Դարվիշն հեռացել՝ ճամփին գնում էր,

Որ Հասան իշին դեռ գուրգուրում էր :
 Քօռ աչքին պաշւում կալ ոսն համբուրում,
 Մէջքը սղալում ու հետը խօսում :
 «Ընչն էր բլբլի լիզւն չն բլբլում,
 Ընչն՝ բերանդ կապել չես խօսում :
 Ա՛յ իմ շնորհալն՝ արևածաղիկ՝
 Ախր էդ հալին՝ թէ տեսնին մարդիք :
 Քնդ ի՞նչ կասեն ինձ, մէկ լաւ միտք արան :
 Աշխարք շրջելու մարիֆաթն է՞ դ՛ա :
 Ամա չէ, էս օր բէզարած կրչիս :
 Մի քիչ գինջացիր, դու լսիր խօսքիս :
 Էքուց տեսածդ պատմիր մեզ քիչ քիչ :
 Իմ ջանը դուս դայ՝ ճամփին հօ չամիչ :
 Ձէին տալ քեզ՝ էդ ես էլ լաւ գիտիմ :
 Հլայ գինջացիր՝ ես քեզ խնդրում եմ :
 Յետոյ պատմիր մեզ քո սովրած բաները :
 Խոտով դարմանով լիքն ա մեր ամբարը :
 Պռտէպռտէն կու հէչ էլ չի վախէնաս :
 Կե՛ր, քէֆիդ պարկիր, որ դու կարէնաս :
 Իշտահով տսիլ թէ ի՞նչ ես տեսել :
 Լսել իմացել քեզ դատում արել :—

Էն մէկ գիշերը սաղ տարի դառաւ
 Հասանի համար, ընչանք լուսացաւ :
 Հարևաններին բողբոլն ասեց՝
 Աւետիք տալով ու հաւատացրեց :
 «Թէ իր թաւլումը մէկ վերիստիայ :
 Կայ իշի ցեղիցն Մարդ չի զարմանայ :
 Դաստայ կապած՝ միւս ըն հաւաքվեցին :
 Հասան ձէն տվեց : Ա՛յ մեր ջամբհաթ՝
 Էս ձեզ՝ իմ էջը՝ ո՛չ բարակ, ո՛չ հաստ :

Թարաքեամերէն ոտանաւորով
Ու Ասորեվար՝ դա արձակ զրով
Կարող է խօսիլ, շնորքը յայտնիլ.
Խնդրում եմ՝ հետը մի քիչ զօրից անիլ:—
Մէկ քաչալ, քօռ մարդ՝ միրուքը զաբայ,
Գուս էկաւ մէյդան, որ հետը խօսայ:
Գլուխ վեր բերեց ու սալամ տվեց,
Իմաստուն իշին խօսալ դուս կանչեց:
«Երկինք ու երկիր ի՞նչպէս են կապված,
Լուսինն ընչի՞ է պողով ստեղծված:
Յոյս ունիմ, ասեց, որ չբարկանաս,
Թասիրս բաշխես ու չի՛ նեղանաս.
Ա՛յ չորս ոտանի, ուսեալ կենդանի՛
Գեղըցու գողբումն ի՞նչ խելք, շնորք կրի:
Էշ իմաստութեան ծովը դարդակի.
Որ մեզ էլ քիչ փայ դրանից հասնի»:—
Էշը դունչը կապ՝ մնացել էր կանգնած,
Ու մեր գեղըցիքն էն ա հազրված՝
Ուզում էին՝ որ Հասանի գլխին
Մէկ ջվալ ծիծաղ ածեն ու քաշվին:—
«Մի քիչ սաբր արէ՛ք»՝ Հասան ձէն տվեց,
Ամօթու էսպէս սա ձէնը կտրեց:
Փիլիսոփայ է, որ հատը չունի:
Հաւատացէ՛ք ինձ, թողէ՛ք, միտք անի»:—
«Կացէ՛ք մէկ սհաթ՝ սօ ի՞նչ ա էլել».
Փինաչին սկսեց էն կողմիցն ասել.
Փորը հաստ, ինքը եօռնիկ զախաչի
Եարամազ քօսայ, շատ էլ հանաքչի:—
«Մտիկ արա՛ ինձ, այ երկար անկաջ
Իմ փիլիսոփայ՝ որ գնացիր Հաջն:

Աստ՛, մի տեսնիմ, քանի՞սն ա սհաթի:

Ի՞նչ ես ամաչում, էս էլ հօ ղժար չի:—

Էջը ունքերը մի քիչ եղ տարաւ,

Քամի մտաւ քիթն, թէ երազ տեսաւ .

Անկաջներն նորէն թափէթափ տվեց,

Մեր կանգնողներին լաւ մտիկ արեց .

Քթի ծակերը թունդ լէնացրեց,

Ոտներն եղ քաշեց, պոչը գուզ ցցեց,

Ինչքան զվաթ ունէր, է՛նպէս զիլ զուաց,

Որ պատ ու գետին մնացին խլացած:—

«Հայ բարաբեալայ՝ նոր փիլիսոփայ:

Էղ հունարն հօ մեր քուռակումն էլ կայ,

Շէ՛ն կէնայ, հաստատ պահողիդ տունը,

Որ ունի իր մօտ քեզ պէս իմաստունը:

Աստուած ողորմի՛ խրատողիդ հոգուն»,—

Մաշէկարն ասեց: Բայց խալխի լեզուն

Կապվել, փակվել էր ու է՛նպէս ծիծաղ

Իրանց օրումն էլ չէին տեսել՝ սաղ:—

Հասանի փոխանն էն կատուն ընկաւ,

Որ մէկ դագանակ իսկոյն վեր առաւ .

Իշի ոտն ու գլուխն լաւ բարաթ դղեց,

Խղճի՛ ոսկոռտանքն բոլոր փորն ածեց:

«Ընչի՞ ես ծեծում, այ՛ դու հէ՛ր օրհնած»,

Փինաչին էլ եղ Հասանին ասաց .

«Աստ՛, ի՞նչ տեղեց ես դու իմացել,

Թէ էշդ մարիթաթ, խելք .ա սովորել:

Փիլիսոփոսի պէս խօսալ գիտի,

Ո՞վ ա լսել՝ թէ էջը կխօսի .

Դարվիշն ուզել ա աչքդ թող ածի,

Ոտով ման չգայ, որ չբեղարի:

Դու էդ դժուամ, քարդակ գլխովդ
 Նրան քօմակ արիւր էդ խնդճ իշովդ :
 Էդ հօւնարի տէր էս տեղ էլ շատ կայ,
 Ու դու բարեկամ, ի՞նչ զարմանք բան ա,
 Ո՛վ էշ ճամփայ գնայ, էշ էլ եդ կգայ,
 Բայց էշը նա է, որ չհաւատայ :

Քօռերը :

Մէկ քանի քօռ մարդ ընկած մէկ ճամփայ,
 Էնպէս էին գնում, ինչպէս քօռն կերթայ,
 Երբ սաղ աչկանին ճամփէն ցոյց չտայ :
 Ոտն էին փոխում, բուդուրմիշ ըլում,
 Կամ քեալի տալով՝ գետնի վրայ չօքում :
 Անց կէնողի մէկն՝ էս որ հէնց տեսաւ,
 Սիրտը մրմնջաց, մէկ փէդ վեր առաւ,
 Ու նրանց տվեց, որ էլ վեր չընկնին :
 Փէդը դէմ տալով՝ գնան, տեղ համին :
 Քօռերի մէկը գլուխը պատռած՝
 Փէդը ձեռն առաւ ու ընկաւ առաջ,
 Ու մէկէլներին եղևիցն քաշեց :
 Էսպէս իրար բռնած՝ քօռ սուրուն քաշվեց,
 Ու առաջվայ պէս էլ վեր չի ընկան,
 Լօք լօք անելով՝ քիչ որ հեռացան,
 Յանկարծ մէջըներն խիտա կռիւ բացվեց,
 Սռաջին գնալն, որն ասես, ուզեց :
 Էս չվերջացրած՝ մէկ ուրիշ քամի
 Մտաւ քթները, թէ ձեռնափէղի
 Ասն ընչից կըլի, ի՞նչ ծառից կտրած : —
 Բոխի փէտից առ Մէկն ասեց յանկարծ :

Միսն ընկերի գնչին չմոռա՛ծ,

Հաստատում էր՝ թէ կազնուց է պոկաց:—

Էսպէս ամէն մէկն իր զուռնէն փչեց,

Փէզն առաւ ձեռք ու մասնահարեց:

Որ ձեռքսերով էն բանն իմանայ,

Ինչ որ սաղ մարդի փէշակն ու գործն ա:

Աղլամաղ քօռերն իրանց մարաքէն

Է՛նպէս չաղ արին, էս դճէն էն դճէն,

Է՛նպէս զալմաղալ, դատբեդատ արին,

Որ անկաջ պտէր, լսէր նրանց խօսքին :

Սատանէն հօ՛ էս ա միշտ ուզում,

Մատն էնպէս խրեց նրանց քօռ աչքումն,

Որ ամէն մէկի բերնիցն մէկ ջվալ

Ուշունց դուս էկաւ, թէ քաշեա հալալ:—

Լեզուն հօ թուր չի, որ կարած տեղը

Մրմնջայ, կայնի մարդ իր ըռեխը,

Էրված սրտի դեղն կամ քարն ա, կամ փէզն,

Էն էլ հազիր էր՝ զօյմաղօչում տղէրք:

Գլուխ էր, որ պատուվեց, ատամ, որ ջարդվեց,

Որն հարայ կանչեց, որն պրինն սրբեց:

Էն փէզն՝ որ պէտք էր նրանց պահպանէր,

Միս, ազցան շինեց բոլոր ոսկօռներ :

Բայց ի՞նչ անես, բանն էն տեղ էր ընկել:

Որ անկաջներն էլ՝ էր սալթ քառացեւ:

Էն տուր ու քօթակն տվին նրանք իրար,

Շուն էլ որ ըլէր, տէրն կմոռանար :

Բայց իր ասածը հէջ չուղեց մէկն էլ

Թողայ, որ էս կրակն չէր ի իրանց էլ:

Խէրի տեղն՝ էսպէս՝ էն աված փէզը

Քանդեց նրանց տունն՝ էս կո՛վի եղբ :

Իմաստուն մարդիք մեզ նման բօռին
Որ հաւատ տվին, օրէնք կարգեցին,
Ուղեցան՝ բօմակ մեղ նրանք անեն,
Զէ թէ մեր տունը քանդեն, կործանեն:
Բէդուղուր բօռին ի՞նչ ժամ, պատարագ
Էնքան ձգձգեցինք հաւատ ու բաժակ,
Որ մէկի տեղը՝ բիւր ու միլիօն
Իրար գլուխ կէրան, որ պահեն կանոն:—

Արարէքը :

Արարէքումը բարձաճ կճճներ
Գեղըցին կուգէր գնալ դարներվեր :
Մէկէլ ձիանոնցն թողեց սարի զլինին,
Ուղեց՝ որ տանի առջի արարին :
Խելօք ձին նրան քամակին տարաւ,
Որ չի գլորվի սէլը, զատտ արաւ :
Սարի զլինիցը ջահէլ ձիու մէկն
Որ դեռ ոաներումն ունէր բոլոր խելքն,
Ամէն մէկ ոտը փոխելիս՝ անձար
Զիւնն նախատեց, դժվեց չարաչար :
Թուք ու մուր ու ախպ նրա զլինին ածեց,
Ոտները քարին ծեծելով՝ ասեց :
« Ըլայ մեր գոված ձիուն նայեցէք,
Աստուած կսիրէ՞ք, ի՞նչպէս ա, տեսէ՞ք,
Գորդի պէս դեանին կպել ճապաղել,
Վայ, վայ, վայ, ամա՛ն, քիչ մնաց մէկ էլ
Ե՛ր քարին դիպչի: Ծ՛ուռն է, թէ՛ք, ան՛ թէ՛ք:
Ղօչաղ կաց, ղօչաղ : Տօ մի մտիկ արէ՞ք,
Մեր եզը եաբուն քարին կպաւ էլն.

Այ էդ հասա գլուխդ փորըդ պրծնի՛:
 Ձախ դհիդ վըայ՝ այ անով քանդված:
 Տօ էշ անասուն՝ ի՞նչ ես մոլորված:
 Մնացել էդ տեղ: Արն՝ ըլիս գնում,
 էն էլ գիշերը, ո՞վ կըլի զարմանում:
 Թէ չէ դարիվեր, էն էլ ցերեկը՝
 Ի՞նչ դժար բան ա, թող ասի մէկը:
 Մտիկ անելիս՝ սիրտս պատռվում ա:
 Թէ քեզանում էլ ուրիշ հունար չկայ:
 Ջուր կկրէիր՝ չաւլամիշ էլած,
 էդպէս սրսգալով՝ չէիր գնալ ցած:
 Թէ սրէն մեղ դայ ապա՝ համբերիր
 Ի՞նչպէս կթռչինք. դու դարդ մի՛ անիր:
 Վախա չնք կորցնիլ մեր վրի բեռը
 Չէ թէ կքաշենք, կվազենք դարնը վեր: —

էս տեղ շունչ քաշեց, դօշը դուզ ցցեց,
 Ու ճամփայ ընկաւ, ջուր տու քշի արեց:
 Հէնց իր տեղըն թռաւ, ընկաւ դարնը վեր,
 Բեռը լիլիկաց, սէլը դէս ու դէն՝
 Մէկ առաջ քցեց ձիուն, մէկ եղը:
 Ճարը որ կտրվեց, մեր զօջաղ էս ձին
 Չորս ոտն վեր առաւ. հայդէ՛ գնաց քէֆին:
 Աստուած յաջողա՛ նրա բանն՝ ախպէր,
 Էլ ի՞նչ եդ պատմեմ՝ նրա տիրոնչ ցաւերն:
 Քարով, քարափով ընկաւ ջարդվելով,
 Ձախ քցեց ու զու քաշեց՝ գնալով՝
 Ընկաւ չորս ոտովն մէկ խանդակի մէջ,
 Էլ ի՞նչ կմնար սաղ սալամաթ հէչ:
 Գլուխդ ապրի՛ կճճ՛ների տէր.
 Էլ ի՞նչ կանեն քեզ նրանք ախր խէր:

Էս աշխարհումն էլ էս ջուռայ մարդիք
 Ետտ կան: Իրանցից ունին մեծ կարծիք:
 Ուրշի արածին միշտ չեն հաւանում,
 Բայց երբ որ բանը իրանց է մնում,
 Ձուկն ու մածունը իրար են խառնում:
 Տասն էնքան՝ բանը խժժում, մժժում:—

Ճգնաւորն ու Արջը:

Հարկաւոր տեղը լաւութիւն անիլ
 Խիստ շատ լաւ բան է. էս ո՞վ չի ասիլ:
 Ամա ամէնի ձեռիցը չի գալ:
 Վսյ նրան՝ որ գժին կուզի ետխէն տալ:
 Խաթրապահ յիմարն թշնամուց վատ է
 Փորձանքի կտայ, յառաջ, յետոյ թէ:

Ժամանակաւ մէկ սարում, կորած տեղ
 Մէկ մարդ էր կէնում, անտուն ու անզեղ:
 Մէնակ կէնալը խելքից կըհանի,
 Քիչը եաբանի տեղն կհամբերի:
 Իր սրտի հալը ամէն մարդ կուզի
 Ընկերին ասի, որ շատ չտանջվի:
 Թո՞ղ ասեն՝ բաս էն չայիր չմանը
 Էն ձորի կանաչն, էն ծառաստանը,
 Էն շրվաք տեղը, սառն աղբիւրն, հովը,
 Ծաղկների հոտը, դռերի քո՞վը՝
 Ի՞նչ տեղ կայ, որ մարդ սիրաւ բաց անի,
 Ետտ լաւ՝ խօսք ջունիմ, ի՞նչ ասիլ կուզի:
 Բայց էլի մարդի սիրտը տրաքում է,
 Երբ զբրից տըվող շունի, մէնակ է:

Էսպէս էլ մեր խեղճ՝ ճրգնաւորի սիրան
 Շատ էր ննդանուում, որ մարդ չըկար մօտն:
 Ընկաւ նա մէշէն, որ ընկեր ճարի,
 Հետը ճանաչվի, օրը անցկացնի:

Մէշէն ու իսա՞ն:

Արջն ու գէլն ի՞նչ են, թէ որ ուստ գան:

Էսպէս էլ էլաւ, մեր ճգնաւորին

Մէկ արջ ուստ էկաւ խոր մէշի միջին:

Ի՞նչ պէտք էր արած՝ գգակն վերցրեց,

Գտած սիրելուն խոր գլուխ տվեց:

Արջն էլ իր թաթլուկն դէմ արեց նրան:

Ի՞նչ գլուխ ցաւացնեմ: Հէնց իրար տեսան,

Բարով տվին, առան, բարեկամ դառան,

Սիրաներն կպան, էլ ո՞ւր հեռանան:

Սաղ օր իրարից չէին բաժանվում:

Թէ ընչի՞ց խօսում, ի՞նչ զրից անում,

Ի՞նչ առակ ասում, ընչով պարապում,

Կամ ի՞նչպէս իրար միտքը խմանում,

Մինչև էս օր էլ էս ինձ չէ յայտնի.

Ընչի՞ սուտ ասեմ, որ հոգիս տանջվի:

Ո՛չ ճգնաւորն էր շատախօս անչափ:

Արջ ախպօրն էլ հօ՛ մօրուց լեզուն կապ:

Էսպէս նրանց բնիցն կռիւ լիս չընկաւ,

Ինչպէս որ ըլէր, ճգնաւորն ասաւ.

Թէ գանձ է ճարել նա իր ընկերումն:

Արջի եղևիցն ընկած նա մէշումն:

Առանց նրան սիրտը հէջ չէր դիմանում,

Ի՞նչպէս գովի նրան, ինքն էլ չէր գիտում:

Մէկ օր էլ նրանց մտքովն անց կացաւ,

Հէնց հաւէն մի քիչ որ չի տաքայաւ.

Կանաչ ու մէշայ նրբանք զուս էկան,
Սար ու ձոր ու ջուր ընկան, հովանան :
Բայց չունքի մարդը տրկար է արջից,
Էսպէս ճրգնաւորն առաջ նրբանից
Քեղարեց ճամփին ու մընաց եղը,
Ընկերն հենց տեսաւ, խօսեց նրա հետը :
«Քընիր՝ աչքի լիս՝ մի քիչ դինջացիր.
Ես քեզ կպահեմ, հէչ դարդ մի՛ անիր» :—

Արջի խօսքըն նրա անկաջը մըտաւ,

Արըշտոտաց, պարկեց, քունը տարաւ :

Ղարաւու լն արջն էր, պարապ չընտեց :

Քռալաղղինայ մէկ ճանձ՝ վրայ վազեց :

Արջը ընկերին դինջ՝ հով էր տալիս,

Աչքը երեսը քրցած՝ նըստեղիս :

Ճանձին հետ ածեց. թըշի վրայ նըստեց,

Էլի որ քըշեց, քըթին նա ծըրտեց :

Քիչ քիչ կատաղեց, էլ չուզեց փախչի,

Ինքն իրան ասեց առանց մէկ խօսքի,

Թաթը կը լիցեց, անասս պըպըղեց,

Շունչը փորը առաւ ու խոր՝ միողք արեց :

«Ես քեզ կը թըռուցնեմ » : Ասեց համբերիս :

Ճանձը հէնց էկաւ ճակատին նստեց,

Ինչքան զօռ ունէր, մէկ քար վերցրեց :

Ու ղօյմաղօջում հէնց տուր, թէ կտաս,

Էսպէս վրայ բերեց քարն, որ մունջ, անասս,

Որ ճգնաւորի ջարդեց ճակատը

Ջախը լիութ արեց, ջնջիսեց զազաթը :

Ընկերի հողին վալ էր տեղ հասել,

Բայց ախմախ արջը դեռ կուշտը կտրել,

Հով տալիս նրան, որ անուշ քնի,

Բայց քուն ու երազ մեռլին ի՞նչ կանի:
Մեռելն իր տեղը, արջը իր մէրին՝
Բարեկամ էկան, բարեկամ զնացին:—

Առասպելք:

ԱՆՔԱՂԱՔԱՎԱՐԻ ԷՇԸ:

Ձին յանկարծ իշին մէկ տեղ ուստ էկաւ,
Ճամփէն շատ նեղ էր, անց կէնալ չէլաւ:
Ձին կարծեց՝ թէ էշն իրան սատիւ կտայ,
Բաւքի ինքն իրան ճամփից դուս կգայ:
Բայց ի՞նչ տեղ էր էշն մարիֆաթ առել,
Կոպիտ ծնվել էր, կոպիտ մեծացել:

Էնպէս դունչը դուզ՝ ձիու վրայ զնաց.

Ձին քաղաքավարի ղոդուղին ասաց:

«Ձի՞ լինիլ, մի քիչ դու ղրաղ կանգնիս,

Որ ինձ տեղ բլի, դու էլ ճամփայ գանիս:

Կամ թո՛ղ տուր, որ ես էլ ա սուաջ զնամ»:—

Բայց իշն ուշը երբ ա մէկ անգամ

Էնպէս անոշ խօսք մտել, տեղ արել.

Ոտն ու պոչն սկսեց դհայ պինդ ցցել:

Ձիուն տեղ չտալ ու ճամփէն կտրել:

Ձին որ էս տեսաւ, ինքն ղրաղ կանգնեց,

Մեր փաշայ իշին համեցէք արեց:

«Ձեմ ուղում, ասեց, քեզ պատվից քցեմ:

Ու քո իշութեան փառքիցն քեզ ղրկեմ»:—

Անցլորականքն ու շուներ:

Իրիկնադէմին մէկ զըտղ քուչով
Երկու մարդ իրար հետ զըից տալով,
Անց էին կէնուում. մէկ էլ էն տեսան,
Դռան շեմի տակիցն մէկ շուն հէնց բիրդան
Ծղըդաց, իսկոյն վեզփնգալ սիսեց:
Էս ձէնի վըայ սաղ քուչէն լըվեց,
Յխուունից աւել՝ շներ մօտ էլան,
Մեր անցվորների գլուխը տարան:
Մէկը կռացաւ՝ որ քար վերցնի,
Միւսը ձեռիցն բռնեց բնկերի.
«Սիրելի՛ ասեց՝ տեղը ծանր կա՛յ,
Շան փէշակն ա. որ հաչի հանապաղ:
Քարով դու շանը ճամփայ չես բերի,
Թէ չես ուզում նրանց դհայ կատաղացնիլ,
Գլխըներս առնինք, գնանք մեր բանը.
Թէ չէ քար քցիլն ի՞նչ կօզտի շանը»:—

Իրաւ մի քիչ տեղ որ չի հեռացան,
Շներն էլ անասս քաշվեցին բիրդան:
Բերանը սլատուած հայվարայ մարդի
Փէշակն է՛ն ա, որ մեզ վըայ հաչի:
Բայց դու քո ճամփէն՝ դուզ բռնիս գնա՛,
Կհաչի, կհաչի, էլ եդ կգինջանայ:

Ալապատրակը ֆորս անելիս:

Մէկ թարուն գազան մէկ տեղ թօփ էլան.
Արջին բռնեցին, մէկ դուզ չօլ տարան:

Հողին հանեցին, կաշին քերթեցին.
 Ինչքան ուժ ունէր, ամեն իր քէֆին
 Մեր լուսահողի արջին քրքրեցին :
 Ողբանց որ տեղ՝ նալաթ սատանին,
 Ալապտարակն էլ հէնց էն հաղաղին,
 Մուռ անկաջները խլըչացրած :
 Արջի անկաջի ծէրիցը բռնած,
 Քաշում էր, որ նա էլ իր փայն հանի :
 Այս դու թօփալ կող, ավին ձէն ձէնի,
 Մեր զազանները ու վրայ թափեցին :
 Դու ինչ տեղից ես խառնվել մեր միջին,
 Քեզ Փորս անէլիս՝ ախր ո՞վ ատեսել :—

«Տօ ի՞նչ էք ասում : սկսեց խօսիլ :
 «Բաս Աստուած չմէնիք, որ չէք մտածում,
 Թէ ես չլուի, դուք հէչ ձեր օրումն
 Մրան կտեսնէիք, որ քէֆ էք անում :
 Ե՞ս չի մէշիցը սրան դուս խռկեցի,
 Ու թուչ էս տափը՝ ձեր առաջն արի :—
 Լաւ տեսան, որ էլ ինչպէս էր փշում :
 Քէֆընենն էկաւ սրա էս խօսքում :
 Արջի անկաջի ծէրը կտրեցին,
 Ու բաժին տվին մեր Ալապտարակին :
 Եսւայ մարդի վրայ շատ ծիծաղին էլ,
 Էլի նրա բաժինն չեն պահսացնել :

Կատողն ու Մուկը :

«Նկիկ եմ ձեռքդ՝ դէ ուտում ես, կեր,
 Ել ի՞նչ ես խառնում իմ դառը ցաւեր,
 Գիտեմ, որ իմ վերջս էս օր հասել ա,

Ճիշն իրան համար՝ իր ծամփէն գնում:

Քո հաչալը նա բանի տեղ չբցում է:—

Նրան մէկ ուրիշ շուն խրատ տվեց:—

Յանձ, յանձ, յանձ՝ նրան պատասխան տվեց,

Մեր պատիկ շունն, ու էլ սապն սկսեց:

«Հէնց էդ ա սրտիս շատ դժբախտ տալիս.

Որ առանց կռվի՝ անունս լսելիս՝

Մեր հարեանի շները կտանն:

Տէս՝ Ձղարի շունն ի՞նչ ղօջաղ շուն ա.

Որ Ֆլի վրայ էլ հաչիլ կարում ա:—

Բազի քնձոտ մարդ էլ էս ա ստում,

Երբ մեծ մարդի վրայ նա իր ձին քշում:—

Ծառը

Մէկ ծառ մէկ ձորում էր բնակ էկել:

Մէկ օր սկսեց տրտնջալ. ասել,

Թէ ընչի՞ չի ինքն մէկ սարի ծէրի,

Դուս էկել, որ նրան ամէն էլ տեսնի:

Հէնց էս էր ասածն ցերեկ ու գիշեր.

Համը որ տարաւ. Աստուած ի՞նչ անէր:

Նա կուզի աշխարհն միշտ խաղաղ մնայ:

Որ չէլաւ ծառի մաւրապն էլ տվեց նա,

Ու նրան անեց:

Եստ բարի՝ քո տեղն կտանձ՝ որ փոխեն,

Թող սիրտդ հովանայ, գանգատ ինձ պէտք չեն:

Իսկոյն գետնիցը կրակ դուս եկաւ,

Ձորը սար դառաւ, ծառը բարձրացաւ.

Չանը դինջացաւ:

Աչքը սկսեց չորս կողմը քցել:

Ի՞նչ բախտի վրայ քէֆը քօք անիլ:

Ի՞նչ պատահեցաւ. էլ ինձ չի յայտնի:

Աստուած բարկացաւ մէշին բիրտի:

Բոլոր քամուն՝ թունդ տվեց հրաման,

Ինչքան մէշէք կան, անեն քօքը հան:

Կասաղած քամիքն վրայ թափեցին:

Սար ու ձոր իրար տվին, ջարդեցին:

Գող ընկաւ մէշէն, ճուխի ասես տերև:

Չախըլուրթ էլան, լըուեցին մէկ խև:

Ամէնն իր սև օրն սկսեց լաց ըլլի՛

Բայց երկնքիցը քօմակ չէր հասնիլ:

Ճուխք ու կոխք ջարդված, քօք ու տակ ցրված՝

Միտք արին ծառերն՝ սարի վրայ բուսած:

Երանի՛ նրանց՝ որ ձորի միջին

Ա՛խ՝ զուս են եկել ու էլ դարդ չունին:

Էն սառն աղբրի, էն հով շվաքի,

Էն կանանչ խոտի ու սիրուն ծաղիլի:

Վրէն ու միջումն, չորս կողմը բանած,

Դինջ անմեղ խնդան արևոյն իրանց:

Ոչ քամին նրանց ձեռը կխփի,

Ոչ արև՝ քօքն ու տերևներն կէրի:

Խօսքը դեռ կիսատ, էնպէս թափ տուեց

Քամին՝ որ նրանց քօքը հան արեց:

Ի՛նձ վրայ եմ՝ ասու՛մ էս պարզ առակը,

Ի՞նչ հարկաւոր ա մարդիս՝ թագ, պսակը,

Քանի ցած է տեղդ ու միտդ հանդարտ:

Էնքան քեզանից հեռու փորձանք, զարտ:

Ա՛խ՝ մի՛ ցանկար, մի՛ հոգւոյս սիրելի:

Որ բարձր պատվի հասնիս բիրադի :
 Պատիւն, պատու-հասն՝ որդի են մէկ մօր՝
 Փուչ կաննն՝ սիրուն արեդ ու քո օր :

Գէլն ու Գառը :

Ով զօռ ունի, հէնց անձարի գլխին
 է քայի տալիս, հանում աչքն, հողին :
 Իր արած մեղքն էլ նրա վզին դնում :
 Օրինակ շատ կայ էս մեր աշխարհումն :

Գառը մէք շոք օր աղբրի վրայ
 Զուր էր խմում, որ քօռաղաղինայ
 Մէկ սոված գէլ էլ՝ էն կողմը կամայ
 Հոտ առաւ, էկաւ դառին մօտացած :
 Բայց էլի բանը օրէնքով ուզեց
 Բռնի, ու յանկարծ դառին ձէն տվեց :

« Հայ գու անզգամ, վատթար կենդանի,
 Ի՞նչպէս սիրտ արիր՝ իմ խմելու ջրի
 Համն սպականել, էսպէս պղտորիլ
 Էդ մոռտառ զնչովդ՝ էսքան ախպ, զիրիլ
 Սրա մէջը խառնել, իշտահս կոտորել :
 Նայիր՝ թէ ի՞նչ դառն օրի կհասնիս,
 Գլուխդ որ չուտեմ, ե՞րբ կպրծնիս : —

« Քո՛ գլխիդ ղուրբան՝ մեղքս ինձ բաշխիր,
 Սրածս լաւ տե՛ս, յետոյ ինձ պատժիր :
 Քո ջուրն պղտորիլ ի՞նչպէս կարող եմ,
 Հարիր ոտ հեռու քեզանից ցած եմ :
 Իմ հազդս ի՞նչ ա, որ էդ բանն անեմ,
 Ու քո մեծութեան աչքիցը ընկնիմ » : —

« Թշուա՛ռ՝ ուրիմն ե՛ս եմ սուտ ասում :

Էղպէս լիրբ՝ բերանդ ի՞նչպէս ես ցրվում :
 Էս թողանք, անցած տարին դ՞ու չէիր,
 Որ ինձ՝ հէնց էս տեղ փխս խօսք ասեցիր,

Սիրաս կոտրեցիր :

Հէնց զիտես, էստունք ես մոռացել եմ,

Ու դրա ջիգըը մէկ օր հա՞նիլ չեմ :—

«Տէ՛ր իմ և Աստուած՝ էս ի՞նչ լսեցի,

Տարիս թամամ չի. քեզ ո՞նց վնասեցի» :—

«Բաս քո ախպէրն էր :— «Ախպէր էլ չունիմ» :—

«Բաս խնամիդ, կամ կնքահէրդ էր :— Իմ

Ասածս ասած է : Ինչ որ էլ անես,

Աղբականներիդ մէկը կըլէր : Ես

կարձ՝ քեզ ասում եմ, որ թէ դու, թէ ձեր

Չօբանն ու շունը, բոլոր նօքեարներ

իմ թշնամին էք, արինս էք ուզում,

Որ խմէք, ու էս կանաչ տեղերումն

Ձեր քէֆին ման գաք, մեզ փչացնէք.

Բայց դուք մեր հունարն հլայ տեսիլ չէք :

Աստուած է էս օր քեզ իմ ճանկս քցել.

Բ՛լորի մեղքն էլ քեզանից ուզել :—

«Ե՞ս ինչ եմ արել, որ ինձ ես բռնում :—

«Կտրի՛ր՝ անդգամ, ձէնդ, քեզ եմ ասում :

Գլո՛ւս ունիմ, որ քեզ հետ չանայ տամ,

Քո արածն է՛ն ա, որ ես էս անգամ

Սոված ըլելով, քեզ ձեռք եմ քցել.

Ուզում եմ ուտել, փորս կշտացնել :

Ի՞նչ իմ բանն ա, որ նստիմ, քննեմ,

Կամ մեղք հարցնեմ, կամ քեզ ազատեմ» :—

Ասեց ու գառի վզիցը բռնած՝

Քաշվեց մութ մէրին, ատամներն սրած :

Առիւծն ու Մոծակը :

Խղճի վրայ մի՛ ծիծաղեր :

Անճարին մի՛ վերաւորիր :

Խեղճ՝ մարդն էլ շատ անգամ քեզ էնպէս

Կ'իծի, որ կ'մնաս սևերես :

Քո գլխին շատ էլ մի՛ հաւատար,

Լսիր էս մասալէն, անկաջդ սա :

Էսպէս պատահեց, առիւծ թագաւորն

Մոծակի սիրտը՝ խիստ խոցեց մէկ օր :

Մոծակ շահադէն մարտիլ չկարաց,

Կռիւ բաց արեց՝ հաքված հազրված :

Կռվողն էլ ինքն էր, շվի ածողն էլ,

Թօփն էլ վրէն հազեր, եարաղ, ասպաբն էլ :

Բզզալով թռաւ թշնամու վրայ :

Առիւծ փաղիշահն հէնց խմացաւ, նա

Հանաք էր անում վրէն ծիծաղեց,

Սայմիշ չարեց նրան, ու մնած նստած :

Մոծակն ի՞նչ կանէր էս հալին հանաք :

Մէկ՝ թիկունքիցը մէկ՝ անկաջ ու աչք

Սազ ածելով՝ նա ծակում էր, դաղում,

Առիւծն նռալիս՝ վեր կէնում, թռչում :

Էլ եդ վախտ, ֆուսանդ հէնց որ ճարում էր,

Էլ եդ վեր գալիս, միսը պոկում էր :

Առիւծի ջանք որ շատ կրակ ընկաւ,

Պոչովը դամշեց : Էլ եդ ճար չէլաւ :

Ղօշաղ մոծակը արնի համն առած՝

Ոիրան էլ նեղացած՝ էնպէս բարկացած,

Թուշ՝ էկաւ, նոտեց ճակատի վրայ,

Արինը ծծեց տղըրկի պէս նա :

Անճար առիւծը շատ էլ զօռ արեց .

Եայլ թափ տվեց, գլուխը շարժեց,

Բայց դու ո՛չ մեռնիս: Մոծակն իր քէֆին

Նստած՝ մէկ քթին, դնչին, անկաջին

Էնպէս էր զարբում, որ հողին հանեց :

Առիւծի ճարը հէնց որ կտրվեց,

Պարկեց գետնի վրայ, սկսեց գոռալ,

Ջանն առել էր ցաւն, ի՞նչպէս լար իր հալն :

Դէմն ատամներն էր նա զըճտացնում .

Դէմը գետինը շանդռում ու պոկում :

Գոռոցն ընկել էր մէշայ, ձոր ու սար .

Թե. ոտ ունեցողն հօ՛ սասանահար

Գլուխն առել կորչում՝ լալով, զողալով :

Հէնց բռնես մէշէն բռնած՝ կրակով

Վառվում ըլի, կամ ջրհեղեղ գալիս :

Նոր հասած յետին վերջը աշխարքիս :

Բայց ո՞ւմ հունարն էր էսքան զալմաղալ

Մոծակին, որ չի կարաց զիմանալ :

Առիւծն սկսեց գոռալ մանչալ

Գետնի վրայ չօքիլ, նրան մեղայ գալ :

Խնդրեց, որ իրան յանձանքը բաշխի,

Ու մէջքները հաշտութիւն ընկնի :

Մոծակը առիւծի հայր տեսնելով .

Մեղքն էկաւ, հաշտվեց, նրան ներելով :

Ձիգրը հանած ու սիրտը հովացած .

Թշնամուն էնպէս քարովը տված,

Ընկաւ սարէսար՝ ինքն իրան բերնով

Պատմեց իր արածն, գլուխը գովելով :—

Արտուտը իր ձագերովը ու երկրագործը՝*

Առակ է ասած:— Ընկերիդ խօսքին
 Հաւատաս, էլի պինդ կ'սց քո բանին:
 Շատ դրուատ խօսք է, օրհնելի բերանն,
 Ար էս ասել ա՛ բաս լսե՛նք առակն:
 Գարունքն որ բացվեց, օրերն քաղցրացան,
 Սար ու ձոր ծաղկեց, դաշտք ու անդաստան
 Իշանց զարդարանքն հաքան, զուգվեցան,
 Ծաղիկ, հոտ ու հով ամէն տեղ առան:
 Ամէնն էլ ուրախ ձէն ձէնի տվին,
 Արջը մէրումը, ձուկն ծովի տափին,
 Ղշերն յարդերումն, սարերի գլխին
 Իրանց արևի վրայ խնդացին:
 Զգիտեմ, կամով էր, թէ հէնց զօռով:
 Մէկ արտուտ թռչուն քէֆին նայելով:
 Թռչում էր, գնում, ման գալիս սիրուն,
 Ել չէր մտածում: Թ'էկել էր դարուն:
 Քիչ էլ մնար, պէտք էր անց կէնար:
 Վերջը նրա էլ բնութիւնը քաշեց,
 Սիրտը ուղեց, որ որդոց մէր դաունար,
 Զագերն եղևին քցէր ու ման գար:
 Ղշին ի՞նչ պէտք էր շատ մեծ թաղարէք,
 Ո՛չ տուն կուզի նա, ո՛չ մեծ թանթանէք:
 Բուն դրեց յարդումն, ձու ածեց, նստեց,
 Մէկ քանի օրից յետոյ ճուտ հանեց:

* Արտուտ զշին աշխարհարատ քթանիւքսէ Լն ասում: Ծափ նման, բայց զլխին մէկ սուր քաքուլ ունի, ու հետ ածելիս՝ փոքր թռչումաւ, էլեդ վեր գալիս, նստում: Բունը միշտ յարգի միջումն ա դնում:

Յորէնը հասաւ, հնձի վախան էկաւ,
 Բայց ձաղերի դեռ օրը չհասաւ,
 Որ թռչին, գնան, ուտելիք ճարեն,
 Մօրն էին նայում, կուտ բերի, ուտեն ։
 Մէկ օր էլ որ մէրն բնիցն հեռացաւ,
 Խորատ տվեց նրանց, ու էնպէս թռաւ ։
 «Մնաք բարով՝ ասեց՝ իմ ազիզ որդիք,
 Կացէք դուք էս տեղ, նաբաթ ա՛ մարդիք
 Թէ գալու ըլին, որ յարդը հնձեն,
 Իմացէք,՝ նրանք ինչ խօսին, ասեն,
 Ո՛ր ինձ ասեցէք, ուրիշ տեղ ճարեմ,
 Հիմիկ գնում եմ, որ պաշար բերեմ ։»

Հէնց նա գուս գնաց, յարդի տէրն էկաւ,

Յորնին մտիկ արեց ու որդուն ասաւ ։

«Յարդը հասել ա, դու էլ ես տեսնում,

Հասկի ձիթը կախ մեր ցորնի միջումն ։

Ել վախտ չի կորցնես, էքուց կգնաս,

Մեր բարեկամներին իմացում կտաս ։

Որ գան մեր յարդը, մեղ քօմակ անեն ։—

Հէնց խեղճ ձագերը իմացան էս ձէնն,

Լվլվացին ու անսաս վշվշացին ։

Ա՛խ՝ ո՛ւր ես մեր մէր, ի՞նչ տեղ՝ ասեցին,

Արի, դու հասիր՝ անխ մեր հաւարին ։—

«Ի՞նչ ա պատահել, մէրը հարցրեց ։

«Ի՞նչ պէտք է ըլի, հանդի տէրն ասեց

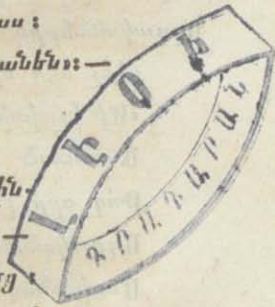
Բարեկամներին որդին գնայ, կանչի,

Որ էքուց յարդը հնձվի, պրծնի ։—

«Ել ո՛չինչ չասեց, մէրը հարցրեց ։—

«Իստուր համար դուք հէչ դարդ մի՛ անէք,

Թող լիսը բացվի, յետոյ իմացէք ։

Էս ձեր կերակուրն, կերէք, կշտացէք,

Որդիք ու պարկիւնք : Դուք հաց կերել չէք : —

Ինչպէս որ էլաւ, նրանք կտտացրին,

Գլուխ գլխի տված՝ մօր թեկի տակին

Կուչ էկան ու շուտ աչքը խփեցին :

Օրը լուսացաւ, բարեկամ չէկաւ,

Ղուչն էլի պաշար բերելու թուաւ :

Ու խեղճ երկրագործն էլ իր հանդն էկաւ :

Ժաժ գլուխն, որդուն էլ ասաւ :

« Հեռու բարեկամն, մօտիկ ազգականն

Ի՞նչպէս մէկ կըլին՝ որդի սիրեկան :

Աստու անունը տուր, էքուց գնա՛,

Հօրախաօրդ ու մեր խնամուն ասա՛ : —

Ղվլոցն ընկաւ մեր ձաղերի մէջ.

Էլ իրանց մօրն ձէն տվին՝ որ հէնց

Էս սհաթին եդ գայ, իրանց ծար անի :

« Ա՛խ՝ մեր պղիզ մէ՛ր՝ արի, ա՛խ՝ արի՛ :

Ազգականներին որդին գնաց բերի :

« Հէչ ձէն մի՛ հանէ՛ք », մէրն պատասխանեց :

« Մի՛ էլ վախենաք ամենեկին հէչ :

Աստուած յիշեցէք ու էս անկ կացէ՛ք :

Թո՛ղ օրը բացվի, յետոյ դուք տեսէ՛ք,

Ազգականն էլ իր դարդը կուտէնայ :

Մուխանաթ մարդի մհանէն շատ ա :

Երրորդ անգամը տէրն իր հանդն էկաւ :

« Ամա՛ օյին են գայիս մեզ », ասաւ :

Շատ բարի՛ էս թո՛ղ մեզ խրատ ըլի,

Որ ումուդ չանենք էլ ուրչի խօսքի :

Ու մեր սրտու՛մը լաւ տպաւորենք,

Որ մարդիս ախպէրն, բարեկամն ինքն ա,

Գնա՛ սիրելի՛ մօրդ ու քվիրդ անա՛,
 Որ մանգաղն առնին, էքուց հանդը գան,
 «Վայ նրանց՝ որ այլոց ապով կմնան»։—

«Յրոտուն որ լսեց, ձագերին կանչեց :
 «Հիմիկ վախան էկաւ, որ գնանք», ասեց :
 Ձագերն էլ խտոյն մօա էլան գլխին,
 Առաջին անգամն թևերը բացին :
 Ու մօր եղևիցն ինչպէս որ էլաւ,
 Հանդիցն դո՛ւս էկան, քիչ քիչ բալճրացան
 Ու թռուալով, ու ճովղալով
 Ու ծլվլալով, ու ճթճթալով՝

Ծվալով գվալով՝

Արդի վրովք գնացին, անց կացան,
 Հասան ամպի տակն, աչքից հեռացան :

Բայեաթիք :

Երկնքի կանաչ կարմիր :
 Ա՛յ սիրուն կանաչ կարմիր :
 Լերդս ու թոքս չորացել են,
 Սար ու ձոր կանաչ կարմիր :

Պտուղի ծաղկի ունգէռանք
 Մեզ նման կարճ է օրն ու կեանք
 Ծաղկին՝ որ հոտ չունէնայ,
 Էլ ի՞նչ օգնու՛, ունգ է, ունգ :

Ընկել եմ ան՝ սարէսար,
 Դարման չունիմ, ոչ մէկ ճար :
 Ուզում եմ դամ քո ոտը,
 Առաջս ծով, սար է սար :

Տես էս զչերի ան՝ թասթէն,
Մօտդ էկան, քեզ հասրաթ են,
Թռի՛ր դրանց հետ, արի՛,
Թուրն ինձ խի՛ր, քեզ դասթէն :

Էնդուր համար եմ, էնդուր
էրլում, պրծնիմ ան՝ մէկ օր :
Աշխարքն ինձ տաս, պէտքը չի՛,
Թուրդ եմ ուզում, ինձ է՛ն տուր :

Ալտիս մի՛ տար, որ էրես,
Ինձ փոթոթես, խորովես :
Հոգիս ուզի՛ր, ես քեզ տամ,
Թո՛ղ մէկ տեսնիմ քո էրես :

Կանաչ են սար ու ձոր,
Ձէս բարակ, սիրտս խոր :
Հոգիս էլ տամ, չես լիլը
Ի՞նչ ես ընկել սար ու ձոր :

Սիրտս կաթել ա արին,
Քո մարմինն եմ, քո արին :
Ե՛ր արի մէկ, աչքովդ տես,
Թէ սիրելուդ ի՞նչ արին :—

Է՛ն տանը մեռնիմ, ան՝ է՛ն տան .
Որ աչքդ բացիր՝ ան՛ման :
Մէկ բուռն հողիդ եմ կարօտ,
Ասա՛, որ ինձ՝ ան՝ է՛ն տան :—

Ո՞վ ա լսել սար սարի
Դիպչի, մօտ դայ, ու կպչի
Քո սար զլսին ես զուրբան,
Ինձ մի՛ անիլ սարսարի :

Դօշիս վրայ քարքաշան
 Արին, տարան քո նշան :
 թէ սաղ էլ հողը մանիմ,
 Ո՛վ կըլի իմ քարքաշանն :—

Քեզ որ տեսայ ջրի սաղին :
 Խելքս թռաւ էն հագաղին,
 Հէնց մարդ պէտք է հողին տայ,
 Որ չսպանես դու սաղին :

Ո՛չ ձէնս ես դու իմանում,
 Ո՛չ շունչս առնում, ինձ տեսնում :
 Ե՛քան դռնէդուռ ընկայ,
 Բէզնամ էլաւ իմ անում :

Ի՞նչ ես տանջվում՝ այ՛ նաչար,
 Որ չունիս քեզ մէկ հաւար :
 Մէկ սիրտ, որ դարդ չի՛մանում,
 Հալքաթ վատ է ու նա չար :

Ձին ա գալիս սարի գլխին,
 Սարի դօշին, քամակին :
 Ա՛չքս քցել եմ քո ճամփէդ,
 Վայ տալիս՝ իմ չոր գլխին :—

Քեզ ի՞նչ արի, կտրեցիր
 Լեզուդ, ինձմէ՛ս քաշվեցիր :
 Ի՞նչ ես արել էդ թուրը,
 Մէկ սիրտ ունիմ, կտրեցիր :

Սիրտս պտտիկեր չի քաշեմ,
 Քեզ տամ, ինձ էլ չ՛մաշեմ,
 Միս ա, թուր էլ խփում ես,
 Ի՞նչ անեմ, ա՛խ չի քաշեմ :

Էս տեղ շատ մարդիք կան, ես
Քեզ եմ կարօտ, քեզ անձ՝ ես:
Որ գաս, տեսնիս ինձ հոգումն,
Ե՛րաբ լըես սուք կանես:—

Գերեզմանդ մնացել բաց,
Տունն ընկել ա սուք ու լաց:
Գլորն գնում էս, ինձ էլ տար:
Բայց երեսդ, աչքդ բաց:

Լայց իմ օրս, անիդ՝ լայց,
Երբ գաս, տեսնիս ինձ մերած:
Շատ էլ հասարակդ քաշեցի,
Ինձ սպանեց սուքն ու լաց:

Նի ես էլիլ քեահլան ձին,
Քար եմ դառել քօ կշախն:
Ի՞նչպէս պէտք է անցկէնաս
Էն՝ լեռ սարը, էն խոր ձին:

Ա՛խ՝ ձեր բաշին ու ձեր տան
Կորին, աչքերս քեզ տեսան:
Թո՛ղ հոգիս ես մէկ քեզ տամ,
Ու՛մ, ուղէնաս, լաշըս տան:

Ակրտը սհաթ է, սհաթ.
Որ թէ լարես՝ ախ բեկախտ,
Խարաբ կըլի: Թէ թողաս
Ու չտեսնիս սհաթէ սհաթ:

Ինձանից՝ դու ձե՛ռք քաշիր,
Կուզես, հոգիս ա՛ռ, քաշվիր,
Մահիս գերբ գրվել ա՛,
Դու՛ էլ արի՛, ձեռք քաշիր:

Գնացիր՝ ան՝ եղ արի,
Ես մեռնում եմ, եղ արի :
Դու իմ եօրէս կասեցիր,
Էն էլ դարդու եղ արի :

Աչքս ճամփիդ է, արի,
Արի՛, հոգիս սու, արի :
Գիւնասս երեսովս չտաս,
Փռ՝ մաննլ եմ, ինչ արի :

Մի՛ դարդ անիր, սիրտ արա,
Ի՞նչ ես էլովում, սիրտ արա :
Եղքան մաշվին պէտքը չի՛,
Ինչ ստում են՝ սիրտ արա :

Բարեկամիդ հետ մէկ տեղ
Թո՛ղ քեզ սպանեն՝ ան՝ մէկ տեղ :
Անբարեկամ որ մեռնիս,
Հողն էլ չի՛ տալ քեզ մէկ տեղ :

Ա՛յս սառն է սառն էս զեօրին
Ջիգեար չունի, մեր սրտին
Թուր է խփում, ու տանում,
Մեր թողը տալիս էս զեօրին :—

Ա՛նի, Ա՛նի, ա՛յս՝ Ա՛նի,
Քանդողիդ տունը քանդվի :
Քեզ որ ազգը չպահեց,
Մէկ սուք անող ի՞նչ անի :—

Ա՛յս՝ իմ արես մտաւ մէր,
Մնացի անհէր, անախպէր.
Դու էիր կեա՛քս ու արես,
Դու էլ գնացիր՝ այ իմ մէր :

Մնացել եմ մէկ յէրում,
Ան թաշկալ ինձ սպանում:
Թէ չես դարդիս վրայ հասնիլ
Ել ո՞ւր ես՝ ա՛խ՝ ինձ էրում:

Երեսդ բաց, ու ե՛դ տար,
Երբ ուզէնաս, հողիս ա՛ռ:
Թո՛ղ մէկ հողը՝ ա՛խ՝ մանիմ,
Ե՛ն վախտը սէրդ՝ էլ ե՛դ տա՛ր՝

Տա՛ր էդ հաւին՝ ա՛յ ուրուր,
Աշխարքս դանակ ա ու սուր:
Զ ու մարդի թուրն ա կտրում,
Խեղճ՛ն ո՞ւր կորչի, ա՛խ՝ ո՞ւր, ո՞ւր:

Ազգասէր մարդը իր մեռնելու վախտը:

Մնա՛ք բարով, մնա՛ք՝ անց կացած օրեր:
Մոռացի՛ր՝ աշխար՝ քեզ տված ցաւեր:
Որդի՛ք, ընտանի՛ք, ո՞ւր էք գուք լալես,
Մարմինս թէ փթի, սիրէ ձեզ հողիս:

Էս ճամփին մէկ օր պէտք է մենք գնանք,
Մահով էն կեանքին հասնինք, դինջանանք:
Բայց մեռնիլ ես որ շուտ ուզում էի,
Պէտքը գամ ազգիս՝ ա՛խ՝ ասում էի:

Բայց ո՞ւր իմ մուրացն՝ որ սիրտս էրում էր,
Տանջում, ինձ մաշում, ա՛խ՝ ցերեկ գիշեր:
Թէ իմ աշխարքիս ջանս զուրբան տայի,
Որ հողի տակին՝ օ՛ր—պէտք է փթի:

Աշխարբիս ոչ փառքն, ոչ էն մեծութիւն
ես չեմ ափսոսում, որ մնացի մաղբուն:
Բայց ի՞նչպէս փակեմ աչքս ու ան չքաշեմ,
որ հազար մտքեր հողն պէտք է տանիմ:

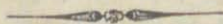
Ո՛չ երկար ապրիլն էր իմ ուզածը,
Ո՛չ լաւ օր քաշելն՝ ան՝ իմ խնդրածը:
Ի՛մ էն քաշած շունչն էլ մահ էր աչքիս,
Երբ չէի կարում պէտքը դալ ազգիս:

Իշխանութիւն թէ՛ կամ փառք ուզեցի,
Թագի սասկի թէ՛ փափագեցի,
Էնտուր համար միայն, որ հազար մարդի
Սչքի արտասունքն սրբեմ, որ չցաւի:

Էկէ՛ք հողես վրայ՝ հողիս յիշեցէ՛ք
Ի՛մ աղիղ որդիք՝ ձեր հօրն օրհնեցէ՛ք:
Լեզուս որ լռվի իմ հողն ձեզ կասի,
Թէ երկնքումն էս ինձ կտանջի:

Փակ էր աշխարն, ս՛ե՛՛ իմ քաշած օրն,
Որ ձեռս չհասաւ, ինչ ուզեց սիրտս որ:
Արարի՛չ իմ տէր՝ թէ մարդ չիմանայ,
Իմ աղօթքն էս էր, քեզ լաւ յայտնի ա:

Մարդի՛ք, ան՝ մարդիք՝ դուք ե՛րբ կզարթնիք,
Որ սիրտ սրտի տաք, միմեանց քօմակ ըլիք:
Իմանաք, մեր դրսխան ու կեանքն հէնց է՛ն ա,
Ով խղճի, ազգի ցաւը կիմանայ:

Իմ բարեկամ Աղաջան վարդանահանի պատկերի
առաջին, 1841 թուին. Սևոպակոմբերի 5 ին.

Ա՛խ սիրտս լեքք, որ ես շատ անգամ
Պատկերիդ աչքս քցում, բարեկամ,
Ի՞նչ կրակ է վառվում միջումս ինձ էրում,
Թուր մտնում սիրտս, լերդս կտրատում :

Է՛ն ի՞նչ օր էր՝ որ մեր անմեղ վախալին
Սիրտ սրտի տված մենք 'ի միասին :
Ելի ինձ պահողն ա՛խ քո սուրբ սէրն ա,
Մէկ զօշդ զօշես հասնէր. էն սհաթն
Տանէր Արարիչն տված ամանաթն : —

Երաբ սուրբ հոգիդ քնած ա թէ զարթուն,
Եարաբ որ էքուց տանին ինձ թաքուն,
Էն սառն հողին տան, օրս խաւարի,
Երկնքի տակին ձէսս էլ քեզ չհասնի.
Ա՛խ՝ կգաս էլ ա կանգնիս ինձ վրայ
Երբ խաւար աչքս կարօտ քեզ մնայ.
Էշ սուրբ բերանովդ՝ հոգիս կը յիշե՞ս.
Թէ դու էլ սրտիցդ անունս կջնջես :

Աղիդ բարեկամ՝ ա՛խ՝ քո զուռն որ դամ
Ես էս բոպէլին, կանգնիմ, քարանամ :
Երաբ որ աչքդ բանաս, ինձ տեսնիս,
Ել շունչ չունէնամ, որ սիրտս առնիս :
Երաբ մէկ տխուր աչքով ինձ էլ ա
Կնայի՞ս, որ հոգիս էն կողմն իմանայ :
Թէ էս աշխարքումն ինձ էլ սիրող կար.
Ես էի մէակ՝ մեղաւորն ու չար.
Որ ո՛չ քո սէրը լաւ ծանաչեցի.

Ո՛չ Ասածու տված կեանքն վայելցի :
Սիրտս ինձ համար կրակ էր դառել,
Աշխարքն ինձ համար վաղուց վերջացել,
Ո՛վ իր մեռածի հողին էր լալիս,
Ես իմ սաղ զլիսին ծեծում, վայ տալիս,
Մահ էի ուզում, առայ դինջացայ,
Քեզ էի ուզում, մէկ օր չտեսայ :

Հողիս տալիս էլ՝ ես ձեռս քցել:
Քեզ էի կանչում, որ տեսնիմ մէկ էլ :
Բայց ա՛խ՝ իմ լերդս չորացած մնաց,
Հասրաթս քեզանից չառայ՝ աչքս բաց :
Բարեկամ սիրուն, սիրուն բարեկամ,
Ի՞նչ կըլի, որ ա՛խ՝ ես մէկ զուշ դառնամ,
Կանգնիմ երեսիդ, դու շունչ քաշէլիս,
Բանամ իմ սիրտս, որ մէկ ցաւս տեսնիս :
Կաթի երկնային աչքիդ լինն ինձ վրայ
Էրված սիրտս իր ծուխն՝ բերնիդ հովին տայ :
Պարզի էս խաւար միտքս՝ որ ինձ մէկ օր
Ո՛չ մահ է տալիս, ո՛չ կեանքս առնում, որ
Կորչիմ, ա՛խ՝ պրծնիմ էս դառն աշխարքիցս,
Կարվի էս չար շվաքն եղևիցս :

Հողիս քեզ պահ տամ, ու մարմինս հողին .
Որ դու բերես հետդ վերջին սհաթին :
Էն դինու մն էլ թէ դժոխքն ինձ տանի,
Քո սուրբ աղօթքը ինձ մէկ ճար անի .
Թէ ես անարժանս՝ էն սուրբ Արարչի
Պատկերն իմ ձեռով՝ ա՛խ՝ խանդարեցի :
Քո արդար ձէնը, քո սուրբ բերանը
Բալքի ինձ չարայ անի էն ատեանը :

Դ՛ն՛ւ ըլիս էլի իմ հոգու փրկիչն,
Ինչպէս էս սհաթին դու ես իմ մաշիչն:

Աղասու սրտի փափագը :

(Աջդ Ղարբբի հանքով):

Ես ի՞նչպէս ասեմ՝ ան՝ իմ Նազու ջան,
Որ սրտիս դարդելն քեզ լինի այնան:
Ի՞նչ հնարք ունիմ, կամ ի՞նչ զօրութիւն,
Որ իմանաս դու իմ սրտի լեզուն:

Լինն աչքս տեսնելիս՝ դ՛ու ես հէնց գիտեմ,
Յողը կաթէլիս՝ դու ես ասումեմ:
Որ ծաղկի հոտի վարդի թփերի,
Երկնքի ցօղի, բլբլուլի ձէնի
Հեռը խառնրված՝ սիրտս քաշում ես,
Որ հայիլ մնամ քո տեսուն՝ ան՝ ես:

Վարդի թերթի պէս դու բաց ես էլել:
Անմեղ երեսիդ հրաշտակ է նստել:
Աչքիդ պայծառ լինն վրէս ընկնելիս,
Հողիս կրակված՝ մօտովդ անցնելիս,
Կարծումեմ, թէ ես էլ հոգի չունիմ,
Որ խլես, չտաս, էլ ի՞նչպէս կապրիմ:

Ա՛խ՝ դու էլ որ ինձ քո սրտիցն հանես,
Էս դառն աշխարքումն ինձ մտիկ չանես,
Էլ ո՞ր մութ, խաւար ինձ դժար կըլի,
Քանց իմ չորացած մարմինս, որ ինձի
Գիշեր ու ցերեկ տարտարոսի պէս
Կտանջի, կմաշի, թէ ինձ չազատես:

Մէկ հով տեղ նստած՝ մէկ սառն աղբրի վրայ,
Քամին որ փչի երեսից ու գայ:

Մոխիր դառած ըլիմ, նոր հողի կառնիմ,
Որ մէկ էլ տեսնիմ քեզ տամ հողին իմ:

Էրվում եմ, էրվում, դու չես իմանում,
Սե օրը լալես, քեզ կարօտ մնում:
Են չի դարգս՝ թէ էս ցաւն ինձ կտանի,
Վախում եմ մեռնիմ, քեզ այեան չըլի:

Մի՛ թողար՝ էս կրակն՝ որ իմ ջանս էրի,
Մի՛ իմ Նապու ջան՝ էս դինումն էլի
Մենք չենք պատահել: Են սառը դետինն
Ս. մեր փուչ փայր սև հողի տակին:

Վարդին իր հոտը ի՞նչ պէտքը կգայ,
Թէ ինքը ծածկի ու մարդիս չտայ,
Բայց ի՞նչ անիրաւ՝ նրա անմեղ ծաղիկն
Կրակը կքցի, որ հովանայ միտքն:

Ս. Ղասու սրտի տխրութիւնը:

Լուսինն ամպերի միջովն լեղ տալով,
Սարերի ծէրին շող քցելով,
Հազար տերեւի, թփի արանքով
Ոսկու պէս ֆռֆռում, փայլում է լուսով:

Մէկ մութը ձորում՝ քաշվել եմ, նստել,
Սիրուն աղբրրի ձէնին անկաջ դրել:
Չորս կողմն հովայել, անոշ հոտ բռնել
Իմ սիրտն ա միայն խաւար մնացել:

Երբար էս սհաթին որ բարի հրեշտակն
Թուերը փուած երեսիդ: Ու փակ
Աչքերդ իր լիւր աշխարհից ծածկել:
Հողիդ անուշ քուն մտել, դինջացել:

Կամ թէ չէ դու էլ կանգնել ես դռան.
Ինձ միաքդ բերում՝ Նազու՛ւ հրեշտակ ջան: Ի՞նչ
կրէր, մէկ հով շունչդ էլ ա բերէր,
Երեսովս տար, ու հողիս տանէր:

Առաւօտն էլի լիւր կբացվի,
Բաւքի թէ արևս էս օր մէր մտնի.
Թող էս չոր քարը դերեզմանս ըլի,
Նազու՛ւ ջան՝ մէկ օր էլ ա վրէս արի:

Աղասու խաղը: (Բէշիչ օղու հանքով.)

Սար ու ձոր ընկած՝ մէկ չոր թփի տակի
Գետին նայելով՝ մնացել եմ նստած:
Չեռս ծոցումս, դլուխս մէկ լեռ քարի
Տված՝ լալիս եմ, օրըս խաւարած:

Ամպերն առաջիս, սարերն ելեխս,
Քեզ մտիկ տալով՝ այ իմ քաղցր Մասիս,
Աղի արտասնքով էրված, խորովված,
Երեսիդ նայիմ, մնամ քարացած:

Ծնող, ազգական՝ հեռու ինձանից,
Լուսնին նայելով, ձեր սէրն յիշելով:
Երբեք ե՞րբ կըլի, որ ես ձեզանից
Իմ կարօտս առնիմ, ձեզ ջան ասելով:

Երաբ ձեր ճտովն մէկ օր էլ կընկնի՞մ:
Երաբ ձեր երեսն մէկ էլ կըտեսնի՞մ:
Երաբ ծունկ ծնկի տված՝ ձեզ կասե՞մ:
Ա՞յ իմ խեղճ՝ ճնողք՝ ձեր ջանին մեռնիմ:

Աւքբըս ծով դարձաւ՝ ճամփին նայելով:
Մէկ զուշ՝ որ գլխիս պտիտ ա տալիս,
Թէ ե՞րբ մէկ խաբար կհասնի ինձ բարով,
Հողոց հանելով՝ ասում եմ, լալիս:

Երաբ գետնի վրայ դեռ սուք էք անում,
Ձեր կորած որդուն հասրաթ ըլէլով:
Թէ հողի տակը մտած՝ դինջանում,
Ինձ թողիք, տանջվիմ, ակն, ո՞րս բաշելով:

Երաբ ձեր ամալն՝ ինձ հալալ արի՞ք,
Երաբ սուրբ բերնով ձեր ինձ օրհնեցի՞ք.
Ծերունի՛ իմ հայր՝ տարաբախտ իմ մայր,
Ել իմ հաւարիս ե՞րբ կ'հասնի աշխար:

Էն սուրբ, անարատ կաթնին ես զուրբան.
Ձեր լիս ձեռներին, ձեր անուշ լեզվին.
Մէկ բուռն հողի էլ ե՞րբ կըլիմ արժան,
Որ դամ ձեր հողումն, քնիմ ձեր միջին:

Էն ի՞նչ օր էր, որ ձեր քաղցր ծոցին
Գլուխս ձեր դօշին, աչքս խուփ կամ բաց.
Ձեր սուրբ ձեռի վրայ՝ երեսս բարձին
Կամ խաղում էի, կամ մնում քնած:

Էն ի՞նչ օր էր, որ մէկ ձեռի տակի
Ճոճումն ձեռներս ձեր ճտովն քցած՝
Ձեր սուրբ երեսին ես համբոյր տայի,
Նանկի ասելով մնայի քնած:

Ո՛ւր էն շվաքը, էն կանաչ՝ ջրի ափը,
էն խոտն ու ծաղիկն, էն դաշտն ու տափը,
Ուր ձեր առաջին ուրախ խաղայի,
Ու ձեր բարի սիրտն խաղով բանայի :

Լայիս դուք լայիք՝ ինձ հետ ցաւելով,
Ծիծաղս տեսնելով, կամ ձէնս լսելով,
Կանչէիք: «Արի մօտս՝ Աղասի ջան,
Երեսիդ մեռնիմ, քո ջանին զուրբան : . . .

Ա՛խ, էս խօսքերը ինձ կրակ են դառել.
Լերդս ու թոքս հիմիկ էրվում, խորովում :
Ի՞նչ կըլէր, ես էն վախտն էի մեռել,
Ձեր շվաքի տակին՝ ա՛խ, քընել հողումն :

Մէկ բուռն հողն էլ ինձ դհաթ ա էլել,
Քարափից թէ ցած, կամ ջուրը ընկնիմ,
Ձեր սուրբ երեսը դեռ որ չեմ տեսել.
Ի՞նչպէս, ա՛խ, հանդարտ ես հողը մանիմ :

Աղասու վերջի սուքը :

Նազը՛ւ իմ, Նազը՛ւ՝ աննման Նազու՛ւ,
Սիրտս խորովի՛ անունդ յիշելով.
Նազը՛ւ իմ, Նազը՛ւ, հրաշալի՛ Նազու՛ւ,
Աղասին քեզ տայ իր յետին բարով :

Սարերի դօշին, ձորերի միջին,
Վայ գլխին տալով քո խեղճ՝ Աղասին,
Երեսիցդ զրկված, քո սիրովն մաշված,
Տատրակի նման փշի վըրայ նստած :

Լիլեմ հող, գետին, այրիմ, մղկտամ,
Կամիմ օր առաջ՝ ա՛խ՝ որ հողիս տամ :

Երբ մահն մօտանայ սառը թևերովն,
Հողիս պահանջէ, որ տանի շուտով:

Էս դառն աշխարքիցս՝ ան՝ ինձ ազատի,
Ոսկերքս դազանաց կերակուր անի:
Կամ հրը դետի ավին նստած շվարած
Աչքերս նվաղին, թմբրած, սասանած:

Պլորիմ կատաղի դետի փրփրի մօտն,
Ա՛խ՝ ո՛խ քաշելով՝ պարզեմ ես իմ ոտն:
Կամիմ գերեզմանս՝ որ էս ջուրն ըլի,
Էս սառը պատանն ինձ հողը տանի:...

Կամ մէկ քարափի բաշից նայելով,
Աչքս մեր տան ծուխն յանկարծ տեսնելով.
Քո անոշ երեսն ինձ տակ մնալով:

Նազըն իմ, Նազըն՝ անոշ իմ Նազըն,
Թեքիմ ու հանդարդ դայ ինձ քուն մահու:
Երևի աչքիս՝ թէ անդունդը խոր
Մօտ է ինձ գրկել, տանիլ իր լէն ձոր:...

Նազըն իմ՝ Նազըն՝ մէկ շունչս ամնացել:
Ոսկերքս քրքրվել, աչքըս խաւարել:
Թող մէկ շունչդ առնիմ, եղև հող մտնիմ:
Դժոխքն էլ տանին, ես հանգիստ ըլիմ:

Քե՛զ եմ մնում, քեզ՝ քո ջանին մեռնիմ,
Հող ու գերեզման ես վըրէս ունիմ:
Քանց իմ սառն մարմինն էլ ի՞նչ գերեզման
Ինձ պէտքը կգայ՝ երեսիդ զուրբան:

Արի՛, սասածդ արա՛, ինձ թաղիր.
Բե՛ր իմ երեխէքս ու վըէս կանգնի՛ր:

Մէկ նրանց տեսնիմ, աչքբս խփէլիս,
Մէկ նրանց ասեմ՝ լեզուս լռւիլիս.
Մնա՛ք բարով՝ որդիք՝ ազնւ, սիրեկան.
Ել չէք տեսնիլ ինձ՝ ա՛խ՝ դուք յաւիտեան:

Ձեր անբախտ հօրը էլ միտք չի բերէք:
Մնա՛ք բարով՝ իմ քաղցր, սիրուն երեխէք.
Ձեր հօր տեղակ՝ ձեր խեղճ մօրն սիրեցէք.
Ու իմ հեռացած հոգին յիշեցէք:—

ՖԵՕԴՕՐԱՅ

ԿԱՄ

ՈՐԴԵԱԿԱՆ ՍԷՐԸ

ԵՐԳԱԽԱՂ ՄԷԿ ԱՆԳԱՄ ՏԱԼՈՒՒ :

ԽԱԶԱՏՈՒՐ ԱՐՈՎԱՆՅ

ԽԱՂԱՅՈՂ ԱՆՁԻՆՔ

ԿԱՅՍՐԸ .

ՄԱՅՕՐ ՎԻՒԿՈՎ, ՀԱՐՈՒՍՏ ԳԵՂԱՏԷՐ

ՄԱՐԻԱ, ՆՐԱ ՔԻՐԸ

ԻՎԱՆ ՊԵՏՐՈՎԻՉ, Նրանց հօրախոյեղը .

ՖԵՕԴՕՐԱՅ, մէկ ջահէլ աղջիկ :

Խաղալու տեղը մէկ օթախ է, մայեօրի դեղումը, փռչալի ճամփի վրայ, Մոսկովա ու Պետրբուրգի միջումը :

ԷՍ ԽԱՂԻ ՄԻՏՔԸ :

Շատ մարդ կըլին լսած, որ Աղէքսանդր կայսեր ժամանակին, երբ Ռուսք Ֆրանցուզին ջարդեցին ու էնքան մեծ ողորմութիւն դուռ էկաւ ամէն մարդի համար, մէկ ջահէլ աղջիկ Սիրիրուցը վախաւ էկաւ Մոսկով . քանի ժամանակից ետ՝ կայսերը պատահեցաւ, ոտներն ընկաւ, ու հօրը ազատիլ աւալ տվեց: Էս խաղընրա վերջի օրերի պատմութիւնն ա ցոյց տալիս, թէ ինչպէս կայսերը պատահեցաւ: Յոյս ունիմ, որ ամէն մարդ էնդուր համար աւելի հաւեսով կարգայ, չունքի մէկ դժար քառ չկայ միջումը՝ բողոքն աշխարհարառ ա: Մախսուս էս լեղուովը գրեցի, որ գեղըցիք էլ հասկանան, քաղաքացիք էլ: Մի թէ գեղըցին մարդ չի, չի ուզի՝ որ մէկ նոր բան էլ նա լսի, կամ կարգայ: Էլի խօսողը թնղ խօսի:

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ :

ՄԱՐԻԱՅ (միայն երգէ)

Բացվել ա գարունըն, սար ու ձոր ծաղկել,
Մանիշակի հոտն ամէն տեղ բռնել :
Հոյն արեւմտեան իր քաղցր թևով,
Ղօնաղէ բէրում ղշերն՝ երգելով :

Ծիծեռնակն էկել՝ շինում ա իր բունն.
Հոպոպն բաղերի վրայ նստում անքուն :
Ա՛խ՝ ի՞նչպէս, ի՞նչպէս, ի՞նչպէս քաղցր ա օրն,
Ի՞նչպէս մարդի սիրան չտիրի էս օրն :

Ինչպէս երեխայ՝ սիրտս բացվում ա,
Երբ տեսնում եմ ես՝ ամէն ծաղկի վրայ
Աստուծոյ խնամքը, նրա սուրբ սէրը :
Բոլոր կենդանիք շարժում թևերը :

Արեգակն իր տեղը շարժում, մէր մտնում.
Ասաղերն իմ գլխիս իրանց լիսը թափում.
Քո տաճարն, քո տաճարն բացվում առաջիս՝
Ո՞վ սուրբ բնութիւն, որ տվիր էս հողիս :

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ՄԱՐԻԱՅ : ՄԱՅՅԵՐՆ :

ՄԱՅՅԵՐՆ : Բարի օր՝ քոյր իմ, ի՞նչպէս ուրախ եր-
գում ես.

ՄԱՐԻԱՅ. Արտուտ ղուշ (1) դհայ լաւ ա երգում.

ՄԱՅՅԵՐՆ : Ղորդ ա, արտուտ ղշերը շատ բաղդա-

(1) Արտուտ ղշին աշխարհաբառ լինելու է կն ասում :

ևոր կենդանի են:

ՄԱՐԻԱՅ. Գիտում ես երար, թէ ընչի՞ համար:

ՄԱՅՅՅՈՐԵՆ. Չունքի իրանց ազատութիւնը հնպէս ծը-
վլալով երգում են:

ՄԱՐԻԱՅ. Էդպէս չի: — Արտուն ազատ էդ ի՞նչ ես
մտածում: Նրանք զարնան աւետարերն են. ու սէրի
աշըղը: Երկու երևելի գործ: Ծէզը բացվելուց սկսած,
մինչև մութը բան ու գործըներն էս ա: Ի՞նչ ազա-
տութիւն ունին: Ես նրանց բախտն էնդուր համար եմ
գովում, որովհետև բաւական են: Հէնց Փետրվար ամիսն
սկսում ա, որ ամէն տեղ դեռ ձինը նստած ա ըլում,
մէկ բաց տեղ էլայ դեռ չկայ, էս բարի ղօնաղը գալիս
ու ինչ տեղ հասնում ա, հետեղ վեր ա գալիս, նրանով
բաւականանում, ու թռչում օդը. հետեղանց երգում,
գովում իր տեսած տեղը: Բայց սրա ներհակը հնպէս
մարդիք դիտեմ, որ սար ու ձոր նրանց համար են ծաղ-
կում, կանաչում, պտուղ տալիս, ամա նրանք էլ տանը
նստած, էն զարնան հով առաւօտն էլ ան ու սխ են
քաշում: Նրանց հարստութիւնն ու մեծութիւնը էլ
ընչի՞ն ա պէտքը, ապա մի սաս:

ՄԱՅՅՅՈՐԵՆ. Խօսքդ ի՞նչ վրայ ա՛ էլի:

ՄԱՐԻԱՅ. Բաս ո՞ւմ վրայ ըլի: Չե՞ս ամաչում:

Երեսուն տարիդ նոր ա թամամում: մայիօր ես բաղ-
դով էլ գործով էլ. էս մեծ հողը քոնն ա. հնպէս մէկ
քիր ունիս, որ բեզ աչքի լսի պէս ա սիրում. էլ ի՞նչդ
ա սրակաս, որ գլուխդ կախ ես քցել: Աշխարքի պար-
տատէրը հօ գու չես:

ՄԱՅՅՅՈՐԵՆ. Առաջ էլ հնպէս էի:

ՄԱՐԻԱՅ. Չէ՛, էդ ա՛ որ ինձ սպանում ա է՞. երեսայ
ժամանակդ ի՞նչպէս ուրախ էիր, երիտասարդ ժամա-

նակդ ի՞նչ քէ՛՛՛թի, ի՞նչ սրա՛ի. հմիկ ի՞նչ ա էլել քեղ որ
աղամարդ ժամանակդ էգպէս քիթ ու պռունկդ քաշ
ես քցել. չէս ուղում, խօսաս էլ :

ՄԱՅԵՕՐՆ. Ուղո՞ւմ ես իմանալ :

ՄԱՐԻԱՅ. Ափսո՛ս՝ որ ես պէտք է առաջուց հարց-
նեմ յետոյ քո դարդն իմանամ : Է՞ղբան ես սիրում
քվորդ :

ՄԱՅԵՕՐՆ. Դա՛ս բարի, քեղ, կասեմ. ա՛խ բերանս չի
զօրում, ի՞նչ անեմ : սիրտս կրակ ա ընկել : Սէրն ինձ է-
րում, փոթոթում ա, ո՞ր ջուրն ընկնիմ, ի՞նչպէս սիրտս
հովանայ :

ԱՄՐԻԱՅ. Դատ մեծ բան ա. բաս քո ձարն ի՞նչ կը-
լի. թաղաւորի աղջիկ հօ չես սիրում, ի՞նչ ես էղբան
մաշվում :

ՄԱՅԵՕՐՆ. Ամաչում եմ, որ սիրածիս անունն ասեմ :

ՄԱՐԻԱՅ. Ուրեմն քո սէրը ձշմարիտ սէր չի :

ՄԱՅԵՕՐՆ. Էս ամաչելն ա ինձ սպանում, մեռցնում :

ՄԱՐԻԱՅ. Ինձ էլ չիմանալն ա սպանում :

ՄԱՅԵՕՐՆ. Ֆէօդորայ ջան — ասե՞մ — լեզուս կապ-
վում ա :

ՄԱՐԻԱՅ. Ես իմացայ. էլ ի՞նչ ասես : Մեր զարիբ աղջ-
կանն ես սիրում, լա՛ւ չի դտայ : Հմիկ ունքերդ կախ արա՛ :

ՄԱՅԵՕՐՆ. Երեք ամիս կրլի, որ ես մեր զուքանի ա-
ռաջովն անց էի կենում : Մութը՝ գետինը առել էր :
Մէկ սիրուն աղջիկ, ցրտիցը կէս ու կէս փէղացած՝ ձը-
նումն ընկած՝ լալիս, նվում էր : «Ընչի՞ ես լալիս՝ ա՛չքի
լիս՝ ասէցի : Նա սարսափեցաւ ու ձէնը կտրեց : «Չե՞ս
մրսում ախր, որ էստեղ մնացել ես. ընչի՞ չես ներս գը-
նում դուքանը», էլ եղ հարցրի : Աչքերն արտասնքով
լեքը ինձ մտիկ արեց ու գլուխը ժաժ տվեց : Փող ու-

նիս բաւքի թէ՛, հարցրի՛. ու ձեռս ջերս տարայ : Նա իր աղլխի ծէրը նշանց տվեց, որ մէկ քանի կապէք ունէր միջումը կապած :

ՄԱՐԻԱՅ. Կարձ, նա չուզեց ներս գնայ. չունքի հարփած սաղիատներ կային էտեղ : Հազար անգամ հօ էդ պատմութիւնն արեւ ես ինձ, էլ ո՞ւր ես ատում :

ՄԱՅԵՕՐՆ. Մեր տունը մատով ցոյց տվի. թէ կենարուտեղ չունիս՝ ասէցի, արի՛ ինձ հետ գնանք մեր տունը :

ՄԱՐԻԱՅ. Ընչանք չէր ուզում զալ. մինչև չասէցիր թէ դու մէկ բարեսիրտ քիր ունիս, էս որ լսեց, յետոյ էկաւ, որ իմ ծտովս ընկաւ. էս հօ վաղուց զխտեմ, ի՞նչ ասէլու ես, ասա՛ քութահ սրան :

ՄԱՅԵՕՐՆ. Էն օրվանից սկսած՝ հողով էլ անա օրէց օր պայծառանում, մարմնով էլ : Հէնց զխտես՝ կենդանի հրեշտակ ըլի :

ՄԱՐԻԱՄ. Էստ՞ուց ա իմ սիրուն ախպէրը էնպէս զժվիլ :

ՄԱՅԵՕՐՆ. Յաւիտեան՝ ան յաւիտեան :

ՄԱՐԻԱՅ. Ա՛յ. այ. Աւալ ինձ է՛լ էր էնպէս երեւում, որ դու նրան սիրում էիր. ամա յետոյ տեսնում էի, որ նրանից քաշվում ես՝ էս ի՞նչպէս բան ա :

ՄԱՅԵՕՐՆ. Ամօթ ա ինձ, բայց ճշմարիտն եմ խոստովանելում. առաջ ուրիշ մտքի էի :

ՄԱՐԻԱՅ. Հէնց իմանուէիր՝ թէ կորած, մոլորածի մէկն ա, էնպէս էիր ուզում հետը վարվիս : Ամօթ քեզ :

ՄԱՅԵՕՐՆ. Դրա ամօթ խտածութիւն ու անմեղութիւնը իմ ձեռն ու ոտս կապեցին :

ՄԱՐԻԱՅ. Դրա համար դու միւս օրը քոնը կտտանայիր : Ես նրան լաւ փորձեցի. նրա հոգին ինչպէս հայելի իստակ ա :

ՄԱՅՅՈՐՆ՝

Երկնքի օդին նման է հողին,
Յաւ կսկիծ են նրան մաշում ու տանջում:

ՄԱՐԻԱՅ՝

Բայց ո՞ւր է ծածկում, չի լում մեր խօսքին.
Սրտով ուզեցի, էլի չի ասում:

ՄԱՅՅՈՐՆ՝

Թաքուն է տանջվում, ու սրտի ցաւը
Գանգատվում էլ չի, ասում պատճառը.

ՄԱՐԻԱՅ՝

Բայց հարցնէլիս՝ արտասուէքն ու սուքն
Փակում են բերանն, հարցնողի լեզուն:

ԵՐԿՈՒՍՆ ԷԼ:

Օգնել ե՞ք ու զում նրան, ու չենք կարում.
Ա՛խ, էլ սիրտ չի մնաց մեր միջումն. ջանում.
Օգնել կարող ե՞ք, չենք համարձակում.
Կրակ է զառել, մեր հողին էրում:

ՄԱՐԻԱՅ՝ Ընչ՞ո՞ պտի մեզանից թաքուն բան ունէ՞-
նայ. տեսնում ա իր աչքովը՝ թէ ի՞նչպէս ենք սիրում.
Բազի անգամ աչքիս ծուռն ա երևում, ի՞նչ ասեմ:

ՄԱՅՅՈՐՆ՝ Անմղութիւնը մի՛ ցաւացնիր:

ՄԱՐԻԱՅ՝ Բաս նա որ մեր բարեկամութիւնը ցաւաց-
նում ա: Ո՞վ է, ի՞նչ տեղից ա գալիս. ընչ՞ո՞ էսպէս մէնակ:
Է՛ն էլ ոտով: Ո՞ւր էր ուզում գնայ: Դժար՝ թէ մեզ
մօտ. բայց էլի էստեղ ա մնում: Բայց տեսնում եմ, որ
էստեղ մնայն էլ չի՛ ուզում: Մտքումն ուրիշ բան ունի
զրաճ: Պետքբուրդի կազէթները տեսնէլիս, ջանը դող
ա ընկնում, էնպէս ա կարթում. էն էլ սկիզբը: Սրա
պատճառն ի՞նչ պիտի ըլի: Նորումս մէկ խօսք թռաւ
բերնիցը՝ թէ շուտով մեզանից կհեռանայ:

ՄԱՅԵՌՈՐՆ. Հեռանալ: Էդ յոյսն ունի: Էդ խօսքը ի-
րաւ բանացրե՞ց՝ թէ յոյս ունի:

ՄԱՐԻԱՅ. Ասեց՝ ասեց՝ սիրելի ախպէր՝ ինձանից էլ
օգնութիւն քեզ չի՛ հասնիլ: Ճար ունիս, տես:

ՄԱՅԵՌՈՐՆ. Քոյր իմ՝ առանց նրան կմեռնիմ: մէկ օր
չեմ կարող շունչ քաշել:

ՄԱՐԻԱՅ. Իմ աչքը լոյս, նա կէրթայ, դու էլ հետը,
ես պիտի մնամ մէնակ:

ՄԱՅԵՌՈՐՆ. Ո՞վ է ասում, որ գնայ: Մարիայ՝ ուրիշ
դուռը չկայ՝ որ նրան չթողունք, մեզ մօտ մնայ:

ՄԱՐԻԱՅ. Ընչի՞ չի. թէ դու նրան—

ՄԱՅԵՌՈՐՆ. Գլուխս նրան մատաղ կտամ: Սիրտս,
աստիճանս, ապրանքս, բոլոր նրան փէշքաշ:

ՄԱՐԻԱՅ. Մէկ զարիւր աղջկան:

ՄԱՅԵՌՈՐՆ. Նրա անունն ու որպիսութիւնը չգիտեմ,
բայց նրա աղնիւ սիրտը ինձ լաւ յայտնի ա:

ՄԱՐԻԱՅ. Ուղում ես մէկ աղջկայ զուրբան՝ ըլիս, որ
ճամփին գտար, էնպէս մութացկան աղքատի՞ն:

ՄԱՅԵՌՈՐՆ. Աստուած, երկինք, նա էդ աստղումը չի՛
ճնկիլ: քօռ բախտն ա նրան էն տեղը քցել: Նրա խըղ-
ճութեանը պտի քօմակ անենք, նրա արդարութիւնը
պատուենք:

ՄԱՐԻԱՅ. Երկուսս էլ նրան սիրում ենք հօ:

ՄԱՅԵՌՈՐՆ. Կրակի պէս վառվել եմ, բայց սիրտս ար-
դար է:

ՄԱՐԻԱՅ. Առաջ պէտք է իմանայինք:

ՄԱՅԵՌՈՐՆ. Ինչ որ բարեկամին չասեց, մարդին կասի:

ՄԱՐԻԱՅ. Թէ որ ասածը լաւ բան չըլի, էն վախտն
ի՞նչ անենք: Էն ժամանակը ուշ կըլի մարդի փոշմա-
նիլը, լաւ կըլի, որ էնքան մնանք, մինչև մեր հօրախ-

պէրը եղ զայ : Դու էլ լաւ գիտես՝ թէ նա էն ծեր տեղովն էլ ի՞նչպէս էր Ֆէօդորին սիրում, որ նրան խկի սաղ չէր դալ : Հէնց էս օր էլ էն ցաւազար տեղովն Մոսկով ա դնացել, որ բաւքի թէ նրա որպիսութիւնն իմանայ : Զունքի մէկ օր խօսքիցն իմացանք՝ որ Մոսկովիցն ա էկել մեր կողմը : Էս օր, էգուց կգայ : Բանը բան ցոյց կուտայ :—

ՄԱՅԵՕՐՆ. Զե՛մ կարող ա՛խ, չե՛մ կարող մնալ մինչև նա դայ : Ամօթ ա ինձ, որ կասկածիմ՝ թէ Ֆէօդորէն անմեղ չի : Խնդրում եմ, Մա՛րիայ ջան՝ որ նրա ղլխին խնէք դնես : Տեսնում ես, որ մտքումս դրել եմ էս օր և եթ իմ սիրտը նրան մատաղ անեմ, նրան յայտնեմ : Թէ որ իմանայ՝ թէ իր լաւութիւն անողը՝ իր քիւր պէտք է դառնայ, էն ժամանակը կարելի է, որ հաւատայ մեզ : Թէ ո՛չ՝ նրան կամաչացնեմ : «Ֆէօդորայ» կամեմ, ես քեզ ազնիւ եմ կարծում, յոյս ունիմ, որ ազնիւ մարդին չ'խաբես : Ես չեմ ուզում իմանամ, թէ դու ո՞վ ես : Ես քո անմեղ պատկերին հաւատում եմ, որ իմ սիրտըն էսպէս վառել, դրաւել ա :

ՄԱՐԻԱՅ. Թէ բանն էդ տեղն ա հասել, շատ բարի ես մէկ անգամ էլ կփորձեմ, որ նրա խորհուրդն իմանամ : Կարելի ա քոյ սէրը բալանիք դառնայ ինձ համար : Թէ նա ինձ խոստովանալի, որ մեր կամքը կամէնայ կատարիլ, բայց ազգի որդի չըլի ու հասարակ տանից, էն ժամանակը կարօղ ես քոյ սրտին յաղթել :

ՄԱՅԵՕՐՆ. Սէրի բախտը ամէնի տեղը կբանի :

ՄԱՐԻԱՅ. Բաս թագաւորի ողորմութիւնը ո՞ւր թողանք, որ քեզ հօր պէս ա սիրում : Ի՞նչ ես կարծում, նա էլ կուզի, որ էդ բանն անես :

ՄԱՅԵՕՐՆ. Թէ որ նա էլ սրան տեսնի ու ճանաչի

ՄԱՐԻԱՅ. Ի՞նչպէս պէտք աստեանի ու ճանաչի

ՄԱՅԵՕՐԻՆ. ԿԸԼԻ՝ որ էս օր, հէնց էս օր:

Ես մտաջայ, քեզ ասեմ: Մէկ կուրիէր անց կացաւ: Թագաւորը եղ աս դառել ու ինչ տեղ որ էս գիշեր քնել աս, մէկ քանի վերստ հեռու կըլի: Մեր տան առաջովը պէտք է անց կէնայ: Յոյս ունիմ, որ ինձ միտի քը բերի, վեր գայ ու մի քիչ մնայ մեզ մօտ: Իսկոյն Ֆէօդորին առաջը կտանիմ: Նրա աղնիւ սիրտը՝ ինչ որ գեղեցիկն աս ու բարին, միշտ կընդունի: Նա իմ ուզածին կը հաւանի, ես էլ նրան դհայ աւելի ծառայութիւն կանեմ:

ՄԱՐԻԱՅ. Յիրաւի աս սիրահարած մարդի հաւատը շատ մեծ կըլի. սարին սար չի ասիլ: շուտով անց կը կէնայ ու դուզ ճամփէն կընկնի: Աշխարքի բանն էսպէս էկել աս, էսպէս էլ կէրթայ:

ՄԱՅ. Ճշմարիտ սէրը՝ անձ ինձ թե կտայ.

Սիրահար սրտին ո՞վ կընդդիմանայ
Վարդի պէս սիրտս նոր աս բաց էլիլ.
Նոր կեանք ու նոր օր ինձ համար ծագել:
Ծով, բոց, թէ կրակ ըլի առաջիդ.
Մեծ գործքերի թէ ցանկայ քո հոգիդ.
Մէրը քեզ համար ճամփայ բաց կանի,
Թե կտայ սրտիդ, ուր ուղեւ կտանի:

Արեան կռվումն էլ թօփի առաջին,

Ուր քաջ մարդիքն էլ սարսին, զարհուրին,
Կարէ համարձակ նոս առաջ գնալ.
Յաղթութեան պսակն, պատիւն ստանալ:
Ճշմարիտ սէրը՝ անձ ինձ թե կտայ: և այլն

(Դուս գնայ)

ՄԱՐԻԱՅ (մէնակ, Ախպէր ջան՝ բա՛րև ախպէր: Քոյ
 սհաթը խփել ա: Քոյ քաջ սիրտը՝ էղպէս բաները ե-
 րազումն էլ չէր տեսնում, երբ որ Պրուսսիայ ու Ֆիննլան-
 դիայ արինն աչքդ կալած՝ կռւում էիր: Ին վախտն հէչ
 չէիր կարծիլ՝ թէ ճանապարհի միջին, քոյ դուքանի ա-
 նաջին՝ մէկ Ռուս աղջիկ քեզ եսիր պէտք է անի:

ԵՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ.

ՖԷՕԴՈՐԱՅ, ՄԱՐԻԱՅ:

ՖԷՕԴՈՐԱՅ: Խնդրում եմ՝ էլի կանեփ տաս որ մա-
 նեմ: Խանում ջան, էրէկվան տլածդ մանեցի, պրծայ:

ՄԱՐԻԱՅ. Ի՞նչպէս, Ֆէօդորայ՝ ես քեզ երեք օրվան
 բան տվի, էղպէս շուտով պրծա՞ր. ի՞նչ շատ ժիր ես
 քոյ բանին, :

ՖԷՕԴՈՐԱՅ: Ի՞նչ էք հանաք անում, խանում ջան՝
 թէ Աստուած կտայ, ես ձեր լաւութիւնը իմ աշխա-
 տանքովը կվճարեմ: Բաս ի՞նչպէս չի՛ աշխատեմ: Դուք
 ինձ էսքան սիրով ընդունեցիք, էսպէս քաղցր վարվում
 էք ինձ հետ, ու ես՝ ան՝ ոչինչ, ոչինչ չունիմ, ոչինչ չ
 չեմ իմանում, խօսքով, արտասնքով պէտք է ձեզ իմ
 շնորհակալութիւնը ցոյց տամ:

ՄԱՐԻԱՅ. Դու սրտով ուզո՞ւմ ես՝ որ մեզ քոյ շնոր-
 հակալութիւնը ցոյց տաս :

ՖԷՕԴՈՐԱՅ. Մկամ տարակուսո՞ւմ էլ էք:

ՄԱՐԻԱՅ. Շատ բարի. հիմիկ քոյ ձեռին ա. ինձ էլ
 իմ ախպորն էլ յաւիտեան կպարտաւորէք :

ՖԷՕԴՈՐԱՅ. Ընչո՞վ թէ որ կարէնամ:

ՄԱՐԻԱՅ. Քոյ էտրհուրդդ մեզ .սսելով:

ՖԷՕԴՈՐԱՅ. Ա՛խ՝ ա՛խ :

ՄԱՐԻԱՅ. Սրտումդ ցաւ ունիս ու թագցնում ես :

ՖԷՕԴՈՐԱՅ. Ի՛դպէս ա : Ի՞նչ ասեմ :

ՄԱՐԻԱՅ. Բաւքի թէ մե՛նք քեզ կարողանանք օգնել :

ՖԷՕԴՈՐԱՅ. Ա՛խ, չէ՛, չէ՛ք կարող :

ՄԱՐԻԱՅ. Ի՞նչ սրտով ուզում ենք, որ քեզ ճար
անենք :

ՖԷՕԴՈՐԱՅ. Լաւ դիտեմ, բայց ձեր ձեռին չի :

ՄԱՐԻԱՅ. Չունքի էդպէս ա, որ ասես, սիրտդ կզին-
ջանայ էլ ա :

ՖԷՕԴՈՐԱՅ. Հրաման չունիմ ասելու :

ՄԱՐԻԱՅ. Ո՞վ ա ձեռդ բռնում :

ՖԷՕԴՈՐԱՅ. Ո՞վ ինձ զաղաղայ է արել. սւմ խաչով,
աւետարանով, օրթում եմ կէրել : Աշխարքի երեսին
մէկ մարդի պէտք է իմ դարդս ասեմ : Էս ա՛ որ ինձ
տանջում, մաշում ա :

ՄԱՐԻԱՅ. Ի՞նչ մարդ է, ընչի՞ չես նրան պարտու մ :

ՖԷՕԴՈՐԱՅ. Շատ վաղուց է, որ նրան պարտում եմ,
թէ Աստուծոյ ողորմութիւնը կհասնի, շուտով կզըտ-
նիմ նրան :

ՄԱՐԻԱՅ. Ի՞նչ անել :

ՖԷՕԴՈՐԱՅ. Պետրբուրգումը :

ՄԱՐԻԱՅ. Բաս ընչի՞ չես գնում էնտեղ :

ՖԷՕԴՈՐԱՅ. Վախտը դեռ չի հասել :

ՄԱՐԻԱՅ. Չըլիմ — մէկ պակասութեան տէր ես —
ջահէլութիւնը շատ բան կանի, ամա փոշմանութիւնը
կազատի : Ես քոյ բարեկամն եմ, ինչ ունիս սրտումդ,
համարձակ կարես ինձ ասել : Մէկ Աստուած կիմանայ,
մէկ էլ ես ու դու :

ՖԷՕԴՈՐԱՅ. Չէ՛, իմնում ջան, էդպէս վատ կարծի-

քը մի՛ ունէնալ ինձանից, ես էդպէս բուն չեմ սիրիլ:
 Հէնց օրօրոյումն կսկիծն ինձ առաւ.
 Աչքս՝ ա՛խ՝ ցաւով էս լիւր տեսաւ,
 Մօր նանիկն ինձի լաց ու սուք էին,
 Նրա ա՛խ ու ոխն աչքս բաց արին:
 Երեխայ վախոս խեղճ էի, անտէր,
 Իմ ուրախութիւնը հէնց արտասուէք էր:
 Բայց անմեղութիւնն ու արգարութիւնն
 Միշտ սրտումս էին, ու իմ բնութիւն:

ՄԱՐԻԱՅ. Հաւատում եմ, ա՛յքի լիս, որ քոյ սիրող
 իտակ ա, ամա չնս ուզի՞ որ քաշած ցաւերիցդ պոծը-
 նիս: Հրաշք չի՞, որ քեզ ու քեզմեր դուռն ես էկել: Կուղենք՝
 որ մեր տանը բազդաւորվիս, ու լաւ օր քաշես:

ՅԷՕԴՈՐԱՅ. Իմ գալու տեղը էս չէր, բայց էսպէս
 պատահեցաւ:

ՄԱՐԻԱՅ. Ո՛վ զիտի՛ իմ ախպէրը քեզ սիրում ա:
 Նա հարուստ ա, անուն ունի, զոխն ու պատկերը գե-
 ղեցիկ-ինքը իստակ սրտի տէր, որ ամենիցը լաւն էս ա,
 Վատ բան նրա սրտովն ո՛չ անց ա կացել, ո՛չ անց կ'կէ-
 նայ: Նա ինքն ա քեզ ուզում ասիլ: քեզ էնպէս բաներ
 ա խոստանում, որ լսելիս չեմ ամաչիլ: Նս էլ քեզ քիշ
 կասեմ, ու բալքի թէ՛ քվոր անունով քոյ սիրտը ի-
 մանամ, որ հիմիկ բարեկամիդ չես յայտնում:

ՅԷՕԴՈՐԱՅ. Քոյ ախպէրն էն լաւութիւնն ա ինձ ա-
 բել: որ հողիս, սիրտս էլ մատաղ ամա, դեռ էլի հէ-
 րիք չի. ընչի՞ համար չի պէտքէ նրան սիրեմ—ամա՛
 մ կամքը իմ ձեռին չի: Զգուշացրու, որ ինձ հետ չը-
 խօսի. խնդրում եմ յատուկ, զոնէ՛ էս մէկ փոքր վախ-
 տը ինձանից հեռու կէնայ: Մէկ մուրազ, մէկ փափազ
 էմ կարող հիմիկ սրտումս տեղաւ որել: Հողիս դուս կգայ՝

Թէ էս մուրազը չկատարեմ:

ՄԱՐԻԱՅ:

Ախպէրս յոյս ունի, թող յուսով կէնայ:
 Սէրը մէկ ուրախ, զուարթ երեխայ ա.
 Օղումն, աւազումն իր տունը շինում:
 Նրա խաղալիքն յոյսն է իր սրտում:
 Նրանից իր համար ոսկեթել քաշում:
 Ողբան կարող ես, երես մի՛ շահնց տար.
 Կտրես խաղալիքը՝ էլ նա չի՛ խաղար:

(Մարիայ զուս գնայ):

ԶՈՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ:

ՖԵՕԴՕՐԱՅ ՄԷՆԱԿ: Է՞ս էր մնացել, որ ջուրն ընկ-
 նիմ, տէր Աստուած, ո՞ւր կորչիմ: Իմ սիրտս ինձ չի՞
 տանջում, որ քանի էս տեղ եմ էկել, իմ միտքս էլ ա
 փոխվել: Էս ի՞նչ երազ ա, որ ինձ խափում ա: Որ էս
 տունը չէի մտել, էսպէս բաներ մտքովս չէ՛ին անց կէ-
 նալ: մինչև իմ սուրբ, իմ արդար կամքը տեղ կհասց-
 նէի: Քանի՞ քանի անգամ ա էս ջահէլ տղի պատկերը՝
 սիրտս տակ ու վեր արել, ու էն պաշտելի պատկերը
 մտքիցս հանել, որ ինձ թե էր տալիս, երկինքը հա-
 նում: Մեղայ, մեղայ, թող ինձ՝ թող՝ էլի միտքս չեմ
 փոխել, էլի հաստատ կմնամ, ու նրան չեմ մոռանալ,
 որի վերջին ուժւտը կ'ս եմ մնացել: Մէկ մուրազ էլ
 ա չի՛ կարող՝ էն սուրբ նպատակն իմ աչքիցս հեռաց-
 նել, որ ես ունիմ: Շուտ արա՛մ Ֆեօդորայ, էն սարսա-
 փելի խաղն ասա՛, որ սիրտդ էլի պնդվի, որ լսելիս՝ սիրտդ
 էրվում էր:

(Էս սհաթին մէկ սաղ ա վերցնում սեղանի)

(վրիցը ու քօքում ա, որ էն խաղն ասի)

Ա՛խ՝ Իրաիշ զետի սպիտակ վրիբումն,
Նստած արտասունքս ածում եմ, թափում :

Հիւսսի լուսի կրակն իմ գլխիս վրայ

Կայծակին տալիս, արնի գունով նա :

Նրա մշտական՝ ա՛խ՝ սառցի տակին

Քուն մտաւ՝ անգին՝ սրտիս սիրելին :

Անբախտ հալւորս մնացի չօր գլխով :

Կրակն ու բոցը էրում ինձ ցաւով :

Արտասունքն աչքումս՝ ես էլ եմ հասել

Էն խոր գբի դուռն, որ դուս չեմ գալ էլ :

Բայց էլի մահին չեմ կարող կանչել :

Ո՞ւմ ապով թողամ անտէր դաւակս էլ :

(Սազը ձեռիցը վեր ա քցում ու լալիս :

Հ Ի Ն Գ Ե Ր Ո Ր Դ Տ Ե Ս Ա Ր Ա Ն :

Մ Ա Յ Ե Օ Ր Ն, Ֆ Է Օ Դ Ո Ր Ա Յ :

Մ Ա Յ Ե Օ Ր Ն. Ֆէօդորայ՝ ընչի՞ ես լալիս :

Ֆ Է Օ Դ Ո Ր Ա Յ. Մէկ խաղ էի ասում, որ երեխայ վախ-
տըս ըսել էի, սիրտս էլ չի դիմացաւ : Երեխայութեան
բաները մարդի սիրտ բազի վախտ տրորում, շարժում են :

Մ Ա Յ. Քիրս քեզ հետ խօսացն՞լ ա, թէ չէ :

Ֆ Է Օ Դ. (շշկլած) Հա՛, իմ արած բանիցս շատ ուաղ էր :

Մ Ա Յ. Էդ չեմ ասում : Ինձանից քեզ բան չի՞ ասել :

Ֆ Է Օ Դ. Չեզանից, ո՞ւմ :

Մ Ա Յ. Հա՛, ինձանից, քե՛զ :

Ֆ Է Օ Դ. Հա՛, ասել ա : Քո բարի քերը ամէն օր ա իր
սիրէկան ախպօր վրայ խօսում : ու ես շնորհակալ որբս
էլ՝ անկաջ եմ դնում :

ՄԱՅ. Խօսքիցս զուս ես գալիս : Մախտուս չիս ուզում, որ ասածս իմանաս, որ լու գիտես էլ :

ՖԷՕԴ. Աստուծոյ խաթեր : Ինձանից ձեռդ քաշի՛ր, ինձ ինայի՛ր :

ՄԱՅ. Խնայի՛լ. մկամ վա՞տ բան եմ ասում : Մէկ հաւլալ մարդ՝ իր խտակ սիրտը՝ որ թագցնի, էստո՞ւր ես ասում՞ ինայիլ :

ՖԷՕԴ. Մի բարկանար, հէնց իմացի՛ր, հիւանդ եմ : Բայց էնպէս հիւանդ, որ քաղցր բան տալիս կամ ասելիս էլ պէտք է առաջուց հէքըմին հարցրած :

ՄԱՅ. Ի՞նչ տեղ գտնիմ էդ հէքիմը : Անու՞ր տուր. որ գնամ հարցնեմ, է՛ :

ՖԷՕԴ. Ա՛խ՝ ես նրա գալուն էնպէս եմ մտիկ անում, ինչպէս մէկ կարօտ երեխայ :

ՄԱՅ. Հէնց բռնենք՝ թէ էկաւ էլ :—

ՖԷՕԴ. Է՛ն ժամանակը յոյս ունիմ, որ Աստուած ինձ օգնի : Է՛ն ժամանակը ես գիտեմ՝ վերջս ի՞նչպէս լաւ կըլի :

ՄԱՅ. Բաս ի՞նձ :

ՖԷՕԴ. Քո բախտաւորութիւնն իմ աղօթքը կըլի :

ՄԱՅ. Ա՛խ՝ այ անխմանալի աղջիկ, էնքան վա՞տ եմ, որ արժան չիս համարում քո սիրտը ինձ յայտնե՞ս :

ՖԷՕԴ. Մկամ՞ ընչի որ արժան ա մարդ, միշտ տալիս են :

ՄԱՅԵՕԴԵ.

Էդ անուշ բերանն՝ ա՛խ երբ բաց կըլի.

Որ էս պինդ լուսթիւնն, կտորի, վերջացնի,

ՖԷՕԴՈՐԱՅ.

Ա՛խ՝ երբ իմ լանդարն գետինը կհասնի.

Ու սրտիս մուրազն առաջ կտանի :

իմ հախն ա. ի՞նչ բանս էր կտրվել՝ Մոսկով: (Ֆեոդորին
ականայ մտիկ ա տալիս) բարի՛ օր՝ Ֆեոդորայ:

Ֆեոդ. (Քաղաքավարի դուխա տալիս)

ԻվԱՆ. (Քթի տակին) Ա՛խ՝ կեղծաւոր անզգամ. ո՞վ
կասի՞ թէ սա էն ա, որ ասում են: Նալաթ չար սատա-
նին, հրեշտակի դէմք չունի՞. որ հէնց իմանաս՝ թէ էս
սհաթին ըլի մէկ հոգի Արբահամի գոգը տարել:

ՄԱՅ. Կուզէի իմանալ՝ հօրախպէր՝ թէ ճանապար-
հիդ ի՞նչ խաբար ստացար:

ԻվԱՆ. Ի՞նչ խաբար. ի՞նչ բան, սե խաբար:

Սար ու ձոր ընկած՝ գիշեր ու ցերեկ,

Քար ու քօլ ոտի տակ տալով երեկ.

Քոզն ու դումանը չորս կողմս բռնած՝

Ձիու նալները կրակի պէս վառված.

Մէկ կողմիցն ուրախ զանգալն զնգզնգում:

Մէկ կողմիցն հարված իզվօշչիկն ննջում:

Սելի լուծն կտրած, նոխտէն կտրված՝

Եներն մէկ կողմիցն մոմաւում, հաչում

Փարդիկն էս կողմից ուսերս վեր հատում:

Մէկ խնդրում էի. մէկ էլ հայհոյում:

Մէկ էլ ուզում, որ բոլորը տանիւմ:

Համբերեմ հանդարտ, չվիրաւորվիւմ:

Մինչև վերջապէս շատ որ գնացի,

Ոսկեզօծ բրջերն սուաջիս տեսի:

ՄԱՅ. (Նրան դրադ քաշելով) Մոսկովումը մէկ բան հէչ
խնացա՞ր. թէ չէ:

ԻվԱՆ. Սաքի թէ:

ՄԱՅ. Էլ ի՞նչ էս մտիկ անում, ջանս դող ա ընկելի՛
խնդրեմ՝ որ ասես:

ԻվԱՆ. Լաւ խաբար չե՞մ բերում: Նրա անմեղու-
թիւնը մեզ խաշել ա:

իմ հախն ա. ի՞նչ բանս էր կտրվել՝ Մոսկով: (Ֆեոդորին
ականայ մտիկ ա տալիս) բարի՛ օր՝ Ֆեոդորայ:

Ֆեոդ. (Քաղաքավարի դուխա տալիս)

Իվ.Ա.Ն. (Քթի տակին) Ա՛խ՝ կեղծաւոր անզգամ. ո՞վ
կասի՞ թէ սա էն ա, որ ասում են: Նալաթ չար սատա-
նին, հրեշտակի դէմք չունի՞. որ հէնց իմանաս՝ թէ էս
սհաթին ըլի մէկ հոգի Արբահամի գոգը տարել:

ՄԱՅ. Կուզէի իմանալ՝ հօրախպէր՝ թէ ճանապար-
հիդ ի՞նչ խաբար ստացար:

Իվ.Ա.Ն. Ի՞նչ խաբար. ի՞նչ բան, սե խաբար:

Սար ու ձոր ընկած՝ գիշեր ու ցերեկ,

Քար ու քօլ ոտի տակ տալով երեկ.

Քոզն ու դումանը չորս կողմս բռնած՝

Ձիու նալները կրակի պէս վառված.

Մէկ կողմիցն ուրախ զանգալն գնզզնդում:

Մէկ կողմիցն հարված իզվօշչիկն ննջում:

Սելի լուծն կտրած, նոխտէն կտրված՝

Եներն մէկ կողմիցն մոմաւում, հաչում

Փարդիկն էս կողմից ուսերս վեր հատում:

Մէկ խնդրում էի. մէկ էլ հայհոյում:

Մէկ էլ ուզում, որ բոլորը տանիւմ:

Համբերեմ հանդարտ, չվիրաւորվիւմ:

Մինչև վերջապէս շատ որ գնացի,

Ոսկեզօծ բրջերն սռաջիս տեսի:

ՄԱՅ. (Նրան դրադ քաշելով) Մոսկովումը մէկ բան հէչ
խնացա՞ր. թէ չէ:

Իվ.Ա.Ն. Սաքի թէ:

ՄԱՅ. Էլ ի՞նչ էս մտիկ անում, ջանս դող ա ընկելի՛
խնդրեմ՝ որ ասես:

Իվ.Ա.Ն. Լաւ խաբար չե՞մ բերում: Նրա անմեղու-
թիւնը մեզ խաշել ա:

ՄԱՅ. Անկարելի՛ ա :

ԻՎԱՆ. Ես էլ նրան մտիկ տալիս, չեմ հաւատում :
Էստուց դէնը Աստուած չանի, որ նրա երեսին էլ մտիկ
տամ : Էնպէս լաչար աղամարդու :

ՄԱՅ. Ոտիս տակին կրակ է վառվում, շնտ արմ,
աստ, թէ չէ հողիս դուս ա դալիս :

(Էս խօսալիս Յէօդորայ հետու Էնպէս պարկիչտ)
(Կանգնած՝ իր բանին ա նայում) :

ԻՎԱՆ. Դու լաւ գիտես, որ պօղիցմէստրի գլխաւոյ ը
իմ լաւ բարեկամն ա : Այլալի սթթայ նրա մօտ զնացի :
Պատմեցի նրան մեր գլխի էկած բանը. թէ դու նրա վը
րայ սիրահարվել ես, թէ ես էլ կէս ու կէս էդ սատանէն
փորումն ունիմ. ու մէկ խօսք էլ ա նրանից դուս չէր՝ գա
լիս : Մենք էլ ուզում ենք, որ իմանանք, ո՞ւմ վրայ ենք
էսպէս սիրահարվել : — «Ա՛ւ քեզ տրաքոց՝ ասեց, բաս
նրա բաշարթը չէք կոչցրել : Յոյանի բան ա, որ ասե
ցի, թէ նա իր բաշպորթը հարցրել ա : Ե՛դ մի փոքր հա
ւատալու բան չի՛, ասեց : — Մոսկովնցն ա էկել, պատմե
լի, ու տեղը տեղին ասեցի, թէ ի՞նչ բոյ ունի, ի՞նչ
բնութիւն և այլն : Էս ասելիս՝ հէնց բռնես ջանս կրակ
ընկաւ : Ի՛հ բարեկամը էս խօսքումը ծիծաղեց ու ա
սեց, սիրահարվածը ի՞նչ ասես, կարող է գլխիցը դուս
տալ : Զէնց էն բոպէին մէկ չաթու քեասան մարդի
կանչել տվեց, ու մէկ քանի օրումը ջուրը պարզեց :

ՄԱՅ. Ուրեմն ո՞վ ա :

ԻՎԱՆ. Է՛դ մի՛ հարցնիլ էս հարցու, թէ ի՞նչ տե
ղեց ա էկել բանն էս ա, էս :

ՄԱՅ. Ի՞նչ ես ասում :

ԻՎԱՆ. Սիրիւրիցը, մէկ էլ էս անունն ասա՛ : —

ՄԱՅ. Սիրիւրիցը : Է՛ս ի՞նչ եմ լսում :

ԻՎԱՆ. Հա՛, հա՛ Էնտեղանց, Մոսկով որ մանու՛մ ա, Էնպէս խեղճ՝, խեղճ՝ բերդի դռանը կանգնու՛մ ա: Մ՛կ բարեսիրտ պօլիցի աստիճանաւորի աչքն՝ էլի էսպէս ա թող ածու՛մ: Թէ բաշպորթը կորցրել ա: Նա որ զօռ է անու՛մ, սա ասու՛մ ա, թէ ուզու՛մ Տօբօլսկ քաքսքիցն եմ գալիս: Նա ուզու՛մ ա էլէլ որ բանին լաւ վրահասու ըլի, սրան տանու՛մ ա իր տունը, պատիւ ա տալիս: Էս սիրուն, քաղցր, պարկիշտ պատկերը տեսնելիս, էլ կարծիք չի տանու՛մ: շատ հարկաւոր գործ ա ունէ՛նում հէնց նա թայթի դուս ա գալիս՝ որ իր բանը հոգայ, սա ական թօթափել զիւ՛մ ա ըլում, կորչում:

ՄԱՅ. Էն ա բանը, համ զարմանալի, համ անիմանալի:

ԻՎԱՆ. Անիմանալի, ընչի՞: Մէկ աղջիկ որ Սիլիբիցը դուս գայ ու էսքան ձամիայ ասի տակ տայ՝ էն էլ մէնակ. էսպէս վախու՛կ. առանց բաշպորթի. ու էսպէս սիրուն. էսպէս զօշաղ, որ պօլիցիցն էլ ա գլուխը թափել էսպէս աղջիկը ընչի՞ նման կըլի. հայրաթ որ անառակի վատի:

ՄԱՅ. Էդպէս շուտով չի պէտք է մարդի քարովը տըված՝ սիրելի հօրախպէր:

ԻՎԱՆ. Ի՞նչ շուտով: Դրա աչքն էլ դուս գայ. էս ա չորս շաբաթ կըլի թիքայ թիքայ եմ էլել մինչև էս բանն իմացել եմ:

ՄԱՅ. Ինձ շատ ծանր ա, որ էսպէս կարծիք կսյ նրա վրայ: — Ի՞նչ կանի երար որ էստոնք բոլոր իրան էրեսին ասեմ:

ԻՎԱՆ. Ի՞նչ ուզու՛մ ես արս՝, ես նշանից ձեռս կըքաշեմ:

ՄԱՅ. Ա՛խ, ձեռս քաշեցի, սիրտս ի՞նչպէս նրանից

եղ քաշեմ միշտ ինքը իր բերնովը չպատմի: — (Շատ նեղանում ա էս միջոցին) Ֆէօդորայ ջան: —

Ֆէօդ. Ի՞նչ էք հրամայում:

ՄԱՅ. Մօտ արի էրէսիս մի մտիկ արա՛:

Ֆէօդ. Ընչի՞ ես էղպէս թնդված՝ ինձ նայում:

ՄԱՅ. (Էնպէս սուր՝ աչքին նայելով.) Սիրիր ի՞նչն են դալիս:

Ֆէօդ. (Շէկած. փոքր վտիտ որ անց ա կէնում, ասում ա.)

Հա՛, սիրիր ինչն եմ դալիս:

ՄԱՅ. Էնտե՞ղ ես ծնվել:

Ֆէօդ. Չէ՛:

ԻՎԱՆ. Ուրեմե յետո՞յ են ուղարկել ձեզ:

Ֆէօդ. Էղպէս ա:

ՄԱՅ. Ընչի՞ համար:

Ֆէօդ. Ա՛յն՝ էղպէս բանը մի՛ հարցնիր. խնայիր ինձ

ԻՎԱՆ. Էդ ա որ բանը խարաչ է անում. է՛:

ՄԱՅ. Ֆէօդորայ՛ դրանից ի՞նչ պէտք է հասկանամ:

Ֆէօդ. Վատ բան մի՛ կարծիր, թէ կարող ես:

ԻՎԱՆ. Հա՛, թէ՛նա կարէնայ: Ստատան՛ն կարող է դրա-

նից խելք հասկանալ: Իտակ աղջիկը Սիբիր չն՛ն ղըկել:

ՄԱՅ. Կարելի ա, քեզ մէկ անբաղդո՞ւ թիւն ա պատասխել:

Ֆէօդ. Հէնց էղպէս ա:

ՄԱՅ. Կարելի ա դո՞ւ անմեղ ես:

Ֆէօդ. Աստուած գիտէ, որ անմեղ եմ:

ՄԱՅ. Թէ էղպէսա, ընչի՞ չես դարդտ մեզ անում. ո՞ւր՛ ես թաղցնում:

Ֆէօդ. Չե՛մ կարող:

ՄԱՅ. Կարող ես բարի մարդկանց հաւատալ, որ քեզ էսպէս սիրով, անկասկած վեր են կալել իրանց տանը ու պահում են:

ՅԷՕԴ. Եստ ճշմարիտ ա: Ձեր արածն ի՞նչպէս կուրանամ:

ՄԱՅ. Որ քեզ սիրում են—որ քո խորհուրդը իբր սրտումը կպահեն:

ՅԷՕԴ. Ես խորհուրդ չունիմ:

ԻՎԱՆ. Իսպէս էլ իր ասածի աղջիկ կըլի:

ՅԷՕԴ. Իմ մեծ ցաւն էլ հէնց էր ա, որ դուք կարծում էք, թէ ձեր լաւութիւնը չե՛մ իմանում:

ՄԱՅ. (Յաւելով) էլ լաւութիւնը չիմանայը ի՞նչպէս կըլի:

ՅԷՕԴ. Ա՛յն ա՛յն:

ԻՎԱՆ. Որ չունքի էդպէս ա, պէտք է իմանաս որ էլ մեր տանը երկար չե՛ս կտրող մնալ:

ՅԷՕԴ. Դուս կերթամ, ի՞նչ պէտք է արած:

ԻՎԱՆ. Ի՞նչպէս չի, մենք մեր պարտաւորութիւնը կկատարենք, ու որ չունքի բաշպարթ չունիս, պօլիցին կտանք:

ՅԷՕԴ. Ի՞նչ օրէնքն ա, էնպէս արէք:

ԻՎԱՆ. Նախթ չար սատանին, տե՛սնումես ի՞նչպէս դինջ ա: Մէկ աչքն էլ չի՛ թեքում:

ՄԱՅ. Ձէ՛, հօրատպեր, ընչի՞ պէտք է սրա օրը սեւցնենք, թէկուզ ինքն էլ արժանի ըլի: Իմ տանիցը թո՛ղ աղատ դուս դնայ, յետոյ ուր կէրթայ, Աստուած իր բանն յաջողայ. (մէկ վիճը փխայ դէմ է անում). Ա՛ն էս փողն, ու մեր տանիցը քաշվիր:

ՅԷՕԴ. (Փողը եղ դարձնելով) էս լաւութիւնն էլ ի՞նչ հարկաւոր ա: Ձեր տունը յաւիտեան չե՛մ մոռանալ: Աստուած մէկ ինձ նման անմեղ երեխի աղօթքը հալբաթ որ կլսի, ու ձեզ փոխարէնը կտայ:

ՄԱՅ. (Բարկացած) գնա՛, ուր գնումես, աչքիցս հեռացիր, ես հալբաթ որ մէկ դինջութիւն կ՛ճարեմ. հէնց

էս օր թագաւորին կկենդրեմ հրաման տայ, որ գնամ հեռու երկրներ, որ բաւքի միտքս ցրվի :

ԻՎԱՆ. (Նեղացած) Ե՛կէք հետ կգամ :

ՖԷՕԴ. (Իրան իրան) Հէնց էս օր պէտք է հրաման ուղի :

ՄԱՅ. Փառք Աստուծոյ, որ էսպէս պատահեցաւ իմ բախտիցը, որ թագաւորն մեր կողմովը պէտք է անցկէնայ :

ՖԷՕԴ. (Զեւաց գնալով) Է՞ս օր, է՞ս կողմովը :

ԻՎԱՆ. Լաւ զողընկաւ ջանդ : Հա՛, ամէն մարդ գլուխը պահի, որ թագաւորը էստեղ պտի վեր գայ, որ մի քիչ հանգստանայ :

ՖԷՕԳ. Վայ. հարայ :

ԻՎԱՆ. Կուրիներները կշտովս անց կացան գալիս, թագաւորն՝ էլ հեռու չի :

ՖԷՕԴ. (Իրանից գնում, ու մէկ աթոռի վրայ ա ընկնում) :

ՄԱՅ. (Վրայ վաղելով) Ի՞նչ էլաւ քեզ Ֆէօդորայ ջան :

ՖԷՕԴ. Ունչ— ողորմած Տէր : Էս վերջին լաւութիւնն էլ ինձ արա՛, թող մէկ սհաթ էլ քս տանը մնամ, որ մի աչքս թագաւորին տեսնի, յետոյ ի՞նչ ըլումա՛, ըլի :

ՄԱՅ. Նրանից չե՞ս վախենում :

ՖԷՕԴ. Ինձ Աստուած կգառնայ, ընչի՞ պէտք է վախենամ :

ԻՎԱՆ. Դէ թող՝ ստտանէն սրտնից բան հասկանայ :

ՄԱՅ. (Ղրող քաշված) Անկարելի ա՛ սա նչնչ մեղք չի պէտք է ունենայ :

ՄԱՐ. (Գոնեբը ջարդելով) Հօրախպէր՝ ակապէր՝ կայսրը գալիս ա : Շուտ ցած գնացէ՛ք, որ նրան ընդունիք :

ԻՎԱՆ. Վազիբ վազիբ՝ եղբօր որդի, էս պատվի օր է՛ բոլորը պէտք է մոռացած : (Ինքը գնայ) :

ՄԱՅ. Ա՛խ՝ Տէր Աստուած ի՞նչ սրտով պտի կնպէս ազիզ ղօնաղին ընդունիմ : (սա էլ գնայ) :

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ՝

ՖԷՕԴՈՐՍՅ (մէնակ).

(Խեղճն ու ուշքը թուած, չոքում ա.)

Ա՛րարիչ իմ տէր՝ իմ հայր պահապան,
Որ սառցի ծովի զըսողիցն ինձ միայն
Սար ու գետ ու չօլ անմնաս բերիր,
Հրեշտակիդ ձեռով էստեղ հասցրիր :
Տուր ինձ զօրութիւն, որ էս սհաթին
Քո երեկի ձէնն մեր կայսեր սրտին
Ներգործի, ու իմ արտասունքն տեսնի.
Ու ողորմութեան դուռն ինձ բաց ըլի :
Մեր դառն արտասունքը տեսար թափէլիս,
Քո երկնային շնորհքն օգնեց ինձ զալիս :
Որդու սէրն ու իմ արդարութիւնը
Քեզ են յայտնի, քեզ՝ ծնողիս խղճութիւնը :
Սրբի՛ր ուրեմն, ա՛խ՛ էս դառն արտասունքն,
Ծագի՛ր մեզ ուրեմն քո հայրական շնորհքն :
Ինչքան զիմացայ, դու՛ն ինձ պահեցիր .
Քո՛ ողորմութեան լոյսն այժմ ինձ յայտնիր :

(Յանկարծ վեր թոչի) Հրէս զալիս են :

Վախտը մօտացել ա : — Աստուած՝ քեզանից զայրու՛
էլ ո՛ւմ ունիմ : Աստուած, դո՛ւ ես իմ ապաւէնը : (Էս-
պէս զողալով զբազ ա քաշվում .

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ :

ԿԱՅՍՐԵՆ. ԻՎԱՆ ՊԵՏՐՈՎԻՉ. ՄԱՅԵՕՐԵՆ. ՄԱՐԻԱՅ.

Էս երեքը մէկ ձէնով :

Երանի՛ էն տանը, հանդին, դաշտին,
Ուր բարի կայսրը մտանէ մէկ օր.
Ո՛չ թրով, թվանքով զօշոտնն եղևին.
Շնորք, ողորմութիւն, բերէ նա էն օր :

Սուրբ է էն շեմը, ուր նա մտանէ,
Իր որդւոց ձէեր, օրհնութիւնն լսէ :
Մեր թռռներն էլ էնտեղը ցոյց կտան,
Ուր մէկ օր կանգնեց մեր տէրն, մեր պաշտպանն :

ԿԱՅ. Շատ շնորհակալ եմ ձեզանից, բարեկամք, շատ
ուրախ եմ ձեր միջումն ըլելիս, չունքի զխտեմ, որ ինձ
սիրում էք :—

ԻՎԱՆ. Թէ էդպէս բանը ձեր Մեծութեանը ախորժ
է, ուրեմն ամէն տեղ պէտք է ուրախ լինիք, չունքի ի՞նչ
տեղ ձեզ չե՛ն սիրում :

ՖԷՕԴ. (Շունչը կտրված ընկնում ա կայսեր ոտքը.)

ԿԱՅ. Էս ո՞վ է, ի՞նչ բան ա :

ՄԱՐ. Ֆէօդորայ՛, էդ ի՞նչ ես անում :

(Իվանն Պետրովիչն ու Մայիօրը մնում են ստուած .)

ՖԷՕԴ. Ամէնողորմա՛ծ կայսր :

ԻՎԱՆ. Մէկ զարիւր աղջիկ ա : Վեր կաց գնա՛. էդ-
պէս բանն էստեղ սաղ չի՛ դալ :

ԿԱՅ. Թ ողէք. ամէն անտէր ողորմելի՛ ի՛մ զուռք
պէտք է դայ, խօսի՛ր՝ ի՛մ որդի :

ՖԷՕԴ. Ե՞ս, ես չեմ կարող :

ԿԱՅ. Հանդատացիր. — սիրտ ան. հէնց իմացիր. թէ
քո հօր հետ ես խօսում:

ՖԷՕԴ. Հայր՝ էս խօսքն ա ինձ սիրտ տալիս: Ես ղե-
ներալ Զուլիկովի աղջիկն եմ:

ԿԱՅ. Որ քշեցին Սիրի^օր:

ՖԷՕԴ. Տասնը չորս տարի ա, Սիրի^օրումը մաշվում
ա: — Մեղք դործեց — ապաշխարանքն էլ քաշեց: — Իր-
տիշ գետի ղրաղին թաղեց իր կողակիցը ու երկու զա-
ւակը. աղքատութիւնն ու ցաւը նրանց սպանեցին — ես
միայն մնացի նրան: — Ա՛խ՝ ես էլ մեծացայ. բայց ոչ ու-
րախութեան համար: Նա ծերացել ա, մահը մտացել —
ինձ տեսնելիս՝ իմանում էր որ որբ պէտք է մնամ. էն
ցամաք հացն էլ — որ սրտասունքով թաց արած — նա
ձեռիցն ըստանում էի — ա՛խ՝ շատ անգամ հողոց էր
քաշում. թէ դուն է դուռը ման գալով պէտք է ձարէի —
իմ հօր դասը կսկիծը չկարացի երկար տանիլ. վաղուց
էր հողիս չարչարանքի ու նեղ օրի սովորել. Քո ողորմու-
թեան ձէնը մեր սարսափելի ջօն էլ հասաւ: — Յոյսի
լիսը սրտումս ծաղեցաւ: — Մտքումս դրի, որ էս զրթ-
ուարութիւնն յանձս առնեմ, ո՛ւ էս ողորմութիւնն
իմ հօր համար էլ խնդրեմ: Նրա օրհնութիւնն առայ,
ու նրան թողի. ահով ու յուսով ընկել եմ ոտներդ: —
Ամէնողորմած կայսր՝ իմ հօրը ներողութիւն տուր:

ԿԱՅ. Վէր կաց՝ որդի՛. ի՞նչպէս, Սիրի^օրիցը մէնակ
ես էկել:

ՖԷՕԴ. Մէն մէնակ:

ԿԱՅ. Ախր ի՞նչպէս:

ՖԷՕԴ. Ոտով:

ԿԱՅ. Ոտով:

ՄԱՅ. Ա՛հ.

ԿԱՅ. Ի՞նչը քեզ էղպէս սիրտ տվեց :

ՅԷՕԴ. Աստուծոյ ապաւինութիւնը :

ԿԱՅ. Ի՞նչը քեզ զօրութիւն տվեց :

ՅԷՕԴ. Որդիական սէրը :

ԿԱՅ. Էջ երկար ճանապարհին ո՞վ էր քեզ պահում :

ՅԷՕԴ. Իմ անմեղութիւնը :

ԿԱՅ. Ի՞նչ հնաքք ունէիր, կամ ապրուստ :

ՅԷՕԴ. Ուրբշների ըստութիւնը :

ԿԱՅ. Ողորմութիւն, էիր ուզում :

ՅԷՕԴ. Իմ հօր համար :

ԿԱՅ. Քաջասիրտ աղջիկ, հէրդ ազնւո՞ւ է :

ՅԷՕԴ. (Բարձր գոսում ա) հէրս ազնւո՞ւ է... (Կամենում
ա, որ կայսեր ոտներն ընկնի, ու շագնաց ընկնում է Մարիի գոշին.)

ԿԱՅ. Ամէն ջաւ, ամէն նեղութիւն տարել է էս քա-
ջասիրտ աղջիկը, ուրախութեանը չի կարաց զխմանալ :
Տեսնում եմ, ամէնից սիրան էլ մրմնջում ա :

ԻՎԱՆ. Աստուծոյ յայտնի ա, որ էղպէս ա :

ԿԱՅ. Սրան օգնութիւն արէ՞ք. բարեկամք, ինձ հետ
մէք գալ : Էստեղ կացէք : Չե՛մ ուզում, որ վեր կէնայ,
ու էնպէս սիրտը չիքը ինձանից շնորհակալութիւն անի :
Ընչանք ես կուրիերը կպատրաստեմ, յետոյ բերէ՞ք ինձ
մօտ էդ սիրուն էրէխէն, էս տանիցն էնքան դուս չե՛մ
զնալ, մինչև գրան բախտաւորիմ : (Թագաւորը հեռանայ.)

(Իվանն ու Մայիօրը ուզում են հետը գնան.)

ԿԱՅ. Էստեղ կացէ՞ք : (Գնաց.)

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐՄԱՆ

(Առաջինըր առանց կայսեր.)

ՄԱՅ. (Յէօդորի առաջին չոքումա) ա՛խ՝ ա՛յ իմ ան-
մեղ հրեշտակ :

ԻՎԱՆ. Աճօթու, ու կսկծու լացս գալիս ա:
 ՄԱՐ. Ֆէօղորայ՝ Ֆէօղորայ ջան, քանի՞ քնիս:
 ՖէօԳ. (Աչքը բանայ) էս ի՞նչ ա պատահել ինձ.
 ՄԱՐ. Հէրդ ազատվել ա:

ՖէօԳ. (Իրանից գնալով) Ինձանով ա ազատվել:
 Յանկարծ սկսում ա աղօթք անել: Ո՛չ՝ քեզանով՝ ո՛վ
 Ամենակարող տէր, քեզանով՝ երկնաւոր Հայր, (աչքերն ու
 ձեռները երկինքը քցելով) ու ես քեզանից դեռ գոհա-
 ցել չեմ:

ՄԱՐ. Սուս կացէ՛ք, աղօթք է անում:

ՖէօԳ. Դու՛, ո՛վ ամէնաբարի Արարիչ՝ դու ինձ էս
 ողորմութիւնը հասցրիր, իմ բերանն ի՞նչպէս զօրի, որ
 քեզանից բաւական շնորհակալ լինիմ:

ՄԱՅ. Ես էլ սրա առաջին պէտք է աղօթք անեմ,
 իմ արածս բաշխի՛ր՝ աչնի՛ւ օրիորդ:

ԻՎԱՆ. Թողէ՛ք ես էլ պառաւ տեղովս՝ որ էնպէս քօ-
 ռացայ, ու սրան վիրաւորեցի, աղաչանք անեմ, որ ինձ
 էլ բաշխի:

ՄԱՅ. (Վեր ա քաշում):

ԻՎԱՆ. Ա՛խ ինչքան նեղացրինք քեզ՝ էնպէս վատ
 կարծիք տանելով:

ՖէօԳ. Բաս ի՞նչ պէտք է անէիք:

ԻՎԱՆ. Մեղքի կէսն էլ քոնն ա, ախր ընչի՞ չէիր միտ-
 Քըդ յայտնում:

ՖէօԳ. Իմ հէրը սաստիկ թամբահ էր արեւ: -- Ես
 էլ օրթում էի կերել բաժանվելիս՝ որ մի միայն կայսերն
 իմ դարգն ասեմ -- կայսրն էլ ուրիշ երկրներում էր: --

ՄԱՅ. Ուզում ես՝ որ ներողութիւն լնդրես. մկամ
 քո անմեղ, արդար հողին չէր ցոյց տալիս, որ էդպէս ա:
 Ա՛խ իմ սիրտը հէչ չի տարակուսել ու հիմիկ՝ Ֆէօղոր-

րայ՝ էլ քեզանից յաւիտեան չի բաժանուիլ :—

ՄԱՐ. (տեսչրեւով) քոյր իմ :

ՖէօԳ. Մէկ հէր ունիմ, նա էլ ազատվել ա, երբ որ կզայ նրանն եմ :

ՄԱՅ. Չէ՞ կարելի, որ նրա առաջը դնամ :

ՖէօԳ. Կ'րան սաղ սայլամաթ ինձ մօտ հասցրո՞ւ, նրա էն երկար դժար ճանապարհին՝ նրա պահապան հրեշտակը դա՞ռ, որ էն բարի ծերին վնաս չի դիպչի, էն ժամանակը ես գիտեմ, թէ ի՞նչ սրտով քեզանից շնորհակալ կըլիմ :

ՄԱՅ. Կայսրը ուզում ա մէկ կուրիեր ուղարկի, ես էլ հետը կէրթամ :

ԻՎԱՆ. Հիմիկ ուզում եմ, որ քո ջահէլութիւնն իմնըլի, որ ես գնամ :

ՖէօԳ. Ա՛խ՝ երանի թէ՛ իմ աղօթքն քեզ թեւ տայ, որ թռչիս, շուտով տեղ հասնիս :

ՄԱՅԵՕՐԸ

Շատ սաստիկ է ջահէլութեան
կրակոտ բնութիւնն, մուրազն ու ցաւ :
Բայց դհայ սաստիկ սէրն բնական
Բարի որդու սրտին, թէ մտաւ :

Բողորն միաձայն :

Ղամշի պէս սիրտը քամու առաջին
Դողայ ու մաշվի ցաւերի միջին,
Բայց որդւոյ սէրը միշտ հաստատ մնայ .
Ո՛չ քամուց վախի ո՛չ փորձանքից նա :

ՄԱՐԻՍՅ.

Մաքուր էն սէրը, որ մարդ ու կնկայ
Մէջը վառվում, ու նոր սկսում ա :

Բայց որդու սէրը հօր ճանապարհին
Ծաղիկ է թափում, զվաթ տալիս սրտին :
Բոլորը միաձայն :

Էս մեր աշխարք ծաղկազարդ դաշտումն
Մարդ ու կնկայ սէրը զնում է, անց կէնում.
Բայց որդու սէրը երկինքն վեր անում
Երկնային փառքը ստանում, վայելում :
ԻՎԱՆ ՊԵՏՐՈՎԻՉ.

Երանի նրան, որ էս երկրումը
Ճարի իր համար մէկ իսկ բարեկամ.
Բայց որդու սէրն ամարդու սրտումը
Դինջութիւն բէրում՝ անխ ամէն անգամ :
Բոլորը.

Լաւ բարեկամին նեղութեան օրումն
Կարես ճանաչել դու էս աշխարքումն :
Բայց ծնողաց, որդւոց ճշմարիտ սէրը
Մահն ամբարնում ու հողը սառը :
ՖԵՕԴՈՐԱՅ :

Ղորդ ա շատ մեծ են աշխարհի տիրողք,
Շատ մեծ ու հարուստ իշխանք թագաւորք.
Բայց ամէնիցը մեծ ա էն որդին,
Որ շմայ ծնողաց լաւութեան տակին :
Բոլորը.

Հօր օրհնութիւն ա, որ միշտ կպահի
Որդուն էս մութը խաւար աշխարքումն.
Նա նրան լիս կտայ ու միշտ կտանի
Անվնաս, շառի փորձանքի միջումն

Վ Ե Ր Զ :

